

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων - Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων - Πανεπιστήμιο Πειραιά

**Διαπανεπιστημιακό Διατμηματικό
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση»**

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

**Η επιχειρηματική ωριμότητα και βιωσιμότητα
των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων στην Ελλάδα**

ΦΩΤΕΙΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΔΟΥ

ΑΜ:3033201705121

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΑΘΗΝΑ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2019

Department of Political Studies and International Relations - University of Peloponnese

Department of Economics - Democritus University of Thrace

Department of Economics - Aristotle University of Thessaloniki

Department of Business Administration - University of Piraeus

**Interuniversity Interdepartmental
Master Program in
«Local and Regional Government and Development»**

SOCIAL ECONOMY AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

**Bbusiness Maturity and Sustainability
of Social Cooperative Enterprises in Greece**

FOTEINI OIKONOMIDOU

AM:3033201705121

PROFESSOR: SPIRIDAKIS EMMANOUIL

ATHENS APRIL 2019

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Η δηλούσα

Φ. Οικονομίδου

Ευχαριστίες

Θα ήθελα ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Εμμανουήλ Σπυριδάκη για την καθοδήγηση, την άμεση πάντα ανταπόκρισή του και πάνω από όλα για την ευγένεια του και την αισιοδοξία που μου ενέπνευσε ότι θα καταφέρω να ολοκληρώσω έγκαιρα, την διπλωματική μου εργασία.

Θέλω να ευχαριστήσω τα μέλη των Κοιν.Σ.Επ. για την εμπιστοσύνη που μου έδειξαν, τον χρόνο που αφιέρωσαν στις ειλικρινείς συζητήσεις μας και τις χρήσιμες πληροφορίες τους, για την εικόνα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στη χώρα μας.

Ευχαριστώ τον φίλο μου Πάνο Τσέλο για τον χρόνο που μου αφιέρωσε και τις συμβουλές που μου έδωσε. Τέλος θέλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την φίλη μου Ρίτα Γιακουμή για την αμέριστη συμπαράσταση, την υπομονή και την πολύτιμη βοήθεια της γιατί σε εκείνη χρωστάω τη ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Κοινωνική Οικονομία είναι μια έννοια η οποία αναφέρεται στην ελεύθερη κινητοποίηση των ανθρώπων και πηγάζει από την ανάγκη τους για συλλογικές οικονομικές δράσεις. Συναντάται από τους προηγούμενους αιώνες αλλά σήμερα γίνεται όλο και πιο επίκαιρη. Στο πλαίσιο της, διαμορφώνεται και αναδεικνύεται μια νέα μορφή εναλλακτικής οικονομικής δραστηριότητας, η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα η οποία αποκτά υπόσταση από τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις και τους Κοινωνικούς Επιχειρηματίες. Οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις ως η βασική δομή της Κοινωνικής Οικονομίας είναι οι επιχειρηματικές δραστηριότητες με κοινωνικούς και οικονομικούς σκοπούς και στόχους.

Η Κοινωνική επιχειρηματικότητα αναπτύσσεται ανάμεσα στη δημόσια και ιδιωτική οικονομία από τις οποίες επηρεάζεται αλλά και δέχεται επιρροές. Οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις με τη διπλή τους στόχευση προϋποθέτουν χρηματοοικονομικές αποδόσεις με σκοπό την βιωσιμότητα τους για την αέναη προσφορά τους στην κοινωνία.

Σκοπός της εργασίας είναι, να μελετήσει την βιωσιμότητα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, που φαίνεται να συνδέεται στενά με την επιχειρηματική ωριμότητα, που διαθέτουν οι Κοινωνικοί Επιχειρηματίες. Σήμερα, στο πολύπλοκο περιβάλλον της αγοράς, απαιτούνται διοικητικοί αποτελεσματικοί χειρισμοί, δεξιότητες και γνώσεις από τους Κοινωνικούς Επιχειρηματίες, για τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ του κοινωνικού προσώπου και των οικονομικών αποδόσεων των επιχειρήσεων.

Σημαντικοί όροι: Κοινωνική Οικονομία, Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, Κοινωνικός Επιχειρηματίας.

SOCIAL ECONOMY AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

BUSINESS MATURITY AND SUSTAINABILITY OF

SOCIAL COOPERATIVE

ENTERPRISES IN GREECE

ABSTRACT

Social Economy is a term applied to the free mobilization of people driven by their need for collective financial actions and development. It is met since the previous centuries and is becoming increasingly more relevant. In this frame a new and alternative form of financial activities is being shaped and developed and that is Social Entrepreneurship. The later is becoming reality through the formation of Social Enterprises made by Social Entrepreneurs. Social Enterprises, that are the fundamental structural components of Social Economy, are being termed as all business activities aiming at sociological and economical purposes and objectives.

Social Entrepreneurship is being developed amidst public and private economy by which it is being affected but also affects. This dual targeting nature of Social Enterprising has as a pre-requisite certain financial returns that will have a sustainable and perpetual offer to society.

The aim of this paper is to revise the extend of Social Entrepreneurship's afore mentioned sustainability that should be intricately connected to the financial maturity that Social Entrepreneurs have. Nowadays, considering factors such as an ever increasingly demanding and complecated market, there is a certain level of administrative skills and knowledge that Social Entrepreneurs should apply for the sustenance of the equilibrium between a good social image as well as monetary yields to be rendered effective.

Keywords: Social Economy, Social Enterprises, Social Entrepreneurship

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της εργασίας είναι να μελετήσει την βιωσιμότητα της Ελληνικής Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, στο πλαίσιο της Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας (Κ.Α.Λ.Ο) με κύριο φορέα την Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.).

Το ερωτήματα που διερευνώνται με την παρούσα εργασία είναι: πόσο βιώσιμες είναι οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις; Ποιος είναι ο βαθμός επιχειρηματικής ωριμότητας των μελών των Κοινωνικών Επιχειρήσεων Ποια είναι τα εφόδια και τα προσόντα που πρέπει να διαθέτει κάποιος ώστε να είναι ένας επιτυχημένος Κοινωνικός Επιχειρηματίας.; Οι πρακτικές διαχείρισης που εφαρμόζουν, ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της ελεύθερης αγοράς; Μπορούν να διεκδικήσουν μεγαλύτερα μερίδια και κέρδη ώστε να τις καταστήσουν κερδοφόρες; Τα παραπάνω ερωτήματα θα προσπαθήσουμε να τα απαντήσουμε μέσα από την έρευνα με ποιοτικές ερωτήσεις προς τους Κοινωνικούς Επιχειρηματίες σχετικά με το: Πόσο αφογκράζονται την αγορά; Ποιο είναι το ενδιαφέρον τους για τον ανταγωνισμό; Ποια είναι η επαγγελματική και επιχειρηματική τους επάρκεια; Πόσο τελικά ικανοποιείται η οικονομική διάσταση και κοινωνική διάσταση του εγχειρήματος;

Η εργασία αναπτύσσεται σε πέντε κεφάλαια

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αρχικά μία εισαγωγή στις έννοιες και τους ορισμούς της Κοινωνικής Οικονομίας. Αναφερόμαστε στο ρόλο και τους σκοπούς τα χαρακτηριστικά και τις αρχές που την διαφοροποιούν σε σχέση με τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα της οικονομίας. Διακρίνουμε την θέση της στην οικονομία και παρουσιάζουμε τους τομείς που δραστηριοποιούνται οι φορείς της καθώς και τους τομείς δράσης της.

Στη συνέχεια θα αναλύσουμε την έννοια της Κοινωνικής επιχειρηματικότητας και του Κοινωνικού Επιχειρηματία. Αρχίζοντας από τους ορισμούς της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στην διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία θα συνεχίσουμε σε μια αναλυτική παρουσία του Κοινωνικού Επιχειρηματία ο οποίος είναι και το βασικό αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Αναλύουμε το προφίλ του και τις προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει ως επιχειρηματίας.

Ακολουθεί η παρουσία της βασικής δομής της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας η Κοινωνική Επιχείρηση. Θα αναφερθούμε στις εννοιολογικές προσεγγίσεις τα χαρακτηριστικά και τις αρχές το πεδίο δράσης της τις διαφορές της με τις συμβατικές επιχειρήσεις και τα βήματα της επιτυχίας της.

Θα παρουσιάσουμε το νομοθετικό πλαίσιο των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων στην Ελλάδα του ισχύοντα Ν. 4430/2016 που θεσμοθέτει τις επιχειρήσεις της « Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας».

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται η ποιοτική έρευνα για την μελέτη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα μέσα από συνεντεύξεις με μέλη των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων με δραστηριοποίηση σε διάφορους τομείς. Επιχειρείται η συλλογή στοιχείων για την διερεύνηση της επιχειρηματικής τους επάρκειας προκειμένου να λειτουργήσουν μια Κοιν.Σ.Επ. ως σύγχρονη ανταγωνιστική επιχείρηση που επιδιώκει την βιωσιμότητα της στην ελεύθερη αγορά.

Η εργασία θα κλείσει με τα συμπεράσματα της έρευνας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	1
ABSTRACT	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	8
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ – Ο ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	8
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
1.2 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	10
1.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	14
1.4 ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	15
1.5 ΤΟΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΕΑ.....	17
1.6 ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ.....	21
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	21
2.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	21
2.3 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	21
2.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.	23
2.5 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ.....	24
2.5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	24
2.5.2 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ.....	24
2.5.3 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ	26
2.5.4 ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΡΙΣΚΟ	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.....	31
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	31
3.2 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	32

3.3 ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	34
3.4 ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ.....	37
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ.....	37
3.5 ΠΕΔΙΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ.....	38
3.6 ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΜΒΑΤΙΚΕΣ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	41
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	41
4.2 Νόμος 4019/2011.....	41
4.3 Νόμος 4430/2016.....	43
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	45
5.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	46
5.1.1 Η Επιλογή της ερευνητικής μεθόδου	46
5.1.2 Τα στάδια της έρευνας.....	47
5.1.3 Αντικείμενο.....	47
5.1.4. Σκοπιμότητα και στόχοι της έρευνας.	47
5.1.5 Κύριες υποθέσεις της έρευνας ερωτήματα.	48
5.1.6 Η επιλογή των προς μελέτη, περιπτώσεων το δείγμα.....	49
5.1.7 Οι συνεντεύξεις	50
5. 1.8. Συμπεράσματα της έρευνας.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.....	50
6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	50
6.2 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ.....	51
6.3 ΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΚΟΙΝ.ΣΕ.Π.	55
6.3.1 Ο Επιχειρηματικός Σχεδιασμός (Business Plan)	55
6.3.2 Το Σχέδιο Μάρκετινγκ (Marketing Plan)	57
6.4 ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ- ΟΡΓΑΝΩΣΗ	62

6.5 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	65
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	73

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.....	9
-------------------------	----------

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ.....	34
-----------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ – Ο ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στοιχεία ένδειξης οικονομικής οργάνωσης της κοινωνίας, με την έννοια της **Κοινωνικής Οικονομίας**, συναντάμε ιστορικά από την αρχαιότητα, σύμφωνα με μελετητές του φαινομένου. (Virjan 2012, Meldgaard 2010)¹. Η έννοια της κοινωνικής οικονομίας στηρίζεται στην συλλογικότητα, στην ανάγκη για συνεργασία και το αίσθημα της αλληλεγγύης, χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φύσης, που ώθησε τους ανθρώπους να λειτουργούν υποστηρικτικά μεταξύ τους και να δημιουργούν κοινωνικό-οικονομικές ενώσεις προς όφελος όλων. Στην Ευρώπη αλλά και στην Ελλάδα η παρουσία της εντοπίζεται τους προηγούμενους δύο αιώνες, με την μορφή αυτοοργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και αρχίζει να διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ιστορίας. Ο όρος «Κοινωνική Οικονομία» εμφανίζεται στις δημοσιεύσεις των φιλελεύθερων (Charls Dynoyer & Ch. Gide)² κατά τον 19ο αιώνα στη Γαλλία, υιοθετήθηκε από όλες τις χώρες της Ευρώπης και βρήκε παγκόσμια απήχηση.

Σήμερα, αναγκαία όσο ποτέ, εξαπλώνεται παγκοσμίως με σκοπό να επαναφέρει κοινωνικές και οικονομικές ισορροπίες οι οποίες διαταράχτηκαν από την παγκοσμιοποίηση.

Η παρατεταμένη οικονομική κρίση, η άνοδος των ποσοστών ανεργίας, η αναδυόμενη φτώχεια, οι μειώσεις κρατικών παροχών κοινωνικής προστασίας μεταξύ άλλων, δημιουργούν μια σειρά επώδυνων προβλημάτων, στη ζωή των πολιτών, τα οποία το κράτος αλλά και η αγορά αδυνατεί να τα αντιμετωπίσει. Αυτοί είναι οι κυριότεροι λόγοι που οδήγησαν στην αυτοοργάνωση των πολιτών, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικές ανάγκες που δεν καλύπτει ο δημόσιος και ιδιωτικός τομέας της οικονομίας.

¹ (Virjan 2012, Meldgaard 2010 στο Τσιλικης:2016,σελ.31

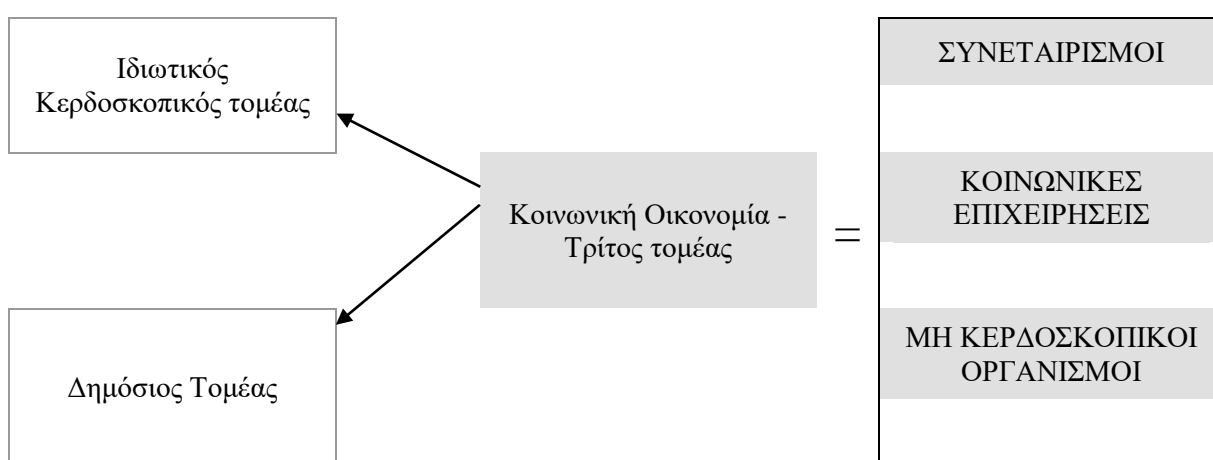
² Charls Dynoyer & Ch. Gide, στο Τσιλικης:2016,σελ.34

Η κοινωνική οικονομία ως διακριτό σύνολο οικονομικών φορέων αναγνωρίστηκε τα τελευταία χρόνια.³ και καθιερώθηκε ως ο τρίτος τομέας της Οικονομίας.

Η σύγχρονη Οικονομία αποτελείται από:

- Τον Ιδιωτικό κερδοσκοπικό τομέα
- Τον Δημόσιο τομέα
- Τον Τρίτο τομέα – Κοινωνική Οικονομία

Διάγραμμα 1. Η θέση της Κοινωνικής Οικονομίας ή του τρίτου τομέα σε σχέση με τους άλλους δυο τομείς της οικονομίας.

Πηγή: Defourny, 2004 και Μ. Μητροσύλη, 2007

Η κοινωνική οικονομία, οριοθετείται ανάμεσα στους δύο τομείς, εκπροσωπείται από κοινωνικά σύνολα, κερδοσκοπικούς ή μη οργανισμούς των οποίων οι ενέργειες έχουν επιπτώσεις για:

- τη δημιουργία και τη διατήρηση της κοινωνίας των πολιτών
- την αποτελεσματική και αποδοτική παροχή δημόσιων υπηρεσιών
- την ανάπτυξη κοινωνικά υπεύθυνων επιχειρήσεων και κοινωνικών επιχειρήσεων.
- την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και την αναγέννηση των στερημένων κοινοτήτων
- δημοκρατική κουλτούρα και λογοδοσία⁴

³ . Monzon J.L., The worker cooperatives in the economic literature and facts, Ministry of Labour and

Σύμφωνα με τον Defourny η ιδέα στηρίζεται στην ελεύθερη συνεργασία πολιτών, ανεξάρτητα εάν πρόκειται για καταναλωτές, παραγωγούς, επενδυτές ή χρήστες μιας μεγάλης ποικιλίας υπηρεσιών και αγαθών, που η ίδρυση και λειτουργία τους διέπεται από τις ακόλουθες αρχές:

- Σκοπό έχουν κυρίως την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους ή την κοινωνία, παρά την επιδίωξη κέρδους,
- Έχουν ανεξάρτητη διοίκηση,
- Εφαρμόζουν δημοκρατική διαδικασία λήψεως αποφάσεων,
- Αποδίδουν προτεραιότητα στα άτομα και την εργασία έναντι του κεφαλαίου κατά την
- διανομή του εισοδήματος» (Defourny 2001)⁵

1.2 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η κοινωνική οικονομία ορίζεται ως ο τρίτος τομέας οικονομίας μεταξύ του ιδιωτικού και του δημοσίου τομέα.⁶

Ο όρος «*Τρίτος τομέας*» ή «*Τρίτο σύστημα*» συναντάται σε πολλά κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης γίνεται ευρέως αποδεκτός από την διεθνή κοινότητα και τοποθετείται ανάμεσα στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα με συνώνυμες έννοιες όπως :

- *Αλληλέγγυα Οικονομία*
- *Κοινωνική Οικονομία*
- *Μη κερδοσκοπικός τομέας*

Οι προσπάθειες εννοιολογικής προσέγγισης του κοινωνικού αυτού φαινομένου με τις οικονομικές διαστάσεις διέφεραν ανάλογα με την ιδεολογικό- πολιτική και οικονομική ερμηνεία του όρου εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης του φαινομένου. Η παράλληλη χρήση των όρων οφείλεται στην ανταλλαγή ιδεών των Ευρωπαϊκών συνεταιριστικών

⁴ Stephe_Osborne_The_Third_Sector_in_Europe_Conti(BookFi.org).σελ. introduction Social Security, Spain, 1989

⁵ Defourny 2001)

⁶ Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). Conceptions of social enterprise and social entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and divergences. Journal of social entrepreneurship, 1(1), 32-53.

πρακτικών με αυτές των ριζοσπαστικών κινημάτων στη Λατινική Αμερική σύμφωνα με την Αδάμ.⁷

- **Η Αλληλέγγυα οικονομία**

Η έννοια της «**Αλληλέγγυας οικονομίας**» έχει συνδεθεί περισσότερο με ριζοσπαστικές πρακτικές, οι οποίες αναδύθηκαν στο πλαίσιο κοινωνικών κινημάτων στην Λατινική Αμερική(π.χ. κατελιημμένα εργοστάσια στην Αργεντινή μετά την κρίση). Υιοθετήθηκε και από την Ευρώπη όπως και τελευταία στην Ελλάδα με την καθιέρωση του όρου Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία. Η αλληλέγγυα οικονομία έχει διττό στόχο συμπεριλαμβάνει οικονομικές δραστηριότητες στη βάση της συμμετοχής των πολιτών.

Έχουν διπλό στόχο: **οικονομικό και πολιτικό.**

Οικονομικό διότι επιχειρούν να δημιουργήσουν οικονομικές σχέσεις με βάση την αμοιβαιότητα και σε συνδυασμό με πόρους από την αγορά και την αναδιανομή του κράτους·

Πολιτικό, διότι επιχειρούν να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν αυτόνομους δημόσιους χώρους όπου συζητούνται σκοποί και μέσα.⁸

- **Η Κοινωνική Οικονομία**

Ο όρος «**κοινωνική οικονομία**» παραπέμπει στη συνεταιριστική παράδοση της ηπειρωτικής Ευρώπης, επιδεικνύοντας έναν πλουραλισμό στις ιδεολογικές καταβολές του⁹. Στη σημερινή εποχή, οι υποστηρικτές του όρου «κοινωνική οικονομία» τονίζουν τη συλλογική διάσταση των αναδυόμενων εγχειρημάτων, εντάσσουν τη συζήτηση στο πλαίσιο της αναμόρφωσης του κράτους πρόνοιας μέσα από την εμπλοκή των χρηστών των υπηρεσιών¹⁰ και αντλούν τη θεωρητική τους θεμελίωση από το έργο του Πολάνυι (2007).¹¹ Ο Karl Polanyi μελετώντας την έννοια υπό το πρίσμα της κοινωνικής διάστασης υποστηρίζει, ότι «η Κοινωνική Οικονομία ορίζεται ως η μη Αγοραία οικονομία, η παραγωγή και η διανομή της οποίας τελούν υπό τον έλεγχο της κοινωνίας και όχι της αγοράς.»¹²

⁷ Αδάμ (2014, 15

⁸ Moulaert and Ailenei(2005), Laville (2003),Laville et al. (2007)

⁹ Defourny and Develtere, 1999

¹⁰ Laville, 2003· Defourny and Pestoff, 2008

¹¹ Πολάνυι (2007

¹² (Λιερός Γ. 2012).

Αποτελείται από όλες τις οικονομικές δραστηριότητες, που διεξάγονται από επιχειρήσεις, συνεταιρισμούς, ενώσεις και κοινωνίες αλληλοβοήθειας, οι οποίες εμφορούνται από τις ακόλουθες αρχές:

- προτεραιότητα στις υπηρεσίες προς τα μέλη και την κοινότητα και όχι στο κέρδος,
- αυτόνομη διοίκηση,
- δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων,
- προβάδισμα στα μέλη και στην εργασία έναντι του κεφαλαίου στη διανομή των κερδών .

• **Οι Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις**

Ο «Μη κερδοσκοπικός τομέας» συνδέεται με την αγγλοσαξονική παράδοση, είναι περισσότερο εμπειρικά προσανατολισμένος, δίνει έμφαση στην ιδιωτική πρωτοβουλία έναντι της συλλογικής διάστασης, ενώ θεωρητικά θεμελιώνεται στο νεοκλασικό υπόδειγμα (αποτυχία κράτους και αγοράς στην κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών), αλλά και στη «θεωρία κοινωνικής καταγωγής» που υιοθετούν οι Salamon και Anheier στο πλαίσιο του John Hopkins «Συγκριτικού Προγράμματος για τον Μη Κερδοσκοπικό Τομέα»¹³.

Διακρίνονται από τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Έχουν θεσμική μορφή (νομικό πρόσωπο).
- Είναι ιδιωτικές (διακριτές από το κράτος και τους φορείς του).
- Είναι αυτοδιοικούμενες (θεσπίζουν τους δικούς τους κανόνες και ορίζουν τη δική τους διαδικασία λήψης αποφάσεων).
- Δεν μπορούν να διανείμουν κέρδη στα μέλη, στους διευθύνοντες ή στους μετόχους τους.
- Οι δράσεις τους εμπλέκουν χορηγούς και εθελοντές, και η συμμετοχή είναι εθελοντική.¹⁴

Σύμφωνα με άλλους μελετητές η « Κοινωνική Οικονομία ή τρίτος τομέας αποτελεί τον χώρο της οικονομίας που βρίσκεται ανάμεσα στο Ιδιωτικό και το Δημόσιο τομέα της

¹³ (Salamon and Anheier,1998· Salamon et al., 2000

¹⁴ Τσιλικής σε 76,2016 πηγη αδαμ 2012

οικονομίας και στον οποίο διεξάγονται οικονομικές δραστηριότητες με οικονομικούς και κοινωνικούς σκοπούς και στόχους».¹⁵

Στην διεθνή βιβλιογραφία και αρθρογραφία οι θέσεις και οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί τείνουν πολύ να συμφωνούν στα σημεία, χωρίς όμως να καταλήγουν σε ένα κοινά αποδεκτό ορισμό για την έννοια και τον ρόλο της Κοινωνικής Οικονομίας.

Οι όροι που σήμερα έχουν επικρατήσει στην Ευρώπη είναι αυτοί των φορέων του CIRIEC (Διεθνές Κέντρο Έρευνας και Πληροφόρησης για τη Δημόσια, Κοινωνική και Συνεργατική Οικονομία) και του EMES. (Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Δίκτυο για τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις).

Σύμφωνα με το CIRIEC *«η Κοινωνική Οικονομία εμπεριέχει όλες τις ιδιωτικές επιχειρήσεις οι οποίες λειτουργούν με αυτονομία αποφάσεων και ελευθερία συμμετοχής. που έχουν δημιουργηθεί για την εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών τους μέσα από την αγορά, παράγοντας αγαθά και παρέχοντας υπηρεσίες, ασφάλεια και χρηματοδότηση και όπου η παραγωγή των αποφάσεων και κάθε διανομή των κερδών ή των πλεονασμάτων μεταξύ των μελών, δε συνδέονται άμεσα με το κεφάλαιο ή τις συνδρομές από μέρους των μελών, κάθε ένα από τα οποία έχει και μία ψήφο».*

Επίσης *«περιλαμβάνει οργανισμούς οι οποίοι λειτουργούν με τα ίδια κριτήρια που παράγουν μη αγοραίες για τα νοικοκυριά και τα όποια πλεονάσματα των οποίων δεν μπορούν να περιέλθουν στην κατοχή των οικονομικών παραγόντων που τους δημιουργούν, τους ελέγχουν ή τους χρηματοδοτούν».*¹⁶

Ο ορισμός που έδωσε το EMES είναι ίδιος στα βασικά σημεία με του CIRIEC, με την διαφορά ότι πηγαίνοντας ένα βήμα πιο πέρα διακρίνει δύο διαστάσεις στην λειτουργία των **Κοινωνικών επιχειρήσεων** βασική δομής της Κοινωνικής Οικονομίας την **Επιχειρηματική και Οικονομική διάσταση και την Κοινωνική διάσταση.**¹⁷

Η Επιχειρηματική και οικονομική διάσταση εκπληρώνεται με την διαρκή δραστηριοποίηση σε παραγωγή προϊόντων ή και υπηρεσιών, μεγάλο βαθμό αυτονομίας, υψηλό βαθμό οικονομικού ρίσκου και οριακά αμειβόμενη εργασία.

¹⁵ Χρυσάκης Μ., Ζιωμάς Δ., Χατζαντώνης Δ., Καραμητροπούλου Ντ., στο Ντούλια Θ., κ.α (2008), σ.12

¹⁶ (CIRIEC, 2007, 20). Τσιλίκης: 60, 2016)

¹⁷ L'EMERGE.....

Η Κοινωνική διάσταση προσδιορίζεται με τα χαρακτηριστικά στοιχεία όπως : όφελος προς την κοινωνία, από την κινηματική δράση πρωτοβουλίας πολιτών, δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, κάθε μέλος μία ψήφος, περιορισμένη διανομή κερδών, εμπλοκή στις λειτουργίες όλων των επωφελούμενων μελών.¹⁸

Σύμφωνα με το Ν.4430/2016 η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία ορίζεται ως : *«Ως το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε μία εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επανεπένδυσης, βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον»* .

1.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η Κοινωνική Οικονομία αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο καθώς με τις αποτελεσματικές πρακτικές της διευρύνει το πεδίο των εφαρμογών της έτσι ώστε να θεωρείται αρκετά υπολογίσιμη και αποδοτική. Επιστήμονες και πολιτικοί ενδιαφέρονται για τον τρίτο τομέα καθώς ο οποίος ασχολείται με ζητήματα της απασχόλησης. Η Ε.Ε. υποστηρίζει την ανάπτυξή της, καθώς ο ρόλος της τείνει να μετατραπεί ως κύριος, για την βελτίωση της ζωής σε κοινοτικό επίπεδο. Ο ρόλος της είναι διαμεσολαβητικός ανάμεσα στο κράτος και την αγορά. Προσδοκά στην αποκατάσταση κοινωνικών- οικονομικών ανισορροπιών που προέκυψαν από πολιτικούς και οικονομικούς μετασχηματισμούς. Καλύπτει ανάγκες της κοινωνίας τις οποίες αδυνατεί να καλύψει ο δημόσιος τομέας λόγω έλλειψης δημοσιονομικών και χρηματοοικονομικών μέσων και ο ιδιωτικός διότι δεν παράγουν κέρδος.

Σκοπός της κοινωνικής της διάστασης είναι να συμβάλλει αποτελεσματικά στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, να αντιμετωπίσει προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού, να παράξει συλλογική και κοινωνική ωφέλεια .

Σκοπός της οικονομικής της διάστασης είναι να καλύψει την ανεργία με την δημιουργία θέσεων εργασίας και την εργασιακή ένταξη μειονεκτούντων ομάδων πληθυσμού και να παίξει σημαντικό ρόλο σε ζητήματα απασχόλησης, τοπικής ανάπτυξης, με παροχή υπηρεσιών και αγαθών με την ανάληψη πρωτοβουλίας οικονομικού ρίσκου.

¹⁸ Τσιλίκης:61,2016

Οι σκοποί αυτοί επιτυγχάνονται μέσα από τις παρακάτω εφαρμογές:

- Παράγει νέες θέσεις εργασίας, αξιοποιώντας υφιστάμενες και νέες πηγές απασχόλησης
- Συμβάλλει στην ανάπτυξη νέων οικονομικών τομέων
- Συμβάλλει στη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των τοπικών αγορών (σε σχέση με
 - την οργανωτική μορφή και την οικονομική δομή και διάρθρωση)
- Ανταποκρίνεται στην εξελισσόμενη δυναμική της προσφοράς και ζήτησης και συνδέεται με τις αλλαγές των τοπικών αναγκών, εξισορροπώντας την προσφορά και τη ζήτηση
- Συμβάλλει στην τόνωση της κατανάλωσης και την αύξηση των εισοδημάτων
- Ενδυναμώνει την απασχολησιμότητα διαφόρων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων που
 - είναι ή απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό
- «Χτίζει» το τοπικό «κοινωνικό κεφάλαιο» (άτομα, δραστηριότητες), ενισχύει την εμπλοκή – κινητοποίηση των τοπικών συντελεστών και των πολιτών, δημιουργεί σχέσεις εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης
- Προωθεί την κοινωνική συνοχή και ενδυναμώνει τον κοινωνικό ιστό σε τοπικό επίπεδο.
- Δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας αξιοποιώντας το κοινωνικό κεφάλαιο.
- Δημιουργεί επιχειρήσεις για την τόνωση της κατανάλωσης και την αύξηση των εισοδημάτων.
- Ικανοποιεί ακάλυπτες κοινωνικές ανάγκες την ελεύθερη πρωτοβουλία της κοινωνίας των πολιτών.¹⁹

1.4 ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η Κοινωνική οικονομία διακρίνεται από την ιδιωτική και την δημόσια λόγω των αρχών και των χαρακτηριστικών λειτουργίας των φορέων της όπως αρχικά είχαν διαμορφωθεί από την αρχική σύλληψη τους και ισχύουν έως σήμερα. Οι δράσεις των φορέων καθοδηγούνται από αμοιβαιότητα, ανεξαρτησία, αλληλεγγύη και δημοκρατία .

¹⁹ Κετζετσπούλου Μ.(2004)σ.14 ECOTEL, (2001),Campell M.(1999),ΟΙ...

Οι **βασικές αρχές** που διέπουν την λειτουργία των φορέων που λειτουργούν στο πλαίσιο της Κοινωνικής οικονομίας είναι:

- Η ελεύθερη συμμετοχή
- Η δημοκρατική διοίκηση: «ένα πρόσωπο, μια ψήφος»
- Η δίκαιη (περιορισμένη) διανομή του πλεονάσματος
- Το αδιαίρετο, ολικώς ή μερικώς, του ιδίου κεφαλαίου
- Το προβάδισμα του ατόμου έναντι του κεφαλαίου
- Η ανεξαρτησία απέναντι στο κράτος ή σε κάθε δημόσια συλλογικότητα.²⁰

Συνεπώς οι φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας διακρίνεται από τα παρακάτω χαρακτηριστικά της γιατί:

- Είναι ένα **ανοιχτό σύστημα** με ελεύθερη συμμετοχή και ο στόχος είναι το κοινό συμφέρον
- Αναπτύσσουν τις δραστηριότητες τους δίνοντας προτεραιότητα στην κάλυψη των αναγκών των μελών τους και της κοινωνίας με έμφαση στις ανάγκες των ανθρώπων και όχι στην κερδοφορία
- Διατηρούν την **αυτονομία και την ανεξαρτησία** τους από τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς με την **αυτοδιαχείριση** των δραστηριοτήτων τους οι οποίες καθορίζονται από τις προτεραιότητες των κοινοτήτων.
- Την εξυπηρέτηση και **ικανοποίηση αναγκών του κοινωνικού συνόλου** που δεν καλύπτονται από το κράτος και τον ιδιωτικό τομέα
- Αντιμετωπίζουν τον **κοινωνικό αποκλεισμό** και στοχεύουν στην **κοινωνική συνοχή**.
- Λειτουργούν με **δημοκρατική διοίκηση** ακολουθώντας το σύστημα «ένα μέλος μια ψήφος», με συλλογικές και δημοκρατικές διαδικασίες συμμετοχής και λήψης αποφάσεων.
- Παράγουν και ενεργοποιούν το κοινωνικό κεφάλαιο, σύμφωνα τις αρχές της **αλληλεγγύης** στοχεύουν στην εξασφάλιση ποιότητας ζωής, η οποία στηρίζεται περισσότερο στην ικανοποίηση των αναγκών και λιγότερο στον πλουτισμό, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του ανθρώπινου δυναμικού.
- Δημιουργία σταθερής και συνεχούς απασχόλησης η οποία εξασφαλίζεται από την **δίκαιη και περιορισμένη διανομή** του πλεονάσματος που προκύπτει από τις οικονομικές δραστηριότητες και επανεπενδύεται.

²⁰ Τσιλικής :61,2015' L'Emergence Sociales en Europe",1996-1999

- **Προωθούν τον εθελοντισμό**, βασική αξία της συλλογικότητας και της αλληλεγγύης με στόχο την κινητοποίηση περισσότερων ομάδων και την ενδυνάμωση των ανθρώπινων σχέσεων.
- Προέρχονται από τις τοπικές κοινωνίες με την δημιουργία ενώσεων των πολιτών **«εκ των κάτω»** με αναπτυξιακές δράσεις για κάλυψη τοπικών αναγκών.

Παραδείγματα δραστηριοτήτων που έχουν συλλογικό όφελος ή εξυπηρετούν συμφέροντα κοινωνικών ομάδων είναι οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, τα δίκτυα ανταλλαγής υπηρεσιών (τράπεζες χρόνου) και προϊόντων, τα εναλλακτικά νομίσματα, οι επιχειρήσεις ένταξης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο.

1.5 ΤΟΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΕΑ

Ο Τρίτος τομέας περιλαμβάνει, οργανισμούς, συνεταιρισμούς, κοινωνικές επιχειρήσεις, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, φιλανθρωπικές δράσεις και άλλα κοινωνικά μορφώματα με κοινούς σκοπούς και στόχους. Αυτοί οι φορείς διακρίνονται σε **θεσμοθετημένους και άτυπους**.

Θεσμοθετημένοι είναι αυτοί που λειτουργία τους στηρίζεται σε κάποιο νομοθετικό πλαίσιο και η δομή βασίζεται τους σε κάποιο καταστατικό. Αυτές δέχονται ενδεχομένως κάποιες κρατικές παρεμβάσεις με την έννοια ότι αυτές υποστηρίζουν δράσεις που απευθύνονται στο δημόσιο συμφέρον όπως πρόνοια κλπ. Καθώς καλύπτουν τομείς κοινωνικών σκοπών και ξεκινούν «από τα πάνω» και λειτουργούν ως κρατικά εργαλεία.²¹

Στην **άτυπη** και μη θεσμοθετημένη Κοινωνική Οικονομία εμπεριέχονται κινήματα πολιτών με δραστηριότητες προερχόμενες, «από κάτω» και στηρίζονται στην εθελοντική συμμετοχή με σκοπό την κάλυψη αναγκών της κοινωνίας, οι οποίες δεν εξυπηρετούνται ούτε από το κράτος ούτε από τον ιδιωτικό τομέα. Τα σχήματα αυτά διέπονται από τις αρχές της συλλογικότητας, και αλληλεγγύης και τα δημοκρατικά χαρακτηριστικά των θεσμοθετημένων φορέων της Κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας.

Μια πρώτη κατηγοριοποίηση των θεσμοθετημένων φορέων είναι η παρακάτω:

²¹ Τσιλίκης 2016 σ.65-66.

- Συνεταιρισμοί
- Κοινωνίες αλληλοβοήθειας
- Σωματεία (ενώσεις)²²

Επίσης στην βιβλιογραφία συναντάται, μια ακόμη κατηγοριοποίηση σε δύο ομάδες, των θεσμοθετημένων φορέων η οποία συναντάται στις περισσότερο βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες σε σχέση με

- **Το νομικό-θεσμικό καθεστώς (θεσμική προσέγγιση)**
- **Τις κοινές αρχές που διέπουν την λειτουργία τους (κανονιστική προσέγγιση).**

Θεσμική – νομική προσέγγιση των φορέων διακρίνονται σε σχέση με την νομική τους μορφή

- Συνεταιρισμούς,
- Εταιρείες ή κοινωνίες αλληλοβοήθειας,
- Σωματεία, ενώσεις, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς,
- Ιδρύματα, φιλανθρωπικές, εθελοντικές και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις,
- Ταμεία αλληλασφάλισης,
- Μη κερδοσκοπικές παραγωγικές επιχειρήσεις,
- Κοινωνικές Επιχειρήσεις
- Αναπτυξιακές Συμπράξεις στα πλαίσια της κ.π. EQUAL και οργανισμούς προώθησης

της απασχόλησης (ιδιαίτερα στην Ιταλία, Γαλλία, Βρετανία και Ελλάδα)

Κανονιστική προσέγγιση η κατηγοριοποίηση γίνεται βάσει του σκοπού και των αρχών που τις διέπει και περιλαμβάνονται:

- Τοπικές παραγωγικές δραστηριότητες,
- Ενώσεις εθελοντικής εργασίας,
- Οργανώσεις γειτονιάς,
- Κοινωνικές πρωτοβουλίες για την υγεία, την παιδεία, την κατοικία και οργανώσεις
- ενίσχυσης του τρίτου κόσμου,
- Εναλλακτικές - «ηθικές» - τράπεζες

²² Τσιλίκης 2016 σ.62

- Αλληλέγγυα σχήματα, δίκτυα.

1.6 ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Όπως είδαμε και παραπάνω (σχήμα 1) και σύμφωνα με την πρώτη κατηγοριοποίηση στον τρίτο τομέα, ανήκουν οι Μη Κερδοσκοπικοί οργανισμοί, οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις, Συνεταιρισμοί, Κοινωνίες αλληλοβοήθειας και Σωματεία, Αλληλέγγυα σχήματα κλπ.

Όπως φαίνεται στον τομέα συμπεριλαμβάνονται φορείς τόσο με εμπορικές και οικονομικές δραστηριότητες όσο οργανισμοί με μη αγοραίες δράσεις που λαμβάνουν κρατικές επιχορηγήσεις ή δεν έχουν καμία σχέση με αυτό και σίγουρα δεν αφορά αποκλειστικά ανθρώπους σε κατάσταση ένδειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.

Οι συνεταιρισμοί έχουν συνδεθεί περισσότερο με τομείς παραγωγής αγροτικών προϊόντων μεταποίησης, συνεταιριστικών τραπεζών και εμπορίου αλλά και παροχών κοινωνικών υπηρεσιών. Συστήνονται κατά βάση για πραγματοποίηση των συμφερόντων των μελών και των εργαζόμενων τους (παραγωγοί ή καταναλωτές), και πολλές φορές συμμετέχουν στην διαμόρφωση πολιτικών με τις παρεμβάσεις τους. Οι εταιρείες δραστηριοποιούνται κυρίως σε υπηρεσίες με θέματα ασφάλισης, ιατρικής περίθαλψης και δανεισμού.

Οι εθελοντικές οργανώσεις προσφέρουν, υπηρεσίες πρόνοιας και υγείας κυρίως σε ευπαθείς και ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Τα σωματεία αναπτύσσουν σε θέματα πολιτισμού, αθλητισμού, περιβάλλοντος, εκπαίδευσης, υγείας και πρόνοιας. Τα ιδρύματα υποστηρίζουν την έρευνα και την καινοτομία, τον πολιτισμό, την υγεία, την εκπαίδευση κ.α..²³

Οι Κοινωνικές επιχειρήσεις, σύμφωνα με μελέτες (ΟΟΣΑ) το 1999, αποτελούν *ιδιωτικές πρωτοβουλίες που συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη, προάγουν την κοινωνική συνοχή, καταπολεμούν την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό και επιδιώκουν ταυτόχρονα κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους με καινοτόμες και πρωτότυπες λύσεις. Σκοπός τους δεν είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους, αλλά η στήριξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων ασκώντας εμπορική δραστηριότητα και παράγοντας αγαθά και υπηρεσίες.*²⁴

²³ Κώστας, 2014:49-50

²⁴ ΟΕCD, 1999 στο Κωστας:2014,σ.50

Οι τομείς που δραστηριοποιούνται όλα αυτά τα κοινωνικά σύνολα εμπορευόμενα ή όχι τις υπηρεσίες και τα αγαθά τους διακρίνονται σε τέσσερις μεγάλες κατηγορίες

- Βελτίωση της ποιότητας ζωής
- Περιβαλλοντική ανάπτυξη
- Ανάπτυξη πολιτισμού, αθλητισμού και μέσων μαζικής ενημέρωσης
- Ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, επικοινωνίας και πληροφορικής

Στους ανωτέρω τομείς περιλαμβάνονται υπηρεσίες κοινότητας, βελτίωσης συνθηκών στέγασης, κατ' οίκον παροχή υπηρεσιών, διαχείριση αποβλήτων και υδάτων, διατήρηση πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπική πολιτιστική ανάπτυξη, εκπαίδευση και έρευνα κ.α.²⁵

²⁵ Ντούλια, 2015:47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αυτό το κεφάλαιο πραγματεύεται την έννοια της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και των κύριων χαρακτηριστικών της, ώστε να κατανοηθεί η λειτουργία της και κατ' επέκταση να γίνει σαφής η δυνατότητα εφαρμογής της. Επίσης θα σκιαγραφήσουμε ενδελεχώς το προφίλ του Κοινωνικού Επιχειρηματία κύριο και καταλυτικό παράγοντα, αφού σε αυτόν στηρίζεται η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

2.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Στο πλαίσιο της Κοινωνικής Οικονομίας αναπτύχθηκε μια *εναλλακτική* μορφή επιχειρηματικότητας, αποτελούμενη από μια σειρά θεσμικών και άτυπων φορέων, η οποία χαρακτηρίζεται από τον κοινωνικό της χαρακτήρα και προσανατολισμό. Οι φορείς που δραστηριοποιούνται εμφορούνται τις αρχές και τις αξίες της κοινωνικής οικονομίας και δημιουργούν, τον καινοτόμο θεσμό της **Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας**.

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα *καινοτομεί* γιατί εντάσσει στη λειτουργία της κοινωνικά περιθωριοποιημένες ομάδες πληθυσμού, δίνοντας τους την ευκαιρία της εργασίας και παράγει κοινωνική αξία μέσα από την κινητοποίηση και ανάπτυξη του κοινωνικού κεφαλαίου. Επιπλέον, θέτει τα θεμέλια για κοινωνικές αλλαγές μέσω της ανάληψης πρωτοβουλιών για υλοποίηση προγραμμάτων προστασίας τόσο του περιβάλλοντος όσο και του ανθρώπου.

2.3 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Καθολικά αποδεκτός ορισμός για την κοινωνική επιχειρηματικότητα δεν υπάρχει. Σύμφωνα με έναν ευρέως γνωστό εννοιολογικό προσδιορισμό από τον Defourny, η κοινωνική επιχειρηματικότητα αποτελείται από «μορφώματα» που δημιουργούνται «εκ του μηδενός», με σκοπό να αναπτύξουν μια νέα μορφή επιχειρηματικότητας, η οποία δραστηριοποιείται ανάμεσα στους συνεταιρισμούς και τις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις.

Ως ο βασικός πυλώνας της κοινωνικής οικονομίας, η κοινωνική επιχειρηματικότητα οριοθετείται ανάμεσα στη δημόσια και ιδιωτική οικονομία ενώ η εννοιολογική της προσέγγιση παρουσιάζει τις ίδιες αδυναμίες καθιέρωσης όπως κάθε περίπτωση μονοδιάστατου ορισμού. Ο όρος εκφράζει την ενίσχυση της παραγωγής κοινωνικής αξίας των φορέων, με βασικό ρόλο την ικανοποίηση αναγκών που δεν καλύπτει ο δημόσιος ή ο ιδιωτικός τομέας.

Οι πρωτοβουλίες της **κοινωνικής επιχειρηματικότητας**, δημιουργούν **κοινωνική αξία**, μέσα από την ενδυνάμωση ομάδων του πληθυσμού που θεωρούνται περιθωριοποιημένα.

Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες με τις πρωτοβουλίες τους δημιουργούν δίκτυα μέσω των οποίων, τα άτομα αυτά θα μπορούσαν να αναλάβουν πάλι τον έλεγχο της ζωής τους. Αυτές οι κινήσεις των κοινωνικών επιχειρηματικών οδηγούν στην ανάπτυξη των ατόμων και της κοινωνίας. Τέτοιου είδους πρωτοβουλίες της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, παράγουν κοινωνική αξία και θέτουν τις βάσεις για τις επερχόμενες κοινωνικές αλλαγές.

Για την πληρέστερη απόδοση του όρου προτείνεται η αναγνώριση των εννοιών με τις οποίες είναι συνδεδεμένος

Εκεί συναντούμε τις έννοιες της δημιουργίας **κοινωνικού αντίκτυπου** και της **παραγωγής κοινωνικής προστιθέμενης αξίας** μέσω του κοινωνικού αποτυπώματος που αφήνουν με τις δράσεις τους οι φορείς της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

- ✓ Οι Seelos & Mair:243 (2005) ορίζουν την κοινωνική επιχειρηματικότητα ως την οικονομική δραστηριότητα *« η οποία παράγει καινοτόμα μοντέλα παροχής αγαθών και υπηρεσιών προς εξυπηρέτηση των άμεσων ανθρώπινων αναγκών των φτωχότερων κοινωνικών στρωμάτων οι οποίες μένουν ανικανοποίητες από τις σύγχρονες οικονομικές και κοινωνικές δομές.»*²⁶
- ✓ Fowler²⁷, ορίζει την κοινωνική επιχειρηματικότητα ως *«την δημιουργία βιώσιμων κοινωνικό-οικονομικών δομών, σχέσεων, θεσμών, οργανώσεων και πρακτικών για την απόδοση και τη διατήρηση των κοινωνικών παροχών»*²⁸

²⁶ Κοινωνική Οικονομία –Κ.Επ/κοτητα, Εκπαιδευτικό υλικό Κ.Δ.Β.Μ σ.6

²⁷ Fowler, A. (2000) NGDO's as a Moment in History: Beyond Aid to Social Entrepreneurship or Civic Innovation? Third World Quarterly, 21, 637-654.<https://doi.org/10.1080/713701063>

- ✓ Η ανάδυσή της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, ως εναλλακτικός θεσμός με καινοτόμο διάσταση οφείλεται, κατά τους Γεώργια και Στραβοσκούφη(2013), **στην ανάγκη αντιμετώπισης των δυσλειτουργιών και κοινωνικών αδικιών που δημιούργησαν οι πολιτικές της παραδοσιακής αγοράς.**²⁹

Είναι λοιπόν κοινός τόπος ότι κάθε ορισμός περιλαμβάνει τη δημιουργία αξίας του τομέα, σε κοινωνικοοικονομικά ζητήματα. Η επιδίωξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας για παραγωγή κοινωνικής ωφέλειας, της προσδίδει έναν αλτρουιστικό χαρακτήρα στο τρόπο διεξαγωγής της λειτουργίας της. Η ανάληψη του ρίσκου και των πρωτοβουλιών για υλοποίηση καινοτόμων ιδεών με απώτερο σκοπό την διεύρυνση του κοινωνικού κεφαλαίου είναι η απόδειξη πως μόνο θετικό κοινωνικό αντίκτυπο παρέχει στην κοινωνία.

2.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μεγάλο ενδιαφέρον για την κοινωνική επιχειρηματικότητα, αναγνωρίζοντας το ρόλο της στην αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων και στην ενίσχυση της ανάπτυξης, χωρίς αποκλεισμούς. Η Κοινωνική επιχειρηματικότητα προέκυψε από την ανάγκη για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που αναδείχθηκαν από κοινωνικοοικονομικές ανισότητες οι οποίες δημιουργήθηκαν από την αποτυχία των καπιταλιστικών κανόνων της αγοράς.

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα με την διπλή της διάσταση, επιχειρηματική και κοινωνική, φιλοδοξεί να πετύχει κοινωνικές αλλαγές. Συνδυάζει την επινοητικότητα της συμβατικής επιχειρηματικότητας με κοινωνική αποστολή ώστε να δημιουργήσει και να υλοποιήσει λύσεις για κοινωνικά ζητήματα, κατά τους Seelos & Mair (2005).³⁰ Διαφοροποιείται από την συμβατική επιχειρηματικότητα τόσο στο τρόπο διαχείρισης των πόρων της όσο και των στόχων της. Η βασική τους διαφορά είναι ότι η επιδίωξη κέρδους αποσκοπεί στην επίλυση των κοινωνικών προκλήσεων και δεν γίνεται ο αυτοσκοπός της.

²⁸ J. Stoffers et al, Stoffers, J., Gunawan, A. and Kleefstra, A. (2018) Social Entrepreneurship, An International Perspective. Open Journal of Social Sciences, 6,342-356.<https://doi.org/10.4236/jss.2018.61000>

²⁹ Γεώργιας-Στραβοσκούφης, 2013:140

³⁰ Seelos & Mair:2015 σελ.241

2.5 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ

2.5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα δεν είναι μια αφηρημένη έννοια. Η υπόστασή της οφείλεται σε ανθρώπους με κοινό όραμα για δημιουργία κοινωνικής ωφέλειας και αξίας. Κάθε φυσικό πρόσωπο ή φορέας που έχει μια επιχειρηματική ιδέα και απαντάει σε κάποιο κοινωνικό πρόβλημα, μπορεί να ορίζεται ως **κοινωνικός επιχειρηματίας**. Ένας άνεργος, ένας συνταξιούχος, μια τοπική ομάδα πολιτών, κοινωνικοί ακτιβιστές, μπορούν να επιλέξουν την επιχειρηματική προσέγγιση για την επίλυση ενός κοινωνικού προβλήματος και να ξεκινήσουν μια διαφορετική σταδιοδρομία ως κοινωνικοί επιχειρηματίες δημιουργώντας θέσεις εργασίας για τον ίδιο τους αλλά και για άλλους.

2.5.2 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ

Στη διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία βρίσκουμε αρκετούς ορισμούς οι οποίοι σκιαγραφούν το προφίλ του κοινωνικού επιχειρηματία:³¹ <http://www.pbs.org>

- ✓ *Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες είναι άτομα με καινοτόμες λύσεις στις πιο πιεστικές κοινωνικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις της κοινωνίας. Είναι φιλόδοξοι και επίμονοι - αντιμετωπίζουν σημαντικά ζητήματα και προσφέρουν νέες ιδέες για αλλαγή, σε επίπεδο συστημάτων.³² Ashoka*
- ✓ *«Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες είναι η απαραίτητη διορθωτική δύναμη. Είναι επιχειρηματίες που αλλάζουν το σύστημα. Και από βαθιά μέσα τους, και ως εκ τούτου με το έργο τους, δεσμεύονται για το καλό όλων.»³³*
- ✓ *Λειτουργούν ως παράγοντες αλλαγής για την κοινωνία, εκμεταλλευόμενοι τις ευκαιρίες που έχουν χάσει άλλοι προκειμένου να βελτιώσουν τα συστήματα, να επινοήσουν, να διαδώσουν νέες προσεγγίσεις και να προωθήσουν βιώσιμες λύσεις, που δημιουργούν κοινωνική αξία.³⁴*

³¹ <http://www.pbs.org>

³² www.ashoka.org

³³ www.ashoka.org

³⁴ PBS "Νέοι Ηρωες Journal of Strategic Innovation and Sustainability vol. 7(1) 2011 101

- ✓ *Οδηγούνται από μια κοινωνική αποστολή και από την επιθυμία να βρεθούν καινοτόμοι τρόποι επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων, που έχουν παραμεληθεί είτε από την αγορά είτε από τον δημόσιο τομέα.*³⁵
- ✓ *Είναι οι πρωτοπόροι της καινοτομίας, που ωφελούν την ανθρωπότητα.*³⁶
- ✓ *Χρησιμοποιούν τους κλάδους του εταιρικού κόσμου για να αντιμετωπίσουν τα τρομακτικά κοινωνικά προβλήματα.*³⁷
- ✓ *Ο καθένας που τολμά να επιχειρήσει δημιουργώντας επαγγελματικές ευκαιρίες για τον ίδιο και τους άλλους, έχοντας στο επίκεντρο των δράσεών του τον άνθρωπο, τον πλανήτη, αλλά και το κέρδος, είναι ένας εν δυνάμει κοινωνικός επιχειρηματίας*³⁸
- ✓ *Ο David Bornstein χρησιμοποίησε ακόμη και τον όρο "κοινωνικός καινοτόμος" εναλλακτικά με τον κοινωνικό επιχειρηματία, λόγω των δημιουργικών, μη παραδοσιακών στρατηγικών που χρησιμοποιούν πολλοί κοινωνικοί επιχειρηματίες.*³⁹

Σύμφωνα με τους παραπάνω ορισμούς, γίνεται αντιληπτό ότι αυτό που τους χαρακτηρίζει είναι η τάση για **καινοτομία και δημιουργία**. Μετατρέπουν τις δυνατότητες τους σε ικανότητες ώστε να αντιμετωπίσουν τις σύγχρονες κοινωνικές προκλήσεις.

Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες δεν αναμένουν την αλλαγή από τις κυβερνήσεις και τους ιδιώτες. Γνωρίζουν τις ανάγκες και προσπαθούν να τις ικανοποιήσουν με λύσεις που προσφέρουν το μεγαλύτερο κοινωνικό αντίκτυπο και όφελος . Αναλαμβάνουν μόνοι τους την πρωτοβουλία και προχωρούν αποφασισμένοι στην υλοποίηση του οράματός τους.

³⁵ Kauffman Κέντρο Επιχειρηματικής Ηγεσίας Journal of Strategic Innovation and Sustainability vol. 7(1) 2011 101

³⁶ Skoll

³⁷ Fast Company /www.fastcompany.com

³⁸ <http://koinsep.org/>

³⁹ David Bornstein, " Πώς να αλλάξουμε τον κόσμο " (Νέα Υόρκη: Oxford University Press, 2007), 1, 92

Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες είναι **τολμηροί και φιλόδοξοι** τόσο, που προκειμένου να πραγματοποιήσουν το όραμά τους, προχωρούν στην υλοποίηση της ιδέας τους, χωρίς να τους δεσμεύει η έλλειψη πόρων.

Οι **κοινωνικοί επιχειρηματίες** επιδιώκουν την αλλαγή με τις ιδέες τους, θυσιάζοντας πολλές φορές και την προσωπική τους ζωή ώστε να υλοποιήσουν αυτό που έχουν οραματιστεί.

Με τις καινοτόμες ιδέες τους δραστηριοποιούνται σε ευρύ φάσμα τομέων, συνδυάζοντας την επιχειρηματικότητα με τις ευρηματικές ιδέες και οδηγούνται σε έξυπνες λύσεις για την ανάπτυξη της κοινωνίας.

Εστιάζουν στα προβλήματα που απειλούν την κοινωνική συνοχή δημιουργούν προοπτικές και αποτρέπουν τον κοινωνικό αποκλεισμό διευκολύνοντας τόσο την δική τους ζωή όσο και των γύρω τους.

2.5.3 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ

Ο όρος “**επιχειρηματίας**” παραπέμπει σε ένα άτομο που καινοτομεί ή μιμείται δημιουργικά, οργανώνει τους παραγωγικούς συντελεστές και τις εργασίες, αποφασίζει, αξιολογεί και δημιουργεί με τις ειδικές γνώσεις που διαθέτει, κάθε ευκαιρία κέρδους στην αγορά⁴⁰.

Ο **κοινωνικός επιχειρηματίας**, από την άλλη πλευρά, θα πρέπει να συγκεντρώνει αυτές τις δεξιότητες προκειμένου να αναλάβει το ρίσκο μιας επιχείρησης, αλλά όλα τα παραπάνω με γνώμονα την κοινωνική ευαισθησία.

Ο κοινός παρονομαστής αυτών των διαφορετικών τύπων επιχειρηματιών, είναι ο προσωπικός τους στόχος και όραμα για την επιχείρησή τους. Αυτό που τους διαφοροποιεί είναι οι πρακτικές επίτευξης των στόχων και ο τρόπος που αντιλαμβάνεται ο καθένας το κέρδος από την επιχείρησή του.

Αυτή είναι η διαφορά που διακρίνει τους κοινωνικούς επιχειρηματίες από τους κερδοσκοπικούς επιχειρηματίες.

⁴⁰ ΤΕΙ ΣΕΡΡΩΝ (Μο.Κ.Ε.) ΟΔΗΓΟΣ ΕΝΟΣ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ

Από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας προκύπτει ότι ένας κοινωνικός επιχειρηματίας δεν διαφέρει από οποιονδήποτε άλλο επιχειρηματία. Τα στοιχεία ωστόσο που τους ξεχωρίζουν είναι η δημιουργικότητα, η επιχειρηματική ποιότητα, η βούληση για κοινωνική αλλαγή και η ηθική στάση.

Ο ορισμός που έχει δώσει ο Nicholls 2006: 224)⁴¹ θέλει τους κοινωνικούς επιχειρηματίες να

παίζουν το ρόλο των μεσολαβητών/μεσαζόντων στον κοινωνικό τομέα μέσω:

- της ανάληψης μιας αποστολής για τη δημιουργία και διατήρηση κοινωνικής (και όχι μόνο ιδιωτικής) αξίας,
- της αναγνώρισης και διαρκούς επιδίωξης νέων ευκαιριών που εξυπηρετούν αυτήν την αποστολή,
- της εμπλοκής σε μια διαδικασία συνεχούς καινοτομίας, προσαρμογής και μάθησης, της θαρραλέας δράσης που δεν περιορίζεται από τους υφιστάμενους πόρους και
- της επίδειξης υψηλού αισθήματος λογοδοσίας στη κοινότητα που εξυπηρετείται και σε σχέση με τα παραγόμενα αποτελέσματα.⁴²

Είναι, λοιπόν προφανές πως το κλειδί της επιτυχίας μιας κοινωνικής επιχείρησης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από **το προφίλ του επιχειρηματία** και πιο συγκεκριμένα από την διάθεσή του για **δημιουργικότητα, καινοτομία** καθώς και από τις **διοικητικές του δεξιότητες**. Συνεπώς ο υποψήφιος κοινωνικός επιχειρηματίας οφείλει να γνωρίζει τις απαιτήσεις της επιχειρηματικότητας προκειμένου να επιτύχει την κοινωνική του αποστολή.

Αρχικά με τη **δημιουργικότητα** και την **καινοτομία** τους, εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που άλλοι έχουν παραλείψει και εφευρίσκουν λύσεις στις ανικανοποίητες κοινωνικές ανάγκες, για να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικές προκλήσεις. Είναι άτομα **θετικά** και απαλλαγμένα από μοιρολατρίες, αναλαμβάνουν μόνοι τους να βελτιώσουν τις συνθήκες για τους ίδιους και την κοινωνία βλέποντας ευκαιρίες εκεί που οι άλλοι βλέπουν εμπόδια.

⁴¹ Nicholls 2006: 224

⁴² Μαζαράκη: 2015 σελ. 28

Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες λειτουργούν **συλλογικά**, γιατί ξέρουν ότι η ομάδα είναι το μυστικό για την επιτυχία τους. Αναγνωρίζουν τις διαφορετικές βαθμίδες δεξιοτήτων των μελών της ομάδας και τις αξιοποιούν κατάλληλα για το καλό της ομάδας αλλά και της κοινωνίας ευρύτερα.

Ένας κοινωνικός επιχειρηματίας, **μοιράζεται τις αγωνίες του ιδιοκτήτη μιας κερδοσκοπικής επιχείρησης**, προκειμένου να την καταστήσει οικονομικά βιώσιμη, αλλά πάντα πρωταρχικός στόχος του παραμένει η δημιουργία και η εφαρμογή λύσεων για κοινωνικά ζητήματα.

Αναφορικά με τις **διοικητικές δεξιότητες**, καταβάλλουν προσπάθεια, για την διασφάλιση της βιωσιμότητας της επιχείρησής τους με το ίδιο τρόπο όπως οι τυπικοί επιχειρηματίες.

Είναι **συνεργατικοί**, γιατί κατανέμουν τις αρμοδιότητες των μελών αναγνωρίζοντας τις ιδιαιτερότητές για μια ορθολογική και αποτελεσματική διαχείριση των ανθρώπινων πόρων.

Ακολουθούν **το όραμα τους** με πείσμα για επιχειρηματική ποιότητα, ακόμα και κάτω από δύσκολες συνθήκες. **Οραματίζονται** ένα θετικό μέλλον για το περιβάλλον και την ανθρωπότητα, μια δικαιότερη διαχείριση των πόρων (άνθρωποι, περιβάλλον) η οποία θα επιφέρει κοινωνική ισορροπία και ευημερία

Γίνονται οι **χαρισματικοί ηγέτες** που ενδυναμώνουν και εμπνέουν τους άλλους στο περιβάλλον τους να συνεισφέρουν στη δημιουργία για να γίνει ο κόσμος λίγο καλύτερος. Η προσωπική αξιοπιστία αποτελεί κύρια σημασία για το έργο του κοινωνικού επιχειρηματία και για την ικανότητά του να προσελκύσει την δέσμευση των άλλων.

Επιδεικνύουν **επιμονή και υπομονή** για τις βραχυπρόθεσμες οικονομικές τους αποδόσεις, οι οποίες όμως θα δημιουργήσουν μακροπρόθεσμες κοινωνικές επιπτώσεις και κοινωνικά οφέλη.

Προσαρμόζονται όσο γίνεται στο ανταγωνιστικό περιβάλλον, αν και γνωρίζουν ότι, σε πολλές περιπτώσεις, δεν μπορούν να είναι ανταγωνιστικοί με τους όρους της αγοράς. Πιστεύουν ότι το δικό τους **ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα** είναι η επιχειρηματική τους κουλτούρα η οποία δίνει αξία στον άνθρωπο και το περιβάλλον.

Το ενδιαφέρον τους εστιάζεται περισσότερο στην **ποιότητα των αποτελεσμάτων** τους, ακόμα και αν αυτό είναι εις βάρος των κερδών και της θέσης τους στη αγορά, επιδεικνύοντας υψηλό αίσθημα απολογισμού στην κοινωνία.

2.5.4 ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΡΙΣΚΟ

Πρόκειται για **ιδεολόγους** ή για ανθρώπους **με δύναμη** και πείσμα για μια πιο ανθρωποκεντρική κοινωνία, οι οποίοι έχουν αντιληφθεί την αποτυχία των πολιτικών της παραδοσιακής επιχειρηματικότητας και του τρόπου λειτουργίας της αγοράς;

Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες, σύμφωνα με τους Elkington, John Pamela Hartigan⁴³ είναι αρκετά δημιουργικοί, ώστε να έχουν ένα όραμα για το τι θέλουν να αλλάξουν και έχουν και την δύναμη να το πραγματοποιήσουν, *«την δύναμη των παράλογων ανθρώπων»*.

Επιπλέον, το γεγονός ότι, μόνο οι κοινωνικοί επιχειρηματίες αναμένουν ότι θα υπάρξει κέρδος από την παραγωγή κοινωνικής αξίας, ενώ κανένας άλλος δεν το βλέπει, τους καθιστά ιδεαλιστές, καθώς δεν υπάρχουν κατάλληλα εργαλεία για την μέτρηση της παραγωγής κοινωνικής αξίας. *Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες με τις καινοτόμες δράσεις τους προσπαθούν να αντιμετωπίσουν και να ανταποκριθούν σε μελλοντικά προβλήματα Η ενασχόλησή τους με ζητήματα που δεν αντιμετωπίζουν τις τρέχουσες ελλείψεις της αγοράς όπως οι περισσότεροι επιχειρηματίες, αλλά με λιγότερο ελκυστικά επιχειρηματικά ζητήματα όπως περιβαλλοντολογικά, ποιότητα ζωής, πηγές ενέργειας κλπ, καθιστά τα επιχειρήματά τους επικίνδυνα για χρηματοδοτήσεις επενδυτών⁴⁴.*

Είναι χαρακτηριστικό το ότι δύσκολα λαμβάνουν πιστώσεις για την πραγματοποίηση των ιδεών τους, λόγω της αδυναμίας τους να πείσουν για τις κερδοφόρες αλλαγές που θα επιφέρει η λειτουργία των επιχειρήσεών τους, ακόμα κι αν οι δράσεις τους ωφελούν θετικά ευάλωτες κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού..

⁴³ Elkington, John Pamela Hartigan

⁴⁴ Elkington, John Pamela Hartigan Η δύναμη των παράλογων ανθρώπων. Βοστώνη: Harvard Business Press. σ 21. ISBN 978-1-4221-0406-4 .

Η έλλειψη χρηματοδότησης οδηγεί σε ένα άλλο πρόβλημα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας: το *μισθολογικό χάσμα*. Οι Elkington και Hartigan⁴⁵ σημειώνουν ότι «το μισθολογικό χάσμα μεταξύ εμπορικών και κοινωνικών επιχειρήσεων παραμένει ο ελέφαντας στην αίθουσα, περιορίζοντας την ικανότητα τους να επιτύχουν μακροπρόθεσμη επιτυχία και βιωσιμότητα». Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες λόγω των μειωμένων ή ανύπαρκτων αμοιβών, ιδίως κατά την έναρξη των επιχειρήσεων τους, θέτει σε κίνδυνο την επιβίωση τους. Η βιωσιμότητα τους εξαρτάται μόνο από τις οικονομικές τους δραστηριότητες και όχι από χρηματοδοτήσεις και χορηγίες.

Ένας ακόμα λόγος για τον οποίο τους θεωρούν “παράλογους” είναι ότι δεν είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι για το έργο που αναλαμβάνουν. Οι περισσότεροι κοινωνικοί επιχειρηματίες δεν έχουν εξετάσει τις δεξιότητες που απαιτούνται για την υλοποίηση των ιδεών τους. Αυτό που τους οδηγεί είναι μόνο η ιδέα τους.⁴⁶ Δεν έχουν τις επιχειρηματικές γνώσεις για την λειτουργία και διοίκηση της επιχείρησης. Για θέματα οργάνωσης και διοίκησης υποστηρίζονται από άλλους φορείς.

Αυτοί είναι, κάποιοι λόγοι που οι κοινωνικοί επιχειρηματίες μπορεί να θεωρηθούν αν όχι παράλογοι, σίγουρα όμως τολμηροί, ώστε να επιχειρούν σε ένα καπιταλιστικό περιβάλλον με εφόδια μόνο το όραμα τους, για παραγωγή κοινωνικής αξίας. Οι κερδοσκοπικοί επιχειρηματίες συνήθως μετρούν τις επιδόσεις χρησιμοποιώντας εμπορικές μετρήσεις όπως το κέρδος, τα έσοδα, τις πωλήσεις, ενώ οι κοινωνικοί επιχειρηματίες επιδιώκουν να μετρήσουν την θετική επιστροφή στην κοινωνία χωρίς όμως να υπάρχουν τα κατάλληλα εργαλεία προς το παρόν.

Όπως τονίζουν οι Shaw και Carter (2007),⁴⁷ στο πλαίσιο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, το κοινωνικό και προσωπικό ρίσκο είναι πιο κυρίαρχα από το οικονομικό ρίσκο. Ένα μεγάλο στοίχημα για τους κοινωνικούς επιχειρηματίες είναι να αλλάξουν την οπτική της κοινωνίας απέναντι στο έργο τους ώστε να του πείσουν ότι λειτουργούν για το καλό όλων.

Αυτές είναι μερικές από τις δεξιότητες που απαιτούνται από έναν σύγχρονο κοινωνικό επιχειρηματία προκειμένου να ολοκληρώσει την αποστολή του και να αφήσει το κοινωνικό θετικό αποτύπωμα στην κοινωνία.

⁴⁵ Elkington, John, Hartigan, Pamela. Harvard Business Press, 2008. σ. 201

⁴⁶ Elkington, John (2008). Η δύναμη των παράλογων ανθρώπων . Βοστώνη: Harvard Business Press. σ 21. ISBN 978-1-4221-0406-4 .

⁴⁷ Shaw και Carter (2007),στο Μαζαράκη Μ.:2015, σελ.31

Όπως οι επιχειρηματίες προχωρούν και βελτιώνουν τις επιχειρήσεις τους, έτσι και οι κοινωνικοί επιχειρηματίες επιδιώκουν το ίδιο, δρώντας καταλυτικά στην κοινωνία.

Αυτή η νέα γενιά επιχειρηματιών ίσως να έχει να επιδείξει γνώσεις ζωτικής σημασίας, για μελλοντικές ευκαιρίες και να αποτελέσει παράδειγμα επιχειρηματικής κουλτούρας για πολλούς επιχειρηματίες. Να αποδείξει πως το «μέλλον» μας, εξαρτάται από την δουλειά αυτών των φαινομενικά παράλογων καινοτόμων .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας εμπεριέχεται ένα εύρος τυπικών και άτυπων οργανισμών και κοινωνικών συνόλων. Από την διεύρυνση των δραστηριοτήτων αυτών των οργανισμών δημιουργήθηκε η **Κοινωνική Επιχείρηση**. Η έννοια της συνδέεται περισσότερο με τον παραγωγικό ρόλο αυτών των συνόλων και δραστηριοποιείται σε διάφορους τομείς, εμπορευόμενη ή όχι υπηρεσίες και αγαθά, για την ικανοποίηση ακάλυπτων κοινωνικών αναγκών.

Σύμφωνα με τον οργανισμό E.M.E.S., αποτελούν πρωτοβουλίες ομάδων πολιτών που έχουν σκοπό να ευεργετήσουν την κοινότητα, με σημαντική αυτονομία στις δράσεις, ενώ οι υλικές απολαβές των συμμετεχόντων υπόκεινται σε περιορισμούς⁴⁸. Τίθενται επομένως όρια στην ατομική απόκτηση κερδών (Laville et al, 2008)⁴⁹, αν και αυτά συνήθως δεν διευκρινίζονται. Ο απώτερος σκοπός τους, ωστόσο, δεν διαφέρει από αυτούς των οργανώσεων της Κοινωνικής Οικονομίας που στοχεύουν «να διορθώσουν τις δραματικές αποτυχίες της αγοράς αλλά και των πολιτικών για την απασχόληση» (Τσομπάνογλου, 2008: 286)⁵⁰. Ένας απώτερος ή δευτερεύον στόχος είναι να προωθήσουν τη δημοκρατία μέσα από τις τοπικές οικονομικές δραστηριότητες (Laville, 2003)⁵¹.

⁴⁸ Nyssens, 2008, βλ. και Defourny and Pestoff, 2008

⁴⁹ (Laville et al, 2008

⁵⁰ (Τσομπάνογλου, 2008: 286) .

⁵¹ (Laville, 2003 στο Ζαννης σ.14 <http://dx.doi.org/10.12681/sp.1059> Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Πολιτική: Ο Προσδιορισμός της Σχέσης, τα Διλήμματα στις Εφαρμογές

3.2 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Ο όρος θεσμοθετήθηκε σχετικά πρόσφατα, στην Ευρώπη την δεκαετία του 1990 για να προσδιορίσει τις νέου τύπου οργανώσεις που εμφανίστηκαν και οι οποίες διέφεραν από τους άλλους φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας. Ο όρος Κοινωνική Επιχείρηση χαρακτηρίζει γενικά τις δραστηριότητες ορισμένων επιχειρήσεων και οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας. Η έννοια της Κοινωνικής Επιχείρησης δεν ταυτίζεται με την έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας και διαμορφώνεται, σταδιακά ως έννοια είδους προς γένος.⁵²

Ένας κοινός διεθνής ορισμός, δεν υπάρχει για την κοινωνική επιχείρηση, αν και οι διαφοροποιήσεις εντοπίζονται πιο πολύ στην έμφαση που δίνεται σε κάθε ορισμό, παρά στην ίδια την ουσία της έννοιας.⁵³

Για την κοινωνική επιχείρηση ο ΟΟΣΑ ορίζει πως είναι: *«Οποιαδήποτε ιδιωτική δραστηριότητα συνδεδεμένη με το δημόσιο συμφέρον, οργανωμένη με επιχειρηματική στρατηγική αλλά που ο κύριος σκοπός της δεν είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους αλλά η επίτευξη συγκεκριμένων οικονομικών και κοινωνικών στόχων και η οποία έχει την ικανότητα να εισάγει καινοτόμες λύσεις στα προβλήματα του κοινωνικού αποκλεισμού και της ανεργίας»*.⁵⁴

Από τον παραπάνω ορισμό γίνεται αντιληπτό ότι η έννοια συμπεριλαμβάνει όλες τις οργανώσεις με κοινωνικούς σκοπούς, την ταυτόχρονη επιδίωξη κοινωνικών και οικονομικών στόχων, μέσω καινοτομιών την ικανοποίηση των αναγκών της κοινωνίας που σχετίζονται κυρίως με θέματα κοινωνικής εργασιακής ένταξης.

Η κοινωνική επιχείρηση αποτελεί τη βασική δομή της κοινωνικής οικονομίας, η οποία έχει ως αποστολή, να συμβάλλει με τον παραγωγικό της ρόλο, στην δημιουργία δημόσιου οφέλους και όχι τη μεγιστοποίηση κερδών για τα μέλη της. Σύμφωνα με τις αρχές της κοινωνικής οικονομίας δίνει προβάδισμα στον άνθρωπο και τις ανάγκες του, έναντι του κεφαλαίου.

Οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις είναι συνυφασμένες με ένα πλέγμα δραστηριοτήτων το οποίο κατευθύνεται σε οικονομικές συναλλαγές για κοινωνικούς λόγους παρέχουν εφαλτήρια μέσω των οποίων διαφορετικές οργανώσεις κοινότητες και ομάδες

⁵² (Μητροσύλη 2007)

⁵³ Smallbone et al., 2001

⁵⁴ ΟΟΣΑ, 1999

διατυπώνουν την ανάγκη να λειτουργήσουν σε διαφορετικές οικονομικές κοινωνικές και πολιτικές σφαίρες⁵⁵.

Από την βιβλιογραφική επισκόπηση και συνοψίζοντας τις διάφορες προσπάθειες εννοιολογικής προσέγγισης για τις κοινωνικές επιχειρήσεις, θα μπορούσαμε να πούμε ότι:

- Είναι επιχειρήσεις που **εξυπηρετούν το συμφέρον της κοινότητας** (κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί στόχοι) αντί της μεγιστοποίησης του κέρδους, καθοδηγούμενες από τους κοινωνικούς τους σκοπούς και στόχους.
- Έχουν **καινοτόμο χαρακτήρα**, μέσω των μεθόδων οργάνωσης και παραγωγής που χρησιμοποιούν και μέσω των αγαθών ή των υπηρεσιών που προσφέρουν.
- **Απασχολούν τα ευάλωτα μέλη** της κοινωνίας (κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα), συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην κοινωνική συνοχή, την απασχόληση και τη μείωση των ανισοτήτων.
- Οι επιχειρήσεις που **δεν επιδιώκουν την επίτευξη κέρδους**, υπό την έννοια ότι όλες οι αποδοχές πλεονάσματος που παράγονται, **επανεπενδύονται** στις οικονομικές δραστηριότητες της επιχείρησης ή χρησιμοποιούνται με άλλους τρόπους, για να αντιμετωπιστούν οι δηλωμένοι κοινωνικοί στόχοι της επιχείρησης.
- Επιχειρήσεις που η οργανωτική τους μορφή **ενθαρρύνει την πλήρη συμμετοχή** των μελών σε συνεταιριστική βάση με τα ίσα δικαιώματα που χορηγούνται σε όλα τα μέλη.
- Επιχειρήσεις που λειτουργούν, **προς όφελος της αντιμετώπισης των κοινωνικών αναγκών** και παρέχουν ένα πλαίσιο για την αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων συνδυάζοντας την επιχειρηματική τεχνογνωσία με την επιθυμία βελτίωσης της ποιότητας ζωής.
- Προσελκύουν άτομα αφενός για εξοικονόμηση πόρων αφετέρου ενθαρρύνουν την κοινωνική δικτύωση με την **εθελοντική εργασία**.
- Το ενδιαφέρον και οι προτεραιότητες τους **προσανατολίζονται στην τοπική κοινότητα**. Στηρίζονται και στηρίζουν την τοπική κοινότητα.

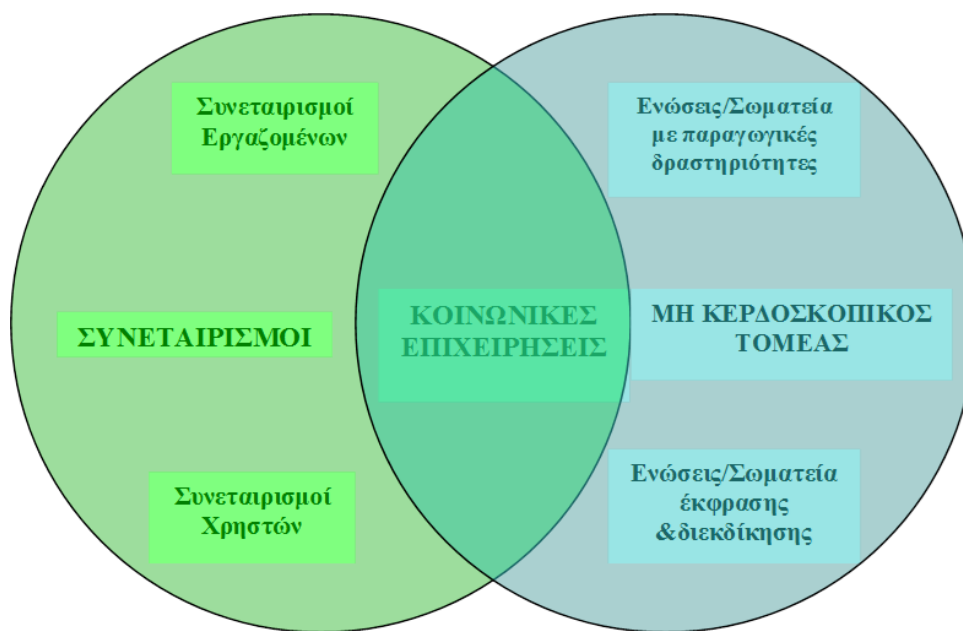
⁵⁵ Pearce2003, Hudson 2005) στο Κασσαβέτης κλπ σελ.140.

3.3 ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Οι Κοινωνικές επιχειρήσεις τοποθετούνται σε σχέση με τους άλλους φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας ανάμεσα στους παραδοσιακούς Συνεταιρισμούς και στον Μη κερδοσκοπικό τομέα. Το διακριτό στοιχείο των παραπάνω φορέων είναι η διαχείριση των πλεονασμάτων από την οικονομική τους δραστηριότητα. Οι Συνεταιρισμοί διανέμουν τα κέρδη στα μέλη τους, οι Μη Κερδοσκοπικοί Οργανισμοί δεν προβλέπουν διανομή κερδών ενώ οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις προβλέπουν περιορισμένη διανομή κερδών με προτεραιότητα στην εξυπηρέτηση των μελών.⁵⁶

Ο Defourny⁵⁷ οριοθετεί τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις, ανάμεσα στους παραδοσιακούς συνεταιρισμούς και στους Μη Κερδοσκοπικούς Οργανισμούς

Διάγραμμα 2 Οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις και η σχέση τους με άλλες μορφές οργάνωσης της Κοινωνικής Οικονομίας

Πηγή: Defourny, 2004

Οι Κοινωνικές επιχειρήσεις μπορεί να παρουσιάζουν διαφορές στην λειτουργία τους διεθνώς, αλλά σύμφωνα με την βιβλιογραφία έχουν τα παρακάτω κοινά στοιχεία που τις προσδιορίζουν σε σχέσεις με τους άλλους φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας:

- Είναι ανεξάρτητες από τις δημόσιες αρχές.

⁵⁶ Τοιλικής :2011, σελ.65

⁵⁷ 'Social Enterprises In An Enlarged Europe: Concept and Realities' J.Defourny, EMES European Research Network

- Έχουν ξεκάθαρη κοινωνική και περιβαλλοντική αποστολή.
- Επιδιώκουν την επιβίωση τους από τις δικές τους εμπορικές δραστηριότητες.
- Την περιορισμένη διανομή κερδών.
- Την επανεπένδυση των κερδών.
- Απολογούνται στην Κοινωνία

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα είναι συλλογικές επιχειρήσεις, οι οποίες συνήθως λειτουργούν με τη νομική μορφή του Συνεταιρισμού, των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων Κοιν.Σ.Επ. του Ν.4430/2016 των Αστικών Μη Κερδοσκοπικών (Α.Μ.Κ.Ε.), της Ο.Ε., της Ε.Ε., της Ε.Π.Ε. ή της Α.Ε. (οι οποίες πληρούν τις προϋποθέσεις και χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων, καθώς και με την μορφή των επιχειρήσεων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Εταιρείες Λαϊκής Βάσης, Δημο συνεταιριστικές επιχειρήσεις κ.τλ.). Η επικρατέστερη μορφή στην Ελλάδα είναι αυτή των Συνεταιρισμών και των Αστικών Μη Κερδοσκοπικών Εταιρειών (Α.Μ.Κ.Ε.) και των Κοιν.Σ.Επ⁵⁸

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις αναπτύσσονται στην ευρύτερη αγορά σε παραγωγικούς και εμπορικούς τομείς αγαθών και παροχής υπηρεσιών, θέλοντας να αποδείξουν ότι η δύναμη των επιχειρήσεων και της αγοράς μπορεί να συμβάλει στην εκπλήρωση των κοινωνικών τους στόχων.

Δημιουργούν έσοδα από την εμπορευματοποίηση των προϊόντων ή υπηρεσιών τους, και ανεξάρτητα από τον κοινωνικό τους χαρακτήρα, επιδιώκουν να αυξήσουν τα μερίδια τους στην αγορά προσδοκώντας σε κέρδη, τα οποία επανεπενδύουν για την συνέχιση του έργου τους.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων προέκυψε από την αυξανόμενη αναγνώριση του ρόλου που μπορούν να διαδραματίσουν στην αντιμετώπιση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων και στην ώθηση της ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς. Εστιάζοντας στον άνθρωπο, προάγουν μια αίσθηση κοινωνικής συνοχής και προωθούν το κοινό καλό.

Η δραστηριοποίηση των κοινωνικών επιχειρήσεων εντοπίζεται από τους ειδικούς σ' ένα ενδιάμεσο χώρο, ανάμεσα στην ιδιωτική οικονομία και στο δημόσιο τομέα. Από την μια, με την εμπορική τους παρουσία στην αγορά και από την άλλη, το κράτος με τις

⁵⁸ Ντουλια,2015,σ.43

πολιτικές στήριξης αυτών των επιχειρήσεων, δημιουργείται μια υβριδική μορφή επιχειρηματικής δράσης. Ενταγμένες, στην κοινωνία δραστηριοποιούνται σύμφωνα με τις οικονομικές αρχές της αγοράς και με την αλληλεγγύη των ατόμων, με στόχο δημόσια οφέλη, δημιουργούν σχέσεις αλληλεξάρτησης, μεταξύ των τομέων, που τις κατευθύνουν σε μια μορφή συνεργασίας παρά απομονωτισμού, χωρίς όμως να χάνουν την αυτονομία τους.

Οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις, προέρχονται από την ιδιωτική πρωτοβουλία, με κύριο σκοπό την επιδίωξη του κοινωνικού - δημόσιου συμφέροντος. Αυτονομούνται και αναλαμβάνουν την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους, εμπλέκοντας άτομα σε μια συλλογική κινητοποίηση. Κατά μία άποψη, οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις αποτελούνται από οντότητες που δημιουργούνται εκ του μηδενός και συνιστούν μια καινούργια μορφή επιχειρηματικότητας, η οποία έχει κάποια στοιχεία από παλαιότερες εμπειρίες του τρίτου τομέα.⁵⁹

Τα θεμέλια της κοινωνικής επιχείρησης στηρίζουν :

1. Τις καθημερινές πρακτικές των ανθρώπων,
2. Τις συμβολικές συναλλαγές και σχέσεις, που τους παρέχει το καθημερινό πλαίσιο της κοινοτικής ζωής και
3. Τις φιλοδοξίες, αξίες και επιθυμίες τους.⁶⁰

Η επιχειρηματική τους συμπεριφορά και κουλτούρα είναι αυτή που τις διαφοροποιεί από τους κλασικούς κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Η λειτουργία τους διέπεται από *μία ευρύτερη κουλτούρα προσφοράς, εθελοντισμού και καινοτομίας των επιχειρήσεων και των δημοσίων υπηρεσιών*⁶¹

Σύμφωνα με τον Dees, οι περισσότεροι συγγραφείς συμφωνούν ότι το *βασικό διακριτικό χαρακτηριστικό της κοινωνικής επιχείρησης είναι πως οι κοινωνικοί στόχοι και η κοινωνική τους κυριότητα συνδυάζονται με τη βιωσιμότητα των εμπορικών τους συναλλαγών*». (Harding, 2004)⁶².

⁵⁹ (Defourny, 2004, σ. 10

⁶⁰ Laville & Nyssens, 2001

⁶¹ <https://charlesleadbeater>.

⁶² (Harding, 2004) doi.10.1111/j.0955-6419.2004.00338.x

3.4 ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά έτσι όπως αυτά παρουσιάζονται από την διεθνή βιβλιογραφία και συμφωνούν με τις αρχές της κοινωνικής οικονομίας όπως συνοψίζονται στα παρακάτω⁶³:

Χαρακτηριστικά:

- Η ταυτόχρονη επιδίωξη κοινωνικών και οικονομικών στόχων.
- Διοίκηση και οργάνωση με επιχειρηματικές αρχές.
- Η εφαρμογή καινοτόμων λύσεων για την καταπολέμηση της ανεργίας και του αποκλεισμού.
- Η επιδίωξη της τοπικής ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής με την οικονομική τους συμβολή, εθελοντικής εργασίας.
- Εξοικονόμηση πόρων μέσω του εθελοντισμού.
- Διοικητική ανεξαρτησία από τις δημόσιες αρχές.

Η λειτουργία της κοινωνικής επιχείρησης πληροί οικονομικά και κοινωνικά κριτήρια τα οποία έχουν διαμορφωθεί στα κάτωθι:

A. Οικονομικά κριτήρια

- Την περιορισμένη έκταση διανομής κερδών. Το πλεόνασμα επανεπενδύεται μετά το καθορισμό της διανομής των κερδών στα μέλη.
- Ελάχιστα αμειβόμενη εργασία.
- Την συνεχή δράση παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών. Η συνεχής δραστηριοποίηση είναι συνδεδεμένη με την επίτευξη των κοινωνικών και ανθρωπιστικών τους σκοπών.
- Τον υψηλό βαθμό αυτονομίας. Διατηρούν την διαχειριστική τους αυτονομία ανεξάρτητα αν έχουν λάβει χρηματοδότηση από ιδιωτικούς ή δημόσιους φορείς.
- Την ανάληψη σημαντικού οικονομικού ρίσκου.
- Η οικονομική βιωσιμότητά τους εξαρτάται άμεσα από την σωστή λειτουργία της και την επιχειρησιακή της στρατηγική γιατί η κύρια πηγή πόρων, βασίζεται στις εμπορικές τους δραστηριότητες.
- Δραστηριοποίηση στην αγορά. Επιχειρηματική δράση με χάραξη στρατηγικής για την διεκδίκηση μεριδίου στην αγορά

⁶³ Ντουλια, 2015 σελ.44

- Είναι υπεύθυνη και διαφανής.

B. Κοινωνικού χαρακτήρα

- Η συλλογικότητα στην λήψη αποφάσεων. Το δικαίωμα λήψης αποφάσεων αφορά όλα μέλη.
- Η ποικιλομορφία της εταιρικής σύνθεσης.
- Πρωτοβουλία από ομάδα πολιτών.
- Συμμετοχικός χαρακτήρας με εμπλοκή όλων των ενδιαφερόμενων μερών στην επίτευξη των σκοπών.
- Η δημοκρατική λήψη αποφάσεων. Ένα μέλος μια ψήφος
- Προβάδισμα στα μέλη και στην εργασία έναντι του κεφαλαίου.
- Σαφής σκοπός προς το κοινωνικό όφελος.
- Η εθελοντική εργασία και η συνεργασία με τις τοπικές κοινωνίες.
- Δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου
- Αξιολογείται από την κοινωνία και απ τα μέλη της.

Άλλα χαρακτηριστικά της νέας αυτής επιχειρηματικότητας, είναι ότι παράγει ποιοτικά καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες, νέες μορφές επιχειρηματικότητας, νέους παραγωγικούς συντελεστές, νέες οργανωτικές και παραγωγικές μεθόδους και συμμετοχή διαφορετικών εταίρων (όχι μόνο από ομοιογενείς κοινωνικές ομάδες), ευέλικτες μορφές απασχόλησης, καθώς και κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο με σκοπό να αναπτυχθεί και να αναδειχθεί ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας και να καλυφθούν οι αυξανόμενες κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες.⁶⁴

3.5 ΠΕΔΙΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις, είναι κατά βάση επιχειρήσεις. **Συνεπώς, η κοινωνική επιχείρηση είναι μια επιχειρηματική πρωτοβουλία, αλλά για την επίτευξη ενός κοινωνικού σκοπού.** Επομένως είναι υποχρεωμένες να εξασφαλίζουν την πλειοψηφία των εσόδων τους μέσα από την αγορά. Για να θεωρείται επιτυχημένη κοινωνική επιχείρηση θα πρέπει να ισορροπεί ανάμεσα στις δύο διστάσεις της και να επιδιώκει οικονομικά αποτελέσματα για την επιβίωσή της και την επιδίωξη του κοινωνικού της σκοπού. Οι δραστηριότητες των κοινωνικών επιχειρήσεων στηρίζονται κατά το μεγαλύτερο μέρος τους στην αυτοχρηματοδότηση. Συνεπώς, για να διατηρήσουν την

⁶⁴ Χρυσάκης κ.ά., 2002:24 και45

ανεξαρτησία τους από ιδιωτικά ή δημόσια κεφάλαια, απαιτείται να εμπλέκονται σε εμπορικές δραστηριότητες βάσει των κανόνων της αγοράς.

Αναπτύσσονται σε πολλούς τομείς όπως τον αγροτροφοδιατροφικό, του εμπορίου και των υπηρεσιών, παράγοντας μεγάλη γκάμα προϊόντων και υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης, κοινωνικής φροντίδας και προστασίας.

Επικεντρώνουν τις δραστηριότητές τους κυρίως στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, στην κοινωνική ενσωμάτωση ατόμων που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες (μακροχρόνια άνεργοι, άτομα με ειδικές ανάγκες και ικανότητες, γυναίκες κλπ.) μέσω της προώθησής τους στην απασχόληση, καθώς επίσης και στην τοπική ανάπτυξη με την προώθηση τοπικών προϊόντων.

Οι Κοινωνικές επιχειρήσεις ακολουθούν τις βασικές αρχές της επιχειρηματικότητας αλλά με κοινωνικό πρόσημο εφαρμόζοντας τις ιδέες τους. Η διαφορά τους από τις συμβατικές επιχειρήσεις είναι ότι η μεγιστοποίηση του κέρδους δεν αποτελεί αυτοσκοπό αλλά το εργαλείο ή το μέσο για την επίλυση των κοινωνικών προκλήσεων. Αν και δεν πρόκειται για αμιγώς εμπορικές επιχειρήσεις, η βιωσιμότητα τους, είναι άμεσα συνδεδεμένη με την χρηματοοικονομική τους απόδοση. Συνεπώς θα πρέπει να υπακούουν στους κανόνες επιχειρηματικότητας και της αγοράς, για την απρόσκοπτη προσφορά τους στην κοινωνία.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι σχεδόν υποχρεωμένες να υιοθετήσουν μια αποτελεσματική διοίκηση σε πρότυπα συμβατικής επιχείρησης. Ως εκ τούτου απαιτούνται από πλευράς διοίκησής οι αποτελεσματικοί χειρισμοί, προκειμένου μία Κοινωνική Επιχείρηση να είναι σε θέση αφενός να διατηρεί τον κοινωνικό της χαρακτήρα και αφετέρου να ισορροπεί σε ότι αφορά την οικονομικής της απόδοση. Χρησιμοποιούν επιχειρηματική στρατηγική για να επιλύσουν κοινωνικά προβλήματα.

3.6 ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΜΒΑΤΙΚΕΣ

Οι σκοποί δημιουργίας τους είναι κοινωνικοί και οικονομικοί και στοχεύουν στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την κινητοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα για προσωπική, επαγγελματική και τοπική ευημερία και κοινωνική συνοχή, σε αντίθεση με την συμβατική οικονομική επιχειρηματικότητα που σκοπό έχει μόνο την συσσώρευση του κέρδους.

Οι ανάγκες που καλύπτουν είναι προς εξυπηρέτηση πρωτίστως των μελών τους και της κοινωνίας, σε τομείς όπως η πρόνοια, η ποιότητα ζωής, η εργασιακή ένταξη, η

εκπαίδευση, το περιβάλλον, διατροφή, τουρισμός, εναλλακτικά νομίσιμα κλπ. αντιθέτως με την συμβατή οικονομία η οποία δραστηριοποιείται σε αυτό που ζητάει η αγορά.

Ο τρόπος παραγωγής τους είναι αυτοδιαχειριστικός συλλογικός- συμμετοχικός μη κερδοσκοπικός, ανθρωποκεντρικός και αλληλέγγυος. Με εντατικοποίηση εργασίας και όχι κεφαλαίου.

Έχουν υψηλό βαθμό αυτονομίας αποφάσεων με δημοκρατική διοίκηση με εκλεγμένα μέλη (συλλογική διοίκηση) ενώ στην ιδιωτική οικονομία οι αποφάσεις λαμβάνονται από τον ιδιοκτήτη ή το Διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας.

Έχουν ανεξαρτησία απέναντι στο κράτος ή σε κάθε δημόσια συλλογικότητα.

Έχουν ελεύθερη συμμετοχή και είναι ανοικτές σε νέα μέλη, χωρίς κοινωνικές ή άλλου τύπου διακρίσεις σε άτομα τα οποία θέλουν να συμμετέχουν στον σκοπό της επιχείρησης τον οποίο θα υπηρετήσουν με αφοσίωση.

Η χρηματοδότηση τους προέρχεται κυρίως από ίδιους πόρους, από τις πωλήσεις τους από εναλλακτικές πιστώσεις, από επιχορηγήσεις και από Ευρωπαϊκά προγράμματα για την στήριξη και βιωσιμότητα τους. Οι συμβατικές επιχειρήσεις χρηματοδοτούνται από ίδια κεφάλαια , από την αγορά και το χρηματιστήριο

Οι εργαζόμενοι σε αυτές είναι αυτοαπασχολούμενα μέλη ή μισθωτοί, με αυξημένη προσήλωση στην ομαδικότητα και στους κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους της Κοινωνικής Επιχείρησης και κυρίως της κοινωνικής υπευθυνότητας. Οι μισθωτοί στην ιδιωτική οικονομία είναι προσηλωμένοι στις αρχές και κατευθύνσεις της επιχείρησης.

Σημαντική διαφορά με τον ιδιωτικό τομέα έχουν στον τρόπο λήψης αποφάσεων και αναδιανομής των κερδών ή πλεονασμάτων μεταξύ των μελών όπου εδώ δεν συνδέονται με το κεφάλαιο ή τις συνδρομές από μέρους των μελών δεν υπάρχουν πλειοψηφικά πακέτα όπως τις κλασικές επιχειρήσεις, κάθε μέλος έχει μια ψήφο και επίσης μπορούν να παράγουν και μη αγοραίες υπηρεσίες.

Τα κέρδη ή τα πλεονάσματα διανέμονται δίκαια και περιορισμένα και μέρος αυτών επιστρέφουν στην επιχείρηση για επενδύσεις και επέκταση των δραστηριοτήτων της. Στον ιδιωτικό τομέα τα κέρδη τα μοιράζονται οι μέτοχοι της εταιρείας.

Η επίτευξη των στόχων της Κοινωνικής Επιχείρησης ελέγχεται και αξιολογείται από την κοινωνία και τα μέλη της. Στην ιδιωτική επιχείρηση γίνεται από τους μετόχους και την αγορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην Ελλάδα ο πρώτος νόμος που αναφέρεται σε φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας είναι ο 602/1915 περί συνεταιρισμών. Ακολούθησαν και ισχύουν οι νόμοι 2810/2000 για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, ο νόμος 1667/86 για τους αστικούς συνεταιρισμούς, ο νόμος 1667/86 σε συνδυασμό με το νόμο 2076/92 για τις συνεταιριστικές τράπεζες και το Π.Δ. 93/87 για τους οικοδομικούς συνεταιρισμούς, ο Ν. 4015/2011 και ο Ν. 1687/1986 ορίζουν τον τρόπο σύστασης και λειτουργίας των αγροτικών και των αστικών συνεταιρισμών, αντίστοιχα..

Η πρώτη προσπάθεια νομικής κατοχύρωσης των Κοινωνικών Συνεταιρισμών στην Ελλάδα, υπήρξε η ψήφιση του νόμου 2716/1999 με τον οποίο καθορίζονται οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένοι Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.). Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης στοχεύουν στην κοινωνικό-οικονομική ενσωμάτωση και επαγγελματική ένταξη των ατόμων με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα και συμβάλλουν στη θεραπεία τους και στην κατά το δυνατόν οικονομική τους αυτάρκεια. Πρόκειται για νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου με περιορισμένη ευθύνη των μελών και με παραγωγική, καταναλωτική, εμπορική ιδιότητα. Είναι μονάδες Ψυχικής Υγείας και εντάσσονται στους τομείς Ψυχικής Υγείας.

Ο Νόμος θεσπίζει την πρώτη μορφή Κοινωνικών Επιχειρήσεων Εργασιακής Ένταξης (Κ.Ε.Ε.Ε) και θεμελιώνει ουσιαστικά την ρύθμιση της λειτουργίας τους.

4.2 Νόμος 4019/2011

Η συστηματική θεσμοθέτηση της **Κοινωνικής Οικονομίας και της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας**, ψηφίστηκε με το Νόμο 4019 το 2011, όταν η χώρα άρχισε να βιώνει έντονα τις συνέπειες της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης.

Συστήνεται Ειδικό Μητρώο καταγραφής των φορέων της Κοινωνικής οικονομίας και θεσπίζει την **Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.)** η οποία βασίζεται στις αρχές του συνεταιρισμού.

Ο Νόμος ρυθμίζει ενιαία τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις και τις διακρίνει σε τρεις κατηγορίες:

- **Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού**, που περιλαμβάνει γενικά τις περισσότερες παραδοσιακές συνεταιριστικές μορφές, (τοπικές παραγωγές, πολιτισμός, περιβάλλον εκπαίδευση κλπ).
- **Επιχειρήσεις Ένταξης** αφορούν σε ευπαθείς κατηγορίες του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν διακρίσεις και αποκλεισμό από την αγορά εργασίας και αναπτύσσονται επίσης σε ποικίλα πεδία επιχειρηματικότητας.(κοινωνικής ενσωμάτωσης των ατόμων που ανήκουν στις Ευάλωτες ομάδες πληθυσμού)
- **Κοινωνικής Φροντίδας**, οι οποίες αποσκοπούν στην ανάπτυξη επιχειρηματικότητας από αντίστοιχους επαγγελματίες στα επιμέρους πεδία των κοινωνικών υπηρεσιών. (παραγωγή και παροχή υπηρεσιών κοινωνικοπρονοιακού χαρακτήρα

Ο Νόμος προβλέπει οικονομικά, φορολογικά κίνητρα και υποστηρικτικά μέτρα για τις Κοιν.Σ.Επ.. Με την εγγραφή τους στο Μητρώο αποκτούν πρόσβαση στο ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας και το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας & Ανάπτυξης (Ε.Τ.Ε.ΑΝ.) και απολαμβάνουν των οικονομικών κινήτρων και μέτρων του αρ.10 για την διατήρηση των προνοιακών επιδομάτων για τα άτομα ΑΜΕΑ, που λαμβάνουν και αμοιβές από την εργασία τους σε αυτές.

Επιπροσθέτως, στο άρ. 16 προβλέπονται οι δημόσιες συμβάσεις κοινωνικής αναφοράς. Με βάση αυτές λαμβάνονται υπόψιν ως κριτήρια ανάθεσης των δημοσίων συμβάσεων σημαντικές κοινωνικές πτυχές όπως οι ευκαιρίες απασχόλησης και η κοινωνική ένταξη ευάλωτων ατόμων.

Τέλος, το θεσμικό πλαίσιο ορίζει ότι οι Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να εντάσσονται σε προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας, σε προγράμματα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) για τη στήριξη της εργασίας και στις κάθε είδους ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης.

Κατά την διάρκεια ισχύοντος του νόμου δεν είχε υλοποιηθεί κανένα πρόγραμμα στήριξης της επιχειρηματικότητας που να αφορά ειδικά τις Κοιν.Σ.Επ. στα πλαίσια του ΟΑΕΔ ούτε είχαν εγκριθεί τα προγράμματα χρηματοδότησής τους.

Ο Νόμος 4019/2016 και οι τροποποιήσεις του, ως πρώτη απόπειρα θεσμικής κατοχύρωσης των Κοινωνικών Επιχειρήσεων, αποτέλεσε μια βάση για την ανάπτυξη του τομέα, χωρίς

απαραίτητα να διευκολύνει την λειτουργία των θεσμοθετημένων πλέον φορέων. Αναδείχθηκαν προβλήματα που επηρέασαν την λειτουργία των Κοινσεπ σχετικά την ανάπτυξή τους, την χρηματοδότηση, την αποτελεσματικότητα και την βιωσιμότητα τους. Ο Νόμος ίσχυε μέχρι το 2016 και αντικαταστάθηκε από τον ισχύοντα Νόμο 4430/2016, ο οποίος ήρθε να συμπληρώσει τυχόν παραλείψεις και να διορθώσει αδυναμίες.

4.3 Νόμος 4430/2016

Η πρώτη αλλαγή αφορά στον τίτλο στον οποίο εισάγεται ο όρος **Αλληλέγγυα Οικονομία** διευρύνοντας το πεδίο της νομοθετικής και θεσμοθετικής παρέμβασης. Οι φορείς διέπονται από τις νομοθετικές ρυθμίσεις του Ν.4430/2016 για θέματα της « Κοινωνικής & Αλληλέγγυας Οικονομίας» (**Κ.Α.Λ.Ο**).

Ρυθμίζει θέματα σχετικά με τις αμοιβές των μελών και την διανομή των κερδών. Διαμορφώνει το πλαίσιο για την εθελοντική εργασία.

Διευρύνει τα μέτρα για συμβάσεις με τους Ο.Τ.Α και τον Δημόσιο τομέα.

Δημιουργεί κίνητρα με την θέσπιση νέων ελαφρυντικών φορολογικών μέτρων που είχαν καταργηθεί με προηγούμενο Νόμο (Ν. 4110/2013).

Συμμετοχή των Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας σε υποστηρικτικά μέτρα και χρηματοδοτικά εργαλεία

Οι Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας έχουν πρόσβαση στη χρηματοδότηση από το Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας, στο Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης, σύμφωνα με την περίπτωση γ' της παρ. 1 του άρθρου 4 του άρθρου δεύτερου του Κεφαλαίου Α' του ν. 3912/2011 (Α' 17) και μπορεί να υπάγονται στις διατάξεις του ν.3908/2011 (Α' 8).

Οι Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα μπορεί να εντάσσονται σε προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας και σε προγράμματα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) για τη στήριξη της εργασίας.

Οι ΟΤΑ α' και β' βαθμού, τα Ν.Π.Δ.Δ. και τα Ν.Π.Ι.Δ.φορείς της Γενικής Κυβέρνησης μπορεί να παραχωρούν με απόφαση του διοικητικού τους οργάνου τη χρήση κινητής και

ακίνητης περιουσίας τους σε Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας για την ενίσχυση δραστηριοτήτων συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας, όπως περιγράφονται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου 2.

Από την εφαρμογή του τελευταίου Νόμου σύμφωνα με στοιχεία, της Ετήσιας Έκθεσης του 2018 που τηρεί η Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής Οικονομίας, σήμερα υπάρχουν εγγεγραμμένες περίπου 1151 επιχειρήσεις Κ.Α.Λ.Ο στο Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας.

Η κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία είχε ως βασικούς στόχους τη δημιουργία θέσεων εργασίας για την κοινωνική ένταξη ευάλωτων ομάδων, την κάλυψη κοινωνικών αναγκών μέσα από την κοινωνική και αλληλέγγυα επιχειρηματικότητα, την κοινωνική καινοτομία, και την ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής.

Ωστόσο, μέχρι τη στιγμή που εκπονείται η παρούσα εργασία τα οικονομικά χρηματοδοτικά προγράμματα δεν έχουν ακόμα εξειδικευτεί και τεθεί σε εφαρμογή.

Ορισμένοι θεωρούν ότι όσο η φορολογία παραμένει σε υψηλά επίπεδα και δεν υπάρχουν υποστηρικτικά μέτρα, τα εγχειρήματα δεν διευκολύνονται. Είναι κοινά αποδεκτό από τους άμεσα ενδιαφερόμενους, ότι ο νόμος είναι ατελής και άκαμπος γιατί δεν επιτρέπει απαραίτητες ευελιξίες και δεν διευκολύνει καθόλου το έργο τους (π.χ. μισθολογική δαπάνη, ασφάλιση, ρυθμίσεις για τον εθελοντισμό).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παγκόσμια και Ευρωπαϊκή οικονομική κρίση οδήγησε τα κράτη σε δημοσιονομική λιτότητα, με ότι αυτό μπορεί να συνεπάγεται για την κοινωνική και οικονομική ζωή των κρατών. Σήμερα παγκοσμίως, βιώνουμε μια πρωτοφανή σε διάρκεια οικονομική κρίση με αποτέλεσμα την όξυνση προβλημάτων σε θέματα ανεργίας, φτώχειας, ανισότητας και κοινωνικού αποκλεισμού, ιδιαίτερα σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Η ανεξέλεγκτη εξάπλωση των συνεπειών της κρίσης, δυσκολεύει την καθημερινότητα των ανθρώπων και τα κράτη με τις πολιτικές τους φαίνεται να αδυνατούν να ανταποκριθούν επαρκώς στον περιορισμό τους. Αυτό οδήγησε την κοινωνία των πολιτών στην αυτοοργάνωση και στην δημιουργία κοινωνικών μορφωμάτων στις βάσεις του συνεταιρισμού, προκειμένου να βρουν λύσεις στα αναδυόμενα οικονομικά προβλήματα.

Οι πρακτικές αυτές έχουν παράδοση από την βιομηχανική επανάσταση ακόμα όταν στην Ευρώπη αναπτύσσονται συνεργατικές ενώσεις για την αντιμετώπιση των δυσχερών συνεπειών της.

Εμφανίζονται οργανώσεις της κοινωνίας που οι οικονομικές τους δραστηριότητες στηρίζονται στην αυτονομία, την αλληλεγγύη, την δημοκρατία και την ισότιμη συμμετοχή στην παραγωγή. Αυτή η τάση ανέδειξε μια νέα μορφή Οικονομίας, στο πλαίσιο της οποίας αρχίζουν να δραστηριοποιούνται και να αναπτύσσονται αλληλέγγυα οικονομικά εγχειρήματα όπως συνεταιρισμοί, ενώσεις, ιδρύματα και Κοινωνικές Επιχειρήσεις, δημιουργώντας την Κοινωνική Οικονομία.

Η Ευρώπη το 1990 την καθορίζει ως τον τρίτο πυλώνα της Οικονομίας. Αντιλαμβάνεται την σημαντική συμβολή της στην βελτίωση της απασχολησιμότητας και της κοινωνικής συνοχής και θεσπίζει νόμους και μέτρα για την υποστήριξη και προώθηση της.

Στην Ελλάδα ο τομέας έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία, ως συνέπεια της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης που βρίσκεται η χώρα. Παρουσιάζεται έντονη ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας με τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις να φαίνεται να δίνουν λύση στο τεράστιο πρόβλημα της ανεργίας και της απασχόλησης.

Θεσμοθετείται ουσιαστικά από το 2011 και σήμερα η λειτουργία της ρυθμίζεται από τον Ν.4430/2016 ο οποίος την πλαισιώνει νομοθετικά και την ονομάζει « Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία» Κ.Α.ΛΟ.

Το κράτος φιλοδοξεί ότι ο θεσμός θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη, στην καταπολέμηση της ανεργίας, του κοινωνικού αποκλεισμού και την ανάπτυξη της απασχόλησης. Ο Νόμος προβλέπει πολιτικές στήριξης και χρηματοδοτικά προγράμματα για την βιωσιμότητα των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα εργασία στηρίχτηκε σε πρωτογενή και δευτερογενή βιβλιογραφική έρευνα και σε έρευνα πεδίου. Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από ελληνική και ξένη βιβλιογραφία και αρθρογραφία, από διδακτορικές διατριβές, μεταπτυχιακές εργασίες, έρευνες και από συνεντεύξεις. Οι συνεντεύξεις για την παραγωγή δεδομένων έγιναν, με ιδρυτικά μέλη κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων οι οποίες δραστηριοποιούνται στην χώρα.

Αρχικά έγινε ο προσδιορισμός του ερευνητικού αντικειμένου και των στόχων της έρευνας. Εν συνεχεία έγινε βιβλιογραφική επισκόπηση για αναζήτηση συναφών ερευνών ή ευρημάτων. Ακολούθησε η επεξεργασία των θεωρητικών προσεγγίσεων και η διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων. Επιλέχθηκε η μέθοδος παραγωγής δεδομένων, η προετοιμασία για την πρόσβαση στην ερευνητική περιοχή και καθορίστηκε το δείγμα της ποιοτικής έρευνας. Τέλος, έγινε ανάλυση των δεδομένων και αποτελεσμάτων και παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της έρευνας και οι θέσεις μας.

5.1.1 Η Επιλογή της ερευνητικής μεθόδου

Οι ερευνητικές μέθοδοι διαχωρίζονται σε ποσοτικές και ποιοτικές με τις πρώτες να ενδιαφέρονται για ποσοτικά στοιχεία ενός φαινομένου και με τις δεύτερες να εμβαθύνουν σε πεδία που αφορούν χαρακτηριστικά του φαινομένου.

Στην παρούσα εργασία επιλέχθηκε η ποιοτική έρευνα για την συλλογή στοιχείων προς τεκμηρίωση των υποθέσεων και ερωτημάτων της εργασίας. Η ποιοτική έρευνα σύμφωνα με τους Denzin και Lincoln . *«είναι μια πλαισιοθετημένη δραστηριότητα (situated activity), η οποία τοποθετεί τον παρατηρητή στον κόσμο. Αυτή συνίσταται σε ένα σύνολο ερμηνευτικών και υλικών πρακτικών, οι οποίες κάνουν τον κόσμο ορατό. Αυτές οι πρακτικές μετασχηματίζουν τον κόσμο. Μετατρέπουν τον κόσμο σε μια σειρά από αναπαραστάσεις του εαυτού, συμπεριλαμβανομένων των σημειώσεων πεδίου, των μαγνητοφωνήσεων και των σημειώσεων σε ημερολόγια. Σε αυτό το επίπεδο, η ποιοτική έρευνα περιλαμβάνει μια ερμηνευτική, νατουραλιστική προσέγγιση στον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι οι ποιοτικοί ερευνητές μελετούν τα πράγματα στο φυσικό τους πλαίσιο, επιχειρώντας να δώσουν νόημα ή να ερμηνεύσουν τα φαινόμενα με όρους των νοημάτων που οι άνθρωποι δίνουν σε αυτά (Denzin & Lincoln, 2005: 3) (Ισαρη-Πουρκός,2015:12-13)⁶⁵.*

Η επιλογή θεωρήθηκε καταλληλότερη, πρωτίστως γιατί οι ποιοτικές έρευνες γίνονται σε πραγματικές συνθήκες και όχι σε πειραματικά ελεγχόμενες. Μέσα από την ποιοτική έρευνα επιτυγχάνεται μια ολοκληρωμένη κατανόηση διάφορων κοινωνικών φαινομένων και δίνεται η δυνατότητα εξέτασης των εμπειριών, των αντιλήψεων, των κινήτρων, όπως επίσης και της στάσης και συμπεριφοράς των ατόμων σε σχέση με τα φαινόμενα. Εστιάζει

⁶⁵ Ισαρη-Πουρκός,2015:12-13) .

περισσότερο στα λεγόμενα των συμμετεχόντων για το “πώς “και το “γιατί” συμβαίνει κάτι και λιγότερο στη ποσοτικοποίηση των φαινομένων. Δίνεται η ευκαιρία της καταγραφής της αλήθειας του κάθε συνεντευξιαζόμενου έτσι όπως αυτός την έχει βιώσει.

Σκοπός της εργασίας είναι να μελετήσει την βιωσιμότητα των Κοινωνικών επιχειρήσεων οι οποίες λειτουργούν στο πλαίσιο της Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας (Κ.Α.Ο.). Για την αξιολόγηση του βαθμού ικανοποίησης των μελών ως προς τις οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις της επιχείρησης τους επιλέχθηκε ως στατική μέθοδος η ποιοτική έρευνα, έτσι ώστε οι προσωπικές εμπειρίες των εμπλεκόμενων να αναλυθούν και να αποτυπώσουν μια πραγματική εικόνα του φαινομένου.

Στόχος μας είναι να αναδειχθούν στοιχεία για τα μέλη των Κοιν.Σεπ αναφορικά με την επιχειρηματική τους επάρκεια και να εξεταστεί το κατά πόσο αυτό αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει την βιωσιμότητα της επιχείρησης.

5.1.2 Τα στάδια της έρευνας

Η διάρθρωση και το περιεχόμενο της έρευνας ακολούθησαν τα βήματα που προτείνει η σχετική βιβλιογραφία, ώστε να εξασφαλιστεί όσο το δυνατό περισσότερο γίνεται η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της.

5.1.3 Αντικείμενο

Κύριο αντικείμενο της παρούσας έρευνας είναι οι Ελληνικές Κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται μέσα στην αγορά, με τους όρους της συμβατικής επιχειρηματικότητας. Θα αναζητηθούν απαντήσεις σε ζητήματα σχετικά με το επιχειρηματικό προφίλ των κοινωνικών επιχειρηματιών, σχετικά με τα αίτια ίδρυσης της επιχείρησης, τις πρακτικές επιβίωσης τους και γενικότερα τις προσδοκίες τους από αυτές τις επιχειρήσεις μελλοντικά.

5.1.4. Σκοπιμότητα και στόχοι της έρευνας.

Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα υπάρχει και αναπτύσσεται παράλληλα με την συμβατική επιχειρηματικότητα. Αν και οι αρχές, τα χαρακτηριστικά και οι στόχοι των κοινωνικών επιχειρήσεων διαφέρουν σε σημεία από αυτές της συμβατικής επιχειρηματικότητας έχουν ένα κύριο κοινό στοιχείο, είναι όλες επιχειρήσεις. Κοινός στόχος και των δύο είναι η επιδίωξη της βιωσιμότητάς τους. Στόχος της μελέτης αποτελεί η αποτύπωση του τρόπου λειτουργίας των Κοινωνικών επιχειρήσεων στην αγορά, η διερεύνηση της αναγκαιότητας ευθυγράμμισης με τους όρους της για την επίτευξη της

επιβιώσής τους και ο βαθμός εκπλήρωσης του κοινωνικού τους έργου. Ευελπιστούμε ότι με την κατάθεση της εμπειρίας των κοινωνικών επιχειρηματιών θα αναδειχθούν πραγματικά ζητήματα που αφορούν στην βιωσιμότητα αυτών των επιχειρήσεων.

Ο βασικός προβληματισμός αφορά στον λόγο που οι ερευνώμενοι επιχειρηματίες επέλεξαν την συγκεκριμένη νομική μορφή επιχειρείν και στην διερεύνηση του επιπέδου επαγγελματικής τους επάρκειας. Η έρευνα θα επιχειρήσει μια πρώτη αποτίμηση της επιχειρησιακής κουλτούρας των μελών των Κοιν.Σ.Επ, την άποψη τους για την αγορά και τους ανταγωνιστές τους. Σκοπός της μελέτης είναι να αναδείξει αν πράγματι το προφίλ του κοινωνικού επιχειρηματία είναι ικανό ώστε να στηρίξει μια επιχείρηση η οποία λειτουργεί σε ένα τόσο δύσκολο και απαιτητικό χώρο όπως αυτός της ελεύθερης αγοράς και βέβαια σε καιρούς χρόνιας οικονομικής ύφεσης.

Από τα ευρήματα της εργασίας θα αναδυθούν στοιχεία και δεδομένα τα οποία ευελπιστούμε να θέσουν νέους προβληματισμούς και ερωτήματα που θα συμβάλουν στην επέκταση της έρευνας για τους παράγοντες βιωσιμότητας μιας Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα.

5.1.5 Κύριες υποθέσεις της έρευνας ερωτήματα.

Οι Κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις, σύμφωνα με το αρ. 14 του Ν.4430/2016 Κοινωνική & Αλληλέγγυα Οικονομία “Κ.ΑΛ.Ο”, είναι αστικοί συνεταιρισμοί που έχουν ως καταστατικό σκοπό την συλλογική και την κοινωνική ωφέλεια και διαθέτουν εμπορική ιδιότητα.

Σύμφωνα με τον κοινά αποδεκτό ορισμό του EMES για την κοινωνική οικονομία και για τον ιδεατό τύπο των κοινωνικών επιχειρήσεων διακρίνουμε σε αυτές την επιχειρηματική - οικονομική και την κοινωνική διάσταση. Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω ορισμούς υποθέτουμε ότι από την εμπορική τους ιδιότητα θα πρέπει να εκπληρώνεται η οικονομική διάσταση της κοινωνικής επιχείρησης κάτι που θα της επιτρέπει να προσφέρει και την κοινωνική ωφέλεια που είναι απαραίτητη για την ύπαρξή της. Με την παραδοχή ότι οι Κοινωνικές επιχειρήσεις είναι στην ουσία **επιχειρήσεις**, θα επιδιώξουμε να ερευνήσουμε κατά πόσο οι κοινωνικοί επιχειρηματίες γνωρίζουν τις αρχές της επιχειρηματικότητας τις οποίες και πρέπει να ακολουθήσουν προκειμένου να ανταποκρίνονται στα σύγχρονα επιχειρηματικά δεδομένα.

Μια υπόθεση της εργασίας μας είναι, ότι αυτές οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας θα μπορέσουν μέσα από την εμπορική τους

ιδιότητα, να είναι σε θέση να προσφέρουν δυνατότητες βιοπορισμού των μελών αυτών των επιχειρήσεων.

Ως επιχειρήσεις αναλαμβάνουν οικονομικό ρίσκο ενώ η βιωσιμότητα τους συνδέεται με ένα πλέγμα προσπαθειών των μελών της, ώστε να διασφαλίσουν επαρκείς πόρους και κέρδη ακολουθώντας στρατηγικές των συμβατικών επιχειρήσεων.

Μια άλλη υπόθεση είναι ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις που αποτελούν παράλληλη οικονομική δραστηριότητα με την συμβατική θα μπορέσουν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για ικανοποιητικά αμειβόμενης εργασία στα μέλη τους και να καλλιεργήσουν την προοπτική πρόσληψης περισσότερων εργαζομένων.

Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες κατά την νομοθεσία είναι άτομα που προέρχονται από ευπαθείς ομάδες, ειδικές ομάδες καθώς επίσης φυσικά και νομικά πρόσωπα. Το ερώτημα της έρευνας είναι αν τα άτομα αυτά δρώντας παράλληλα αλλά και στο πλαίσιο της αγοράς ενδιαφέρονται για τους κανόνες και τις απαιτήσεις της προκειμένου να διατηρούν την επιχείρησή τους βιώσιμη.

5.1.6 Η επιλογή των προς μελέτη, περιπτώσεων το δείγμα.

Σχετικά με τον αριθμό του δείγματος που απαιτείται σε μια έρευνα μελέτης περιπτώσεων, οι απόψεις των θεωρητικών διαφέρουν. Σύμφωνα με τον Lijphart,⁶⁶ για την εξέταση περιπτώσεων η μια περίπτωση είναι αρκετή, διότι διαφορετικά η περίπτωση αυτή μετατρέπεται αυτόματα σε συγκριτική μελέτη. Η Eisenhardt⁶⁷, θεωρεί ως ιδανικό αριθμό περιπτώσεων τις 4 ως και 10, υποστηρίζοντας ότι αν οι περιπτώσεις είναι λιγότερες από 4 προκύπτουν ζητήματα εγκυρότητας της τεκμηρίωσης και γενίκευσης των συμπερασμάτων. Οι Miles και Huberman⁶⁸ θεωρούν ότι αριθμός μεγαλύτερος από 15 (περιπτώσεις) δυσκολεύει την έρευνα, ενώ ο Hedge⁶⁹ θέτει ως κατώτατο όριο τις 4 ή 6 και ως ανώτατο τις 12. Επικρατέστερη άποψη είναι ότι ιδεατά μία έρευνα πρέπει να κυμαίνεται μεταξύ 2 με 4 περιπτώσεων και το πολύ 10 με 12.⁷⁰

Στην δική μας, μελέτη επιλέχθηκαν δέκα περιπτώσεις προκειμένου να εξασφαλιστεί όσο το δυνατό περισσότερο η αντιπροσωπευτικότητα και η επάρκεια του δείγματος.

⁶⁶ Lijphart, 1971

⁶⁷ (Eisenhardt K. M., 1989b

⁶⁸ Miles & Huberman., 1994

⁶⁹ Hedges, 1985

⁷⁰ Τσιλίκης Χ., Διδ/κή διατριβή, σελ. 231,2016

Θεωρήθηκε ικανός αριθμός για την εξαγωγή συμπερασμάτων τα οποία θα μας οδηγήσουν στην ανάπτυξη των απόψεων και θέσεων μας σχετικά με τις υποθέσεις της έρευνας.

Το δείγμα μας, περιλαμβάνει δέκα Κοινωνικές επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται σε διάφορους κλάδους και παράγουν αγαθά και υπηρεσίες και θεωρούνται Κοιν.Σ.Επ βάσει του Ν.4430/2016. Επειδή ως κύριο ερώτημα μας είναι οι πρακτικές επιβίωσης τους, απευθυνθήκαμε σε Κοιν.Σ.Επ., οι οποίες έχουν κλείσει τουλάχιστον έναν χρόνο λειτουργίας και έχουν σχηματίσει μια εικόνα από την εμπειρία τους στον τομέα της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας.

5.1.7 Οι συνεντεύξεις

Ο σχεδιασμός των ερωτήσεων βασίστηκε σε σχετική βιβλιογραφία και αρθρογραφία με ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου, ημι – δομημένες, απλές και κατανοητές από τους ερωτώμενους.

Οι συνεντεύξεις σε κάποιες περιπτώσεις έγιναν στον χώρο τους, κάποιες σε έκθεση Κοιν.Σ.Επ. σε κλειστό χώρο στην Αθήνα και κάποιες άλλες τηλεφωνικά.

5. 1.8. Συμπεράσματα της έρευνας

Κατά το τελευταίο στάδιο, θα αποτυπωθούν τα ευρήματα της έρευνας και θα διατυπωθούν οι απόψεις σχετικά με την επαλήθευση των θεωρητικών προσεγγίσεων και των υποθέσεων της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οι Κοινωνικές επιχειρήσεις στοχεύουν στην επίτευξη εσόδων και είναι υποχρεωμένες να εφαρμόσουν πρακτικές επιχειρηματικότητας προκειμένου να εξασφαλίσουν την βιωσιμότητά τους ώστε να ανταποκριθούν στον κοινωνικό τους σκοπό.

Ξεκινώντας την έρευνα για τον βαθμό επιχειρηματικής εμπειρίας των ατόμων που εμπλέκονται στις κοινωνικές επιχειρήσεις, θα παρουσιάσουμε τους παράγοντες που επηρέασαν αυτούς τους ανθρώπους για την ίδρυση μιας Κοιν.Σ.Επ.

Το δείγμα μας αποτελείται από Κοιν.Σ.Επ., οι οποίες δραστηριοποιούνται σε διάφορους κλάδους Καφεστίαση –Πολιτισμός, Κοινωνικής φροντίδας, Παιδικός σταθμός, «Ηλεκτρονική & έντυπη επικοινωνία, εκπαίδευση – επιμόρφωση, Εργαστήριο κεραμικής & κοσμήματος, Παραγωγή Καθαριστικών προϊόντων, Παραγωγή διατροφικών ειδών και καλλυντικών.

6.2 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

Οι περισσότερες από τις Κοιν.Σ.Επ. που έλαβαν μέρος στην έρευνα επιχειρούν σε παραπάνω από μια δραστηριότητες. Έχουν κύριο αντικείμενο τους σε κάποιο προϊόν ή υπηρεσία αλλά παράλληλα ασκούν και άλλες δραστηριότητες.

Οι περισσότερες είναι Κοιν.Σ.Επ. παραγωγικού και συλλογικού σκοπού ενώ κάποιες άλλες εντάσσονται στην κατηγορία κοινωνικής φροντίδας. Όπως αναδείχθηκε από τις συνεντεύξεις των επιχειρηματιών, ο λόγος για την έναρξη μιας Κοιν.Σ.Επ. αφορούσε στην αναπαράσταση αυτής της μορφής επιχειρείν ως ευκαιρίας για επανεκκίνηση του εργασιακού τους βίου, στο πλαίσιο συνεταιριστικής δράσης με ευνοϊκούς όρους και με ελάχιστο κόστος έναρξης.

- Ο Γιώργος ήταν για χρόνια επαγγελματίας γραφίστας και έχασε την δουλειά του στην αρχή της κρίσης. Αποφάσισε, με δύο φίλους του αρχικά, και στην συνέχεια και με άλλους ανέργους συναδέλφους του γραφίστες, να προχωρήσουν στην ίδρυση της Κοιν.Σ.Επ.. *«Είναι μια ευκαιρία για εμάς που είμαστε στην ηλικία των 40 – 50 ετών να εργαστούμε γιατί σε διαφορετική περίπτωση δεν θα είχαμε δουλειά ή θα εργαζόμασταν με πολύ χαμηλές αμοιβές και με αβέβαιες συνθήκες εργασίας»*, μας είπε. *«Επίσης σημαντικό για μας, ήταν το χαμηλό κόστος έναρξης της επιχείρησης»*, προσέθεσε. Στην επιχείρηση δηλώνουν εργαζόμενοι και τα πέντε μέλη της.
- Η Σοφία πρόεδρος της Κοιν.Σ.Επ. συνταξιούχος εδώ και 6 χρόνια, μαζί με τον άνδρα της ο οποίος ήταν άνεργος για χρόνια, άνοιξαν εργαστήριο κεραμικής και συγχρόνως παραδίδουν μαθήματα κεραμικής.

Στην ερώτηση μας απάντησε ότι, *«γνωρίζαμε το αντικείμενο, θέλαμε να δημιουργήσουμε μια επιχείρηση και να δουλέψουμε. Πραγματοποιήσαμε την επιθυμία μας γιατί οι όροι*

ασφάλισης ήταν ευνοϊκοί για τους επιχειρηματίες και το κόστος έναρξης ήταν χαμηλό. Διαφορετικά δεν θα μπορούσαμε να ιδρύσουμε εταιρεία. Το γεγονός ότι δεν είμαστε υποχρεωμένοι να πληρώνουμε τον Ο.Α.Ε.Ε ως επαγγελματίες είναι σημαντικό όφελος. Τα άλλα μέλη είναι συγγενείς οι οποίοι δεν δουλεύουν για την επιχείρηση τυπικά αλλά βοηθούν όταν υπάρχει ανάγκη περισσότερο για την προβολή της επιχείρησης μέσω του κύκλου τους». Κανένα μέλος δεν έχει δηλώσει εργαζόμενος στην επιχείρηση και έτσι κανένας δεν ασφαλίζεται από την επιχείρηση.

Στις δύο παραπάνω περιπτώσεις παρατηρούμε ότι οι άνθρωποι αυτοί προχώρησαν στην ίδρυση της επιχείρησης για τους **ευνοϊκούς ασφαλιστικούς και οικονομικούς όρους** που προσφέρονται για την ίδρυση μιας Κοιν.Σ.Επ.

- Ο Γιάννης και η γυναίκα του, μέλη σε επιχείρηση που συνδυάζει την καφεστίαση και την πώληση βιβλίων στην Αθήνα, ανέφεραν ότι ενώ όλοι έχουν κύριο επάγγελμα, όπως αρχιτέκτονες, μηχανικοί, καθηγητές, κ.α., υπήρξε μεγάλο διάστημα όπου είχαν μείνει εκτός εργασίας και έτσι αποφάσισαν να ανοίξουν την εν λόγω επιχείρηση για να βιοπορίζονται. Ένα από τα μέλη δραστηριοποιείτο σε αυτό το χώρο, σε εντελώς διαφορετικό αντικείμενο από αυτό που λειτουργεί τώρα και ήταν μια ευκαιρία να κρατήσουν αυτόν το χώρο, δημιουργώντας θέσεις εργασίας για τους ίδιους και για άλλους. «*Η Κοιν.Σ.Επ. ήταν μια ευκαιρία να ιδρύσουμε την δική μας επιχείρηση πριν 3 χρόνια, με χαμηλό κόστος έναρξης, για να έχουμε εργασία. Στο αντικείμενο δεν είχε κανείς μας προηγούμενη εμπειρία*», είπαν. Ο Γιάννης σημείωσε ότι τώρα που η δική του δουλειά (αρχιτέκτονας) πάει καλύτερα θα δώσει την μερίδα του σε κάποιον άλλο σιγά σιγά. «*Είναι η φιλοσοφία μας να δημιουργήσουμε θέσεις εργασίας για κάποιους που το έχουν ανάγκη όπως είχαμε εμείς στην αρχή*», υποστηρίζει και συνεχίζει: «*Δεν θα έχω λόγο να δουλεύω κι εδώ*».

Στην επιχείρηση, εκτός από τα 8 ιδρυτικά της μέλη, εργάζονται και άλλα έξι άτομα πλήρως ασφαλισμένα και με πλήρη απασχόληση. «*Επιλέξαμε να φτιάξουμε έναν χώρο όπου να υπάρχει δυνατότητα ενίσχυσης και προώθησης του πολιτισμού παράλληλα με ψυχαγωγία. Μας ενδιαφέρει πολύ το βιβλίο και προσπαθούμε να συμβάλλουμε στην προβολή του*», λέει ο Γιάννης.

Σε αυτήν την επιχείρηση βλέπουμε ότι εκπληρώνεται σε αρκετό βαθμό **η οικονομική και η κοινωνική διάσταση** του εγχειρήματος, καθώς όλα τα μέλη εργάζονται και παράγουν, έχοντας δημιουργήσει μάλιστα και θέσεις εργασίας για άλλους.

- Ο Δημήτρης και ο Μιχάλης μέλη δύο διαφορετικών Κοιν.Σ.Επ παραγωγοί οι ίδιοι από την Βόρεια Ελλάδα απάντησαν ότι, ως αγρότες που είναι, μεγάλο διάστημα μέσα στο χρόνο δεν είχαν απασχόληση και αποφάσισαν να συνεταιριστούν με άλλους συναδέλφους τους παραγωγούς και να προωθήσουν τα προϊόντα που παρήγαν μόνοι τους, χωρίς μεσάζοντες. *«Σκοπός μας είναι η ενημέρωση για καλή διατροφή και η παραγωγή ελληνικών, καινοτόμων και φυσικών προϊόντων υψηλής ποιότητας και διατροφικής αξίας»*. Πρώην επιχειρηματίας ο Δημήτρης ανέφερε ότι με την κρίση έκλεισε την δική του επιχείρηση και αποφάσισε να αξιοποιήσει τα χωράφια του και στην συνέχεια με τις δυνατότητες που του προσέφερε ο συνεταιρισμός προχώρησε στο εγχείρημα με άλλους αγρότες που είχαν τις ίδιες ανάγκες για εργασία.

Από την δραστηριότητα τους βιοπορίζονται όλα τα μέλη σε ικανοποιητικό βαθμό. Βέβαια δεν έχουν δηλώσει εργαζόμενα τα μέλη σε καμία από τις δύο Κοιν.Σ.Επ.

- Μέλη μιας άλλης Κοιν.Σ.Επ. με δραστηριότητα στην προώθηση των προϊόντων δικής τους παραγωγής (κρασί, λάδι, προϊόντα ροδιού και καλλυντικά) ίδρυσαν την επιχείρηση **για την προβολή της περιοχής** μέσω των προϊόντων που παρήγαν μόνοι τους και τα προωθούν και μέσω της Κοινσεπ. Η επιχείρηση έχει 6 μέλη από τα οποία κανένας δεν δηλώνεται ως εργαζόμενος της.
- Οι εκπαιδευτικοί του Παιδικού Σταθμού ήταν εργαζόμενες στην επιχείρηση, ωστόσο ο ιδιοκτήτης δεν μπορούσε να τις πληρώσει και η επιχείρηση θα έκλεινε. *«Για μας ήταν ευκαιρία»*, είπε η Μαρία, πρόεδρος της διοικούσας επιτροπής, *«να εκμεταλλευτούμε τις αρχές του συνεταιρισμού που μας προσφέρονταν με τον Νόμο 4019/2011, για ίδρυση Κοιν.Σ.Επ. για να συνεχίσουμε να έχουμε δουλειά»*. Σήμερα δηλώνουν εργαζόμενοι 3 από τα πέντε μέλη και έχουν δύο υπαλλήλους πλήρους απασχόλησης, ολοι ασφαλισμένοι.
- Οι ψυχολόγοι από την Κοιν.Σ.Επ. υπηρεσιών ψυχικής υγείας αποφάσισαν, μετά από πέντε χρόνια παρουσία τους ως ομάδα δέκα γυναικών και *«αφουγκραζόμενοι τις ανάγκες και τις αγωνίες των ανθρώπων»* οι οποίοι τους στήριζαν με την εμπιστοσύνη τους, να προχωρήσουν σε ένα συνεργατικό τρόπο της λειτουργίας τους ώστε να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. *«Επιχειρώντας από τη μια να θεσπίσουμε τον οριζόντιο και συνεργατικό τρόπο της εσωτερικής μας λειτουργίας και από την άλλη την εθελοντική μας προσφορά προς τις αδύναμες οικονομικά κοινωνικά ομάδες, μέσα από την*

Κοιν.Σ.Επ., υποστηρίζουμε με την δράση μας την συνύπαρξή της ποιοτικής θεραπευτικής, κλινικής και παιδαγωγικής παρέμβασης και της προσφοράς κοινωνικού και επιστημονικού έργου. Αυτή είναι η φιλοσοφία μας και η κουλτούρα που διέπει το εγχείρημα μας», μας αναφέρουν. Στον ενάμιση χρόνο λειτουργίας δεν δηλώνεται κανένα μέλος εργαζόμενος στην επιχείρηση.

- Η Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικού και Παραγωγικού σκοπού, η οποία δραστηριοποιείται στον χώρο της παραγωγής, διανομής και εξαγωγής παρασκευασμάτων καθαρισμού οικιακής και προσωπικής φροντίδας λειτουργεί από το 2013. Η συζήτηση έγινε με την χημικό του εργοστασίου. Την ίδρυσαν οι απολυμένοι εργάτες ενός εργοστασίου που αποφάσισαν να συνεταιριστούν προκειμένου να μην είναι άνεργοι. Αριθμεί εικοσιέξι μέλη από τα οποία τα 16 εργάζονται με πλήρη απασχόληση. Η απόφαση για την έναρξη της επιχείρησης ήταν των ίδιων των εργατών, οι οποίοι με πολύ προσωπικό αγώνα και στήριξη από φορείς και απλούς πολίτες στην Ελλάδα και το εξωτερικό, προχώρησαν στην λειτουργία του εργοστασίου. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν είναι αρκετά, ωστόσο συνεχίζουν τον αγώνα τους για την επιβίωση της Κοιν.Σ.Επ., γιατί πιστεύουν στην αλληλεγγύη και στο δικαίωμα για εργασία.
- Ο Νίκος, από τα ιδρυτικά μέλη μιας Κοιν.Σ.Επ. συλλογικού και παραγωγικού σκοπού που δραστηριοποιείται στην Αθήνα, στον χώρο της προώθησης προϊόντων της Μεσογειακής διατροφής, μικρών παραγωγών από όλη την Ελλάδα, ανέφερε ότι « Η επιχείρηση ιδρύθηκε για λόγους επιβίωσης. Ήμασταν όλοι άνεργοι. Είχαμε γνωριμίες με κάποιους μικρούς παραγωγούς και αποφασίσαμε να ξεκινήσουμε την Κοιν.Σ.Επ. Οι χαμηλές οικονομικές απαιτήσεις έναρξης ήταν για εμάς ένα κίνητρο καθώς και οι ευνοϊκοί όροι ασφάλισης. Δραστηριοποιούμαστε σε αυτό το αντικείμενο γιατί σκοπός μας είναι να προωθήσουμε ελληνικά προϊόντα από ελληνικές πρώτες ύλες, χωρίς συντηρητικά και χημικά πρόσθετα, εστιάζοντας στη διατροφή που ενισχύει την υγεία μας, την καλή ποιότητα ζωής των συμπολιτών μας και την οικονομία της χώρας μας γενικότερα μέσω της αύξησης της ελληνικής παραγωγής».

Η επιχείρηση λειτουργεί από τον Οκτώβριο του 2016 και διαθέτει επτά ιδρυτικά μέλη από τα οποία κανένας δεν δηλώνεται ως εργαζόμενος.

Οι επιχειρήσεις που έλαβαν μέρος στην έρευνά μας έχουν ιδρυθεί από πρωτοβουλία φυσικών προσώπων, άνεργοι στην πλειοψηφία τους, οι οποίοι αξιοποίησαν τις αρχές του συνεταιρισμού προκειμένου να επιχειρήσουν και να ενταχθούν ξανά στην αγορά εργασίας.

Παρατηρούμε από τις απαντήσεις των μελών ότι η επιλογή δραστηριοποίησης τους στην Κοινωνική επιχειρηματικότητα ήταν μονόδρομος. Σύμφωνα με την υφεσιακή οικονομική κατάσταση της χώρας και ως συνέπεια αυτής, την υψηλή ανεργία και την χαμηλά αμειβόμενη εργασία, η δημιουργία μιας δικής τους επιχείρησης με ευνοϊκούς όρους έναρξης ήταν η μόνη λύση εργασιακής επανένταξης.

Καθοριστικό ρόλο για την έναρξης μιας επιχείρησης είναι η αυτόβουλη, συνειδητοποιημένη και μη επηρεαζόμενη από άλλους παράγοντες (π.χ. ανεργία) απόφαση του επιχειρηματία να ασχοληθεί με την επιχειρηματικότητα. Επίσης σημαντικό ρόλο στην επιτυχία του εγχειρήματος επιτελεί η αυτογνωσία και η θέλησή του για αυτοβελτίωση, ως προς τις επιχειρηματικές του δεξιότητες. Είναι λοιπόν προφανές πως η επιτυχία εξαρτάται από το Προφίλ του επιχειρηματία και στην συγκεκριμένη περίπτωση των Κοινωνικών επιχειρήσεων από τα προσόντα και τις δεξιότητες όλων των μελών, καθώς όλοι δρουν ως επιχειρηματίες

6.3 ΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΚΟΙΝ.ΣΕ.Π.

Η έναρξη μιας Κοιν.Σ.Επ. εκτός από τις τυπικές διαδικασίες ίδρυσης τις οποίες επιβάλλει η νομοθεσία, απαιτεί και μια σειρά ενεργειών σχεδιασμού και ανάπτυξης των δραστηριοτήτων της, όπως ακριβώς συμβαίνει και στην περίπτωση μιας συμβατικής επιχείρησης. Απαιτεί ένα συνοπτικό σχέδιο για την επίτευξη των οργανωσιακών και επιχειρησιακών της σκοπών. Στις ενέργειες αυτές περιλαμβάνεται το επιχειρηματικό σχέδιο, το σχέδιο μάρκετινγκ, η οργάνωση και διοίκηση, ο έλεγχος και η αξιολόγηση. Το επιχειρηματικό σχέδιο παρουσιάζει με πειστικό τρόπο τη δυνατότητα του επιχειρηματία να εμπορευτεί, τα προϊόντα του ή τις υπηρεσίες του ώστε να λάβει ικανοποιητικό κέρδος και να προσελκύσει πιθανούς χρηματοδότες. Βοηθά τον επιχειρηματία στην εξασφάλιση χρηματοδότησης.

Κάθε επιχείρηση η οποία επιδιώκει την διατήρηση της βιωσιμότητας, της αποδοτικότητας και της ανταγωνιστικότητας οφείλει να εκπονεί και να εφαρμόζει τον επιχειρηματικό της σχεδιασμό, υπολογίζοντας την αλληλεπίδραση ανάμεσα στο εσωτερικό και εξωτερικό της περιβάλλον.

6.3.1 Ο Επιχειρηματικός Σχεδιασμός (Business Plan)

Κάθε επιχειρησιακό σχέδιο πρέπει να είναι περιεκτικό, ξεκάθαρο και πραγματικό. Να περιλαμβάνει στοιχεία σχετικά με το/την:

- Εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης, με περιγραφή της επιχείρησης και των προϊόντων της (Αποστολή, Λειτουργικές - Παραγωγικές διαδικασίες, Ανθρώπινο Δυναμικό, Τεχνολογία, οικονομικά στοιχεία). Εσωτερική αξιολόγηση των δυνατών και αδύνατων σημείων της
- Εξωτερική αξιολόγηση του περιβάλλοντος (αγορά, ανταγωνιστές) εντοπισμός ευκαιριών και απειλών για την επιχείρηση.
- Επιλογή και ανάλυση της στρατηγικής, για επίτευξη των εφικτών και ποσοτικοποιημένων στόχων, οι οποίοι θα πρέπει πραγματοποιηθούν εντός χρονοδιαγράμματος.
- Οικονομική ανάλυση και προβλέψεις των οικονομικών αποτελεσμάτων σύμφωνα με την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης σε σχέση με τα έσοδα-έξοδα, τις ενδεχόμενες αλλαγές στην αγορά, την νομοθεσία, την φορολογία κ.ά.

Στην ερώτηση αν έγινε επιχειρησιακός σχεδιασμός, ο οποίος να περιλαμβάνει τα παραπάνω στοιχεία, η ερώτηση αντιμετωπίστηκε κάπως κριτικά από τους περισσότερους και από την ανάλυση των συνεντεύξεων μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι δεν ήταν από τις προτεραιότητες τους και δεν έδωσαν ιδιαίτερο βάρος σε αυτό.

Οι έξι στις δέκα περιπτώσεις απάντησαν πως δεν έκαναν κανένα επιχειρησιακό σχεδιασμό γιατί κατά την γνώμη τους κάτι τέτοιο δεν αποτελεί προϋπόθεση επιτυχίας του επιχειρησιακού εγχειρήματος. Απάντησαν μάλιστα αρνητικά και γρήγορα δίχως να επιθυμούν να επεξεργαστούν την ερώτηση.

Η Μαρία από τον Παιδικό σταθμό είπε ότι *«δεν το θεώρησαν απαραίτητο στάδιο για την έναρξη της επιχείρησής τους»*.

Ο Γιάννης από την καφετέρια βιβλιοπωλείο ανέφερε ότι *«δεν κάναμε κανένα επιχειρηματικό σχεδιασμό, το μόνο που αξιολογήσαμε ήταν οι δικές μας δυνατότητες και η ανάγκη μας για δουλειά ώστε να προχωρήσουμε στην έναρξη»*.

Από την συνομιλία με την κεραμίστρια Σοφία, προέκυψε ότι αν και είχε γίνει επιχειρησιακός σχεδιασμός, σημαντικό μέρος των εσόδων προήλθε από τα μαθήματα κεραμικής που γίνονται στο χώρο τους, στοιχείο που δεν ήταν δυνατό να διαγνωστεί στο αρχικό σχεδιασμό. *Σχετικά με το μάρκετινγκ όμως η προβολή και η δημοσιότητα είναι ένα θέμα που μας απασχολεί γιατί το μεγαλύτερο μέρος γίνεται διαμέσου του κύκλου μας*.

Από τις θετικές απαντήσεις κάποιοι είπαν πως έκαναν ένα στοιχειώδη επιχειρησιακό σχεδιασμό, στο βαθμό που ήταν υποχρεωμένοι να κάνουν. Δυο μόνο απάντησαν ότι

έκαναν ένα ολοκληρωμένο και σε βάθος επιχειρηματικό σχεδιασμό, συμπεριλαμβάνοντας ανάλυση SWOT, οικονομική ανάλυση, επιχειρηματικό σχέδιο ενώ φάνηκε από το ύφος των απαντήσεων ότι είχαν γνώση της ωφέλειας του επιχειρηματικού σχεδιασμού.

Η Ελένη από το εργοστάσιο παραγωγής καθαριστικών ανέφερε με έμφαση πως « *βέβαια και συντάξαμε επιχειρηματικό πλάνο γιατί ήταν απαραίτητο για διεκδίκηση χρηματοδότησης*».

Τα μέλη τα οποία είχαν προηγούμενη επιχειρηματική εμπειρία το θεωρούσαν απαραίτητο για την πορεία της επιχείρησης, καθώς υποστήριζαν ότι συντελεί στην επιτυχή πορεία της επιχείρησής τους. Αναφορικά με την οικονομική ανάλυση, οι περισσότεροι απάντησαν ότι την είχε αναλάβει ο λογιστής και εκείνοι δεν ασχολήθηκαν ιδιαίτερα.

Παρατηρούμε ότι οι παραπάνω επιχειρηματίες δεν αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα του βασικού σταδίου στην έναρξη μίας επιχείρησης, στοιχείο που φαίνεται από την αντιμετώπιση της ερώτησης αλλά και από τις απαντήσεις τους. Αυτό μας οδηγεί σε σκέψεις ότι η απόφαση, για την έναρξη της επιχείρησης τους, δεν στηρίζεται σε επαγγελματική θεώρηση και αντιμετώπιση.

Φαίνεται να μην έχουν αντιληφθεί ότι ως επιχειρήσεις προστατεύονται μέσω του επιχειρησιακού σχεδιασμού, ο οποίος εξασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό την επιτυχία, καθώς συμβάλλει στον πρόωρο εντοπισμό της επιχειρησιακής επικινδυνότητας, η οποία ενδεχομένως να τους οδηγούσε σε ένα θνησιγενές αποτέλεσμα.

Τέλος, παρατηρήσαμε άγνοια του επιχειρηματικού κινδύνου κατά τη ανάληψη απόφασης έναρξης των επιχειρήσεων. Ο επιχειρησιακός σχεδιασμός που απαιτείται πραγματοποιήθηκε από λίγους κοινωνικούς επιχειρηματίες, και αυτός όχι σε όλα τα επίπεδα, προκειμένου να τεθούν οι επιχειρηματικοί στόχοι, να αξιολογηθούν οι δυνατότητες και να οδηγηθούν στην κατάρτιση ενός επιχειρησιακού και οικονομικού πλάνου προβλέψεων, για την διατήρηση της επιχείρησης και την αποφυγή της αποτυχίας.

6.3.2 Το Σχέδιο Μάρκετινγκ (Marketing Plan)

Σε κάθε σύγχρονη επιχείρηση ο σχεδιασμός της πολιτικής μάρκετινγκ αποτελεί ένα εξαιρετικό κεφάλαιο του επιχειρησιακού σχεδίου, συμβάλλοντας ιδιαίτερα στην επιτυχία της, αφού αφορά στο πιο νευραλγικό κομμάτι της επιχείρησης, τις πωλήσεις.

Το μάρκετινγκ στηρίζει την λειτουργία του στην διερεύνηση και την ικανοποίηση των αναγκών του τελικού αποδέκτη από την παροχή προϊόντων ή υπηρεσιών και στην

δημιουργία προϋποθέσεων ζήτησης, οι οποίες θα οδηγήσουν σε ικανοποιητικές πωλήσεις, μέσω της συνεχούς παραγωγής των προϊόντων ή υπηρεσιών στον καταναλωτή.

Το μίγμα μάρκετινγκ αποτελείται, από το τελικό προϊόν (επίπεδο ποιότητας ,χαρακτηριστικά, στυλ, ονομασία και συσκευασία), την τιμή του, την διανομή του, την προβολή και αποτελεσματική προώθηση του.

Το σχέδιο μάρκετινγκ βοηθάει στην ανίχνευση των βέλτιστων πρακτικών ώστε η επιχείρηση να προσελκύσει τις επιθυμητές ομάδες καταναλωτών, προμηθευτών και όλων των ενδιαφερομένων.

Οι επιχειρήσεις δρουν σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον το οποίο επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες. Οι προτιμήσεις και καταναλωτικές απαιτήσεις αλλάζουν και οι επιχειρήσεις είναι σχεδόν αναγκασμένες να γνωρίζουν όχι μόνο τις σημερινές ανάγκες των καταναλωτών αλλά να προβλέπουν και τις μελλοντικές.

Για να είναι αποδοτικό το σχέδιο μάρκετινγκ, απαιτείται αξιολόγηση και ανάλυση των δυνατών και αδύνατων σημείων του εσωτερικού περιβάλλοντος της, επιχείρησης καθώς και εντοπισμός των απειλών και ευκαιριών του εξωτερικού περιβάλλοντός της, σε συνδυασμό με τους διαθέσιμους πόρους της. Έτσι, η κάθε επιχείρηση δημιουργεί το δικό της σχέδιο προβολής, προώθησης και διανομής, αξιοποιώντας με το καλύτερο τρόπο τους πόρους της και το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα ώστε να επιτυγχάνει τους στόχους της βραχυπρόθεσμα και να θέτει τους στόχους για το μέλλον.

Στην ερώτηση σχετικά με την ύπαρξη ολοκληρωμένου σχεδιασμού μάρκετινγκ για την προώθηση των προϊόντων/ υπηρεσιών τους στην αγορά, οι απαντήσεις ήταν κατά γενική ομολογία αρνητικές.

Το μέλος από το εργοστάσιο παραγωγής καθαριστικών ανέφερε πως *«δεν μας ενδιαφέρει να εμφανιστούμε στην αγορά μόνο με την διαφήμιση. Προτιμούμε να έχουμε άμεση επαφή με τον καταναλωτή ώστε να μεταφέρεται το μήνυμά μας με τον προϊόν»*.

Από την Κοιν.Σ.Επ. παραγωγής έντυπης επικοινωνίας ο Γιώργος μας είπε ότι γίνεται *διαφήμιση από την ιστοσελίδα τους και τους πελάτες, καθώς δεν έχουν κεφάλαια για ιδιαίτερο μάρκετινγκ*.

Η αντίληψη γενικότερα ήταν ότι το μάρκετινγκ αφορά μόνο στην διαφήμιση των προϊόντων/ υπηρεσιών τους. Για την διευκόλυνση της κατανόησης της έννοιας «σχέδιο μάρκετινγκ» ακολούθησαν μεμονωμένες ερωτήσεις σχετικά με τα επιμέρους στοιχεία, όπως με την διαμόρφωση της τιμής σε σχέση με τον ανταγωνισμό, τους τρόπους

προβολής, διάθεσης και διανομής των προϊόντων και το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της επιχείρησής τους.

Τιμή, τα προϊόντα /υπηρεσίες, ο Ανταγωνισμός, Διανομή Προώθηση και Προβολή.

Όλοι οι φορείς της έρευνας απάντησαν ότι γνωρίζουν τους ανταγωνιστές τους στην αγορά όσον αφορά στο προϊόν ή τις υπηρεσίες τους.

Γνωρίζουν τον τρόπο με τον οποίο δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις στην συμβατική αγορά αλλά οι περισσότεροι κοινωνικοί επιχειρηματίες, και ιδιαίτερα οι παραγωγοί, υποστήριξαν ότι οι Κοινωνικές επιχειρήσεις για πολλούς λόγους δεν μπορούν να ανταγωνιστούν με αυτές. Μπορεί να ανήκουν στους ίδιους κλάδους, εντούτοις τα δικά τους προϊόντα / υπηρεσίες είναι καινοτόμα και διαφέρουν από αυτά που προσφέρονται στην αγορά. Αυτή είναι η άποψη όλων των μελών, για τα δικά τους προϊόντα/υπηρεσίες.

Οι εκπρόσωποι των φορέων παραγωγικού και συλλογικού σκοπού, στην πλειοψηφία τους θεωρούν ότι η υψηλή ποιότητα των προϊόντων αποτελεί μια καινοτομία στην αγορά, καθώς προωθούν τρόφιμα υψηλής διατροφικής αξίας και, μέσω αυτού, επιδιώκουν να αλλάξουν τις διατροφικές συνήθειες των καταναλωτών. Τα προϊόντα τους προέρχονται από βιολογικές και φυσικές καλλιέργειες σε μικρές ποσότητες, κάτι που δεν υπάρχει στην ευρεία αγορά.

Αυτός είναι ο κύριος παράγοντας για την διαμόρφωση των τιμών τους. Γνωρίζουν ότι το προϊόν τους είναι πιο ακριβό από τα αντίστοιχα της αγοράς, αλλά όχι ακριβό για την ποιότητα του. Προωθούν παράλληλα και άλλες αξίες μαζί με το προϊόν, όπως το μήνυμα της αλληλεγγύης, υποστηρίζοντας μικρούς παραγωγούς και προωθώντας τοπικά προϊόντα υψηλής ποιότητας.

Τόνισαν ότι η έλλειψη κεφαλαίων και υποστήριξης των προσπαθειών τους, είναι ένας ανασταλτικός παράγοντας για αύξηση δυνατοτήτων της παραγωγής, κάτι που θα ευνοούσε στην διαμόρφωση μιας χαμηλότερης τιμής χωρίς να επηρεάσει την ποιότητα.

Ο Μιχάλης από την Κοιν.Σ.Επ. παραγωγής ζυμαρικών από ιδιαίτερα συστατικά (κάνναβη, τσουκνίδα) ανέφερε ότι : *«Καλλιερρώ με φυσικό και όχι βιολογικό τρόπο αναλαμβάνοντας ακόμα μεγαλύτερο ρίσκο για την παραγωγή μου, όπως επίσης η επεξεργασία για την παραγωγή της πρώτης ύλης (σιτάρι) προκειμένου να έχω το αποτέλεσμα που θέλω, μειώνει την ποσότητα και αυτό ανεβάζει την τιμή του προϊόντος».*

Ο Δημήτρης παραγωγός και αγρότης είπε ότι «οι τιμές μας είναι υψηλότερες αλλά προς το παρόν απευθυνόμαστε σε συγκεκριμένο κοινό που ενδιαφέρεται για την ποιότητα. Εμείς δεν μπορούμε να ανταγωνιστούμε τον ιδιωτικό τομέα».

Η εκπρόσωπος του εργοστασίου καθαριστικών είπε ότι «προσπαθούμε να διατηρούμε χαμηλές τιμές εντός της αγοράς, προσιτές στο ευρύ κοινό, γιατί δεν είναι ο σκοπός μας το κέρδος. Γνωρίζουμε τους ανταγωνιστές μας. Είναι άλλες Κοιν.Σ.Επ. που παράγουν ίδια προϊόντα, αν και όχι βιολογικά καθαριστικά, αν και δεν μιλάμε με τέτοιους όρους για ανταγωνισμό.... Τα προϊόντα είναι σε αρκετά ανταγωνιστικές τιμές σε σχέση με την καλή ποιότητα τους παρότι χρησιμοποιούμε ακόμα και εισαγόμενες πρώτες ύλες. Προωθούμε τα προϊόντα μόνοι μας σε εκθέσεις, σε οργανώσεις αγορών, δεν προτιμούμε την απρόσωπη διαφήμιση, θέλουμε την άμεση επαφή με τον καταναλωτή, ώστε να μεταφέρεται και το μήνυμά μας μαζί με το προϊόν. Έχουμε στήριξη στο έργο μας από ξένα media (BBC, Al Jazeera, κλπ.) από ξένο τύπο και δίκτυα αλληλέγγυας οικονομίας στην Ευρώπη τα οποία στηρίζουν τον αγώνα των μελών μας».

Όσον αφορά στις πρακτικές προώθησης και προβολής των επιχειρήσεων, οι απαντήσεις ήταν σχεδόν ίδιες. Όλοι χρησιμοποιούν τα social media, έχουν ηλεκτρονικό κατάστημα, διανέμουν φυλλάδια και προσπαθούν να προωθούν το προϊόν μόνοι τους λαμβάνοντας μέρος σε εκθέσεις, διοργανώσεις κλπ.

Σε ερώτηση σχετικά με την προώθηση των προϊόντων τους σε super market, απάντησαν ότι γι' αυτούς είναι απαγορευτικό οικονομικά. Θα ήθελαν μελλοντικά να είναι μέσα στα ράφια αλλά οι όροι των ιδιωτών είναι αποτρεπτικοί αυτή την εποχή. Η απάντηση δύο επιχειρηματιών ήταν ότι χρειάζονται κεφάλαια τα οποία δεν έχουν, προκειμένου να δώσουν μια ποσότητα παραγωγής στο super market, για την οποία θα αργήσουν κατά πολύ να αποζημιωθούν.

Αντίθετα, οι φορείς που παρέχουν υπηρεσίες λόγω της διαφορετικής φύσης και των λιγότερων εξόδων μπορούν να έχουν χαμηλότερες τιμές από αυτές τις αγορές. Το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα, στην πλειοψηφία τους, είναι η εξειδίκευση των υπηρεσιών που προσφέρουν. Οι χαμηλές τιμές τους σε συνδυασμό με την ποιότητα των υπηρεσιών τους θεωρούν ότι θα τις εδραιώσουν στην αγορά και εκεί στηρίζουν την βιωσιμότητά τους.

Η Μαρία από τον παιδικό σταθμό ανέφερε ότι «προσπαθούμε να έχουμε χαμηλές τιμές ώστε να εξυπηρετούμε και οικογένειες με οικονομικές δυσκολίες καθώς επίσης δεχόμαστε και

παιδιά δωρεάν». Η ψυχολόγος μιας Κοιν.Σ.Επ., είπε ότι το κόστος των προσφερόμενων υπηρεσιών τους είναι σύντονο με την ανθρωποκεντρική ταυτότητα κοινωνικού συνεταιρισμού.

Οι εκπρόσωποι των Κοιν.Σ.Επ. παροχής υπηρεσιών φροντίδας, αναφορικά με την προβολή και διαφήμισή τους είπαν ότι χρησιμοποιούν τα social media, ενημερωτικά φυλλάδια, διοργανώνουν εκδηλώσεις κοινωνικού σκοπού, λαμβάνουν μέρος σε εκθέσεις και ότι άλλο μέσο μπορούν να αξιοποιήσουν οικονομικότερα.

Η κεραμίστρια είπε ότι: *«για εμάς, με το εργαστήριο και τα μαθήματα που κάνουμε η δημοσιότητα είναι ένα μεγάλο θέμα. Ο χώρος μας δεν είναι κεντρικά ούτε επαρκής για να δεχθεί ικανό αριθμό μαθητών ώστε να είναι αποδοτικά τα μαθήματα»*. Όμως με την υποστήριξη του Δήμου Αθηναίων, ο οποίος τους προσέφερε δωρεάν χώρο σε Κοιν.Σ.Επ για έξη μήνες σε εμπορικό σημείο στην Αθήνα, η επιχείρηση προβλήθηκε πολύ, αυξήθηκαν οι μαθητές στο εργαστήριο κεραμικής, όπως και οι πωλήσεις της. *«Διαφορετικά οι οικονομικές δυνατότητές μας για προβολή ήταν περιορισμένες», μας είπε.*

Ο Γιάννης από το καφεβιβλιοπωλείο, είπε πώς δεν είχαν κάνει κανένα σχέδιο μάρκετινγκ πριν ξεκινήσουν. Οι τιμές τους διαμορφώθηκαν σε σχέση με αυτές της αγοράς. Η προβολή του μαγαζιού γίνεται από τα social media, από τις παρουσιάσεις βιβλίων που διοργανώνονται στο μαγαζί, από τους ίδιους τους πελάτες. *«Έχουμε πολύ καλές κριτικές από τους πελάτες στους τουριστικούς οδηγούς, είμαστε πολύ ευχαριστημένοι από την επιχείρηση», μας είπε.*

Οι τιμές των προϊόντων και υπηρεσιών, παρουσιάζουν ενδιαφέρον ως προς την κοστολόγηση τους. Οι υπηρεσίες προσφέρονται σε χαμηλές τιμές ίσως και χαμηλότερες της αγοράς, ενώ τα προϊόντα των επιχειρήσεων έχουν αυξημένες τιμές στην πλειονότητά τους σε σχέση με την αγορά.

Οι παραπάνω επιχειρήσεις, διαμόρφωσαν τις τιμές τους και σε συνάρτηση με τον ανταγωνισμό και τα λειτουργικά τους έξοδα. Ωστόσο, δεν αναφέρθηκε καθόλου αν έχουν υπολογίσει τις αμοιβές των εργαζομένων στην διαμόρφωση των τιμών και άλλες δαπάνες όπως φόρους, έξοδα διαφήμισης κλπ.

Από τις απαντήσεις που λάβαμε, αντιλαμβανόμαστε ότι η διαμόρφωση των τιμών τους δεν έχει στηριχτεί σε ολοκληρωμένο σχεδιασμό. Η τιμολόγηση ενός προϊόντος δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση. Το να βρεθεί η σωστή τιμή για ένα προϊόν είναι δύσκολο και

καθορίζεται από πολλούς παράγοντες όπως τα κόστη της εταιρείας, τον ανταγωνισμό, τους μισθούς κλπ.. Οι τιμολογιακοί στόχοι μιας επιχείρησης έχουν άμεση σχέση με το κέρδος, το τζίρο των πωλήσεων και την διατήρηση μεριδίων στην αγορά.

6.4 ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ- ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Η επιχείρηση είναι, ένας οικονομικός οργανισμός, η οποία στην πράξη, αποτελεί ένα σύστημα με δυναμική, το οποίο έχει εισροές, εκροές, αντικειμενικούς σκοπούς, ενώ η λειτουργία του επηρεάζεται από τον στόχο της, το ανθρώπινο δυναμικό της, την οργανωτική δομή και τα μέσα. Είναι γενικότερα αποδεκτό ότι η κατάλληλη προετοιμασία αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για να δημιουργηθεί και να επιτύχει μια επιχείρηση.

Η οργάνωση και η διοίκηση των επιχειρήσεων είναι μια πολύπλοκη δραστηριότητα, η οποία απαιτεί δεξιότητες, ικανότητες, γνώσεις και εμπειρία, ώστε να είναι αποτελεσματική. Μέσω της αποτελεσματικής διοίκησης και οργάνωσης, η σύγχρονη επιχείρηση επιτυγχάνει τους στόχους της, αυξάνει την απόδοση της, τα έσοδά της, τα κέρδη της και παγιώνει την θέση της στην αγορά. Η επιβίωση της επιχείρησης επηρεάζεται κατά μεγάλο μέρος από την αποτελεσματικότητα της οργάνωσης της. Πρακτικά αυτό ερμηνεύεται στην σωστή αξιολόγηση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος της επιχείρησης η οποία θα οδηγήσει τα ικανά και έμπειρα στελέχη στην ορθή λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων.

Μια Κοιν.Σ.Επ. είναι αναμφισβήτητο ότι προκειμένου να εξασφαλίσει την βιωσιμότητα της και να εδραιωθεί στην αγορά, είναι απαραίτητο να λειτουργήσει με τους ίδιους όρους μιας συμβατικής επιχείρησης ανεξαρτήτως αν δεν είναι κύριος σκοπός της το κέρδος. Σκοπός της όμως, είναι η επιβίωσή της και αυτό είναι κοινό για όλες τις επιχειρήσεις.

Στο σύγχρονο και ανταγωνιστικό περιβάλλον, οι επιχειρήσεις οφείλουν να έχουν τέτοια οργανωσιακή κουλτούρα η οποία να εμπλέκει ενεργά, όλα τα μέλη σε μια συνεχή διαδικασία επιλογής, εκπαίδευσης, ανάπτυξης, αξιοποίησης, αξιολόγησης, που θα ανταποκρίνεται στην εξυπηρέτηση των σημερινών αλλά και των μελλοντικών απαιτήσεων της επιχείρησης. Καθώς αυτό εμπεριέχεται στην κουλτούρα των Κοιν.Σ.Επ. (δημοκρατικός τρόπος λήψης αποφάσεων, ισότιμες σχέσεις), το ενδιαφέρον μας

επικεντρώθηκε στο ανθρώπινο δυναμικό των περιπτώσεών μας αναφορικά τόσο με την επαγγελματική και επιχειρηματική εμπειρία των μελών όσο και με την εκπαιδευτική τους κατάρτιση σχετικά με το αντικείμενο δραστηριότητας τους.

Οι ερωτήσεις που έγιναν ήταν:

- *Πόσα από τα μέλη είχαν προηγούμενη επιχειρηματική εμπειρία*
- *Πόσα από τα μέλη είχαν προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία*
- *Πόσα από τα μέλη έχουν σπουδές στο αντικείμενο της επιχείρησης*
- *Κατά την διάρκεια λειτουργίας της επιχείρησης τα μέλη ή οι εργαζόμενοι έχουν λάβει επιμόρφωση στο αντικείμενο της επιχείρησης ή με την οργάνωση της*

Το θέμα της επιχειρηματικής εμπειρίας και επάρκειας των μελών των Κοιν.Σ.Επ. δεν ήταν βασικό ζητούμενο στην σύνθεση του απαιτούμενου αριθμού για την έναρξη μιας Κοινωνικής Επιχείρησης, όπως αναδύθηκε από τις απαντήσεις των περιπτώσεων που έλαβαν μέρος στην έρευνα.

Τέσσερις από τις επιχειρήσεις απάντησαν ότι κανένα από τα μέλη τους δεν είχε προηγούμενη επιχειρηματική εμπειρία. Τρεις απάντησαν ότι από ένα ως τρία μέλη είχαν επιχειρηματική εμπειρία και τέσσερις επιχειρήσεις δεν είχαν κανένα μέλος το οποίο είχε επιχειρηματικές γνώσεις και εμπειρία. Τα μέλη όλων των Κοιν.Σ.Επ έχουν προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία με την έννοια ότι όλοι εργάζονταν σε κάποιο επάγγελμα, όχι όμως απαραίτητα σχετικό με το αντικείμενο της Κοινωνικής επιχείρησης τους.

Από τις συζητήσεις καταλαβαίνουμε ότι η πλειοψηφία των μελών έχει ανεπαρκή επιχειρηματική εμπειρία αλλά αυτό δεν θεωρήθηκε απαραίτητο κριτήριο για την σύνθεση της επιχείρησης. Το ζήτημα της επιχειρηματικής επάρκειας δεν φάνηκε να τους απασχόλησε στην λήψη απόφασης έναρξης της λειτουργίας της. Αυτό τεκμηριώνεται από τις απαντήσεις τους σε σχέση με το ποσοστό των μελών που είχαν προηγούμενη επιχειρηματική εμπειρία. Το ζητούμενο για τις περισσότερες ήταν να συμπληρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός μελών για την έναρξη. Σε αρκετές επιχειρήσεις πολλά από τα μέλη δεν απασχολούνται καν σε αυτή.

Οι ικανότητες, οι δεξιότητες και η εκπαιδευτική κατάρτιση των στελεχών μιας επιχείρησης έχουν ιδιαίτερη σημασία και επηρεάζουν την συνολική απόδοση της. Στην

ερώτηση εάν τα μέλη έχουν σπουδές στο αντικείμενο της επιχείρησης, οι απαντήσεις παρουσιάζουν μια ποικιλομορφία ανάλογα το σκοπό και το είδος της επιχείρησης.

Στις Κοιν.Σ.Επ κοινωνικής φροντίδας και υπηρεσιών όλα τα μέλη έχουν σπουδές στο αντικείμενο τους. Η ψυχολόγος ανέφερε ότι όλα τα μέλη έχουν σημαντικές σπουδές και εξιδείκευση στο αντικείμενο τους με αξιόλογα βιογραφικά. *«Συνεχώς επιμορφωνόμαστε και ενημερωνόμαστε για τις νέες μεθόδους και τα εργαλεία, που μας βοηθούν ώστε να βελτιωνόμαστε εμείς και η δουλειά μας. Είναι απαραίτητο για εμάς να εκπαιδευόμαστε διαρκώς».* Στην ερώτηση αν έχουν λάβει επιμόρφωση σχετικά με την λειτουργία της οργάνωσης και διοίκησης της επιχείρησης απάντησε αρνητικά.

Η Μαρία από τον Παιδικό σταθμό είπε πως *«όλοι οι εκπαιδευτικοί έχουν σπουδές και πτυχία στην προσχολική αγωγή,όχι όμως ΑΕΙ ή ΤΕΙ. Συνεχίζουμε να επιμορφωνόμαστε με σεμινάρια σχετικά με το εκπαιδευτικό αντικείμενο αλλά όχι σχετικά με την οργάνωση και διοίκηση της επιχείρησης, γιατί τα περισσότερα μέλη δεν το θεωρούν απαραίτητο».*

Ο Γιώργος από την Κοιν.Σ.Επ. ηλεκτρονικής και έντυπης επικοινωνίας είπε πως όλα τα μέλη έχουν σχετικές σπουδές και λαμβάνουν επιμόρφωση καθόλη την διάρκεια της λειτουργίας της επιχείρησης. *«Συμμετέχουμε σε σεμινάρια για την δουλειά μας αλλά και για την οργάνωση της επιχείρησης μας. Πρέπει να αναβαθμίζουμε τις γνώσεις μας στο αντικείμενο μας, γιατί οι εξελίξεις είναι ραγδαίες στον τομέα μας (ηλεκτρονική επικοινωνία, δημιουργία sites, κλπ.) Ως επιχειρηματίες μας ενδιαφέρει και επιμορφωνόμαστε σε θέματα οργάνωσης και διοίκησης επίσης»*, αναφέρει.

Τα μέλη της Κοιν.Σ.Επ. του καφεβιβλιοπωλείου είναι όλοι πτυχιούχοι σε διάφορα αντικείμενα. Δεν έχουν παρακολουθήσει κάποια επιμόρφωση σχετικά με το αντικείμενο της επιχείρησής, ούτε για την οργάνωση και διοίκησή της. *«Εμπειρικά μάθαμε ό,τι γνωρίζουμε για την λειτουργία της καφετέριας και από την αγάπη μας για το καλό βιβλίο για τους τίτλους που έχουμε στο βιβλιοπωλείο».*

Σχετικά με τις Κοιν.Σ.Επ. συλλογικού και παραγωγικού σκοπού, οι γνώσεις προέρχονται από την εμπειρία τόσο για το αντικείμενο όσο και για την οργάνωση και λειτουργία των επιχειρήσεων.

Το μέλος από το εργοστάσιο παραγωγής καθαριστικών ανέφερε ότι αυτοί που έχουν κάνει σπουδές σχετικές με το αντικείμενο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας είναι λίγοι, ωστόσο κατά την διάρκεια της λειτουργίας της, τα μέλη επιμορφώνονται συστηματικά. *«Επεκταθήκαμε στον τομέα βιολογικών καινοτόμων καθαριστικών προϊόντων. Για τα θέματα οργάνωσης υποστηρίζουμε από αλληλέγγυους φορείς»* μας τόνισε.

Οι Κοιν.Σ.Επ. που ασχολούνται με την παραγωγή και διανομή τροφίμων διαθέτουν στην πλειοψηφία τους λίγα μέλη με σπουδές πάνω στο αντικείμενο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Επιμορφώνονται σχετικά με την παραγωγή και την δημιουργία καινοτόμων προϊόντων. Φάνηκε από τις απαντήσεις τους ότι έχει δοθεί μικρή σημασία στα θέματα οργάνωσης και διοίκησης. Οι περισσότεροι είπαν ότι δεν έχουν λάβει καμία επιμόρφωση σε τέτοια πεδία, ενώ δύο άτομα είπαν πως στηρίζονται στις συμβουλές από τα δίκτυα φορέων, που είναι μέλη.

Οι ευνοϊκοί όροι έναρξης που παρέχονται από τη νομοθεσία και τα υποσχόμενα μέτρα κρατικής υποστήριξης ήταν το κίνητρο για την υλοποίηση της ιδέας να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά. Στην πορεία λειτουργίας των επιχειρήσεων όμως αναδείχθηκαν προβλήματα και εμπόδια που θέτουν σε κίνδυνο την βιωσιμότητα των επιχειρήσεών τους.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιβίωση των Κοιν.Σ.Επ. όπως και όλων των επιχειρήσεων που προέρχονται από το εσωτερικό και από το εξωτερικό τους περιβάλλον.

Όσον αφορά στο εσωτερικό της περιβάλλον, απαιτείται μια ειδίκευση, για λόγους αποτελεσματικότητας, η οποία να στηρίζεται στη γνώση, τους πόρους, τις υποδομές, στην δικτύωση και τον επιχειρησιακό σχεδιασμό. Η επιχείρηση, πριν ξεκινήσει την δραστηριότητα της, θα πρέπει να προσδιορίσει την θέση της, να εκτιμήσει τις απειλές και να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που παρέχει το πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και τεχνολογικό περιβάλλον.

6.5 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Αναμφισβήτητα, οι κοινωνικές επιχειρήσεις, αποτελούν έναν τομέα που συμβάλλει σημαντικά στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, στη βιώσιμη ανάπτυξη και στη δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος και του παραγόμενου πλούτου. Πρόκειται για έναν τομέα ο οποίος μπορεί να συνδυάσει την κερδοφορία με την κοινωνική ένταξη. Οι Κοιν.Σ.Επ. της έρευνας μας είναι κατά κύριο λόγο επιχειρήσεις οι οποίες ιδρύθηκαν, όπως ήδη έχει αναφερθεί, από πρωτοβουλία φυσικών προσώπων, πρωτίστως, για την κάλυψη δικών τους αναγκών για εργασία.

Ένα καλό παράδειγμα είναι το καφεβιβλιοπωλείο το οποίο πηγαίνει αρκετά καλά στα τέσσερα σχεδόν χρόνια λειτουργίας του. Εργάζονται στην επιχείρηση και τα οκτώ μέλη ενώ διαθέτει επιπλέον έξι υπαλλήλους πλήρους απασχόλησης, όλοι με ασφαλιστική κάλυψη. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης το ερωτώμενο μέλος της εν λόγω κοινωνικής επιχείρησης ανέφερε πως «είμαστε πολύ ικανοποιημένοι που όλοι πληρωνόμαστε και

ασφαλιζόμαστε από την επιχείρηση. Οι μισθοί μας είναι λίγο πάνω από τον βασικό μισθό. Κάποια από τα μέλη έχουν κι άλλες δουλειές, δεν βιοπορίζονται αποκλειστικά από την επιχείρηση», όπως άλλωστε κάνει και ο ίδιος. «Εμείς», είπε ο Γιάννης, «είμαστε σε όλα νόμιμοι φορολογικά, με αποτέλεσμα να έχουμε ελάχιστα κέρδη τα οποία προτιμούμε να τα επανεπενδύουμε στο σύνολο τους.

Τα λειτουργικά μας έξοδα μας επίσης είναι πολλά. Έχουμε ανάγκη χρηματοδότησης αλλά θα το σκεφτούμε πολύ σοβαρά όταν λειτουργήσει το Κοινωνικό ταμείο και εξαρτάται από τους όρους και τα κριτήρια το αν θα διεκδικήσουμε κάποια επιδότηση. Η επιχείρηση μας έχει δυναμική και πηγαίνει αρκετά καλά προς το παρόν. Δίνουμε βαρύτητα στην ποιότητα των προσφερόμενων ειδών και στα σχέδια μας είναι η συνεργασία με Κοιν.Σ.Επ παραγωγών ώστε να προμηθευόμαστε είδη, στο πλαίσιο της αλληλεγγύης. Οι σχέσεις μεταξύ μας είναι πολύ καλές συνεργαζόμαστε άριστα, έχουμε δουλειά και δεν μας απασχολούν ιδιαίτερα τα πολλά κέρδη. Η κοινωνική συνεισφορά μας εκπληρώνεται με την δημιουργία δεκατεσσάρων θέσεων ασφαλισμένης εργασίας και την προώθηση του πολιτισμού μέσω του βιβλίου και των παρουσιάσεων των έργων των συγγραφέων. Σκοπός μας είναι να δημιουργήσουμε κι άλλες θέσεις εργασίας όταν κάποιο από τα μέλη μπορεί να βιοπορίζεται από την δική του δουλειά, ώστε να αποχωρήσει και να εγγραφεί νέο μέλος που θα έχει ανάγκη εργασίας».

Στο εργοστάσιο παραγωγής καθαριστικών ειδών, δηλώνονται ως εργαζόμενοι με πλήρη απασχόληση και ασφάλιση τα δεκάξι από τα εικοσιτέσσερα μέλη. Τα περισσότερα μέλη ασχολούνται αποκλειστικά και μόνο με την επιχείρηση. Εδώ οι μισθοί έχουν οριστεί λίγο παραπάνω από τον βασικό. Το μέλος με το οποίο συζητήσαμε ανέφερε πως η επιχείρηση έχει ανοδική πορεία και πως είναι σε θέση να αναπτυχθεί περισσότερο. «Θα μπορούσαμε να έχουμε πολλαπλάσια παραγωγή, όμως μια σειρά νομικών προβλημάτων εμποδίζει την ανάπτυξή μας και την οικονομική μας άνοδο. Προς το παρόν είναι απόφαση του συνεταιρισμού να μη ζητήσουμε χρηματοδότηση από τράπεζα ή το κράτος, γιατί θέλουμε να είμαστε αυτόνομοι και ανεξάρτητοι. Είμαστε κριτικοί στην χρηματοδότηση. Γνωρίζουμε ότι γύρω από τις επιδοτήσεις και τις χρηματοδοτήσεις πολλοί συνεταιρισμοί στο παρελθόν οδηγήθηκαν σε αλλαγή χαρακτήρα της φιλοσοφίας της λειτουργίας τους. Προφανώς έχουμε ανάγκη χρηματοδότησης για να συνεχίσουμε το έργο μας. Συζητάμε με κάποιους φορείς την δημιουργία ταμείου αλληλοβοήθειας και αλληλέγγυων εγχειρημάτων. Η επιχείρησή μας μπορεί να γίνει κερδοφόρα, έχουμε κέρδη, αλλά τα επενδύουμε για την ανάπτυξη της επιχείρησης.

Ο κοινωνικός μας αντίκτυπος αφορά στο περιβάλλον και τον άνθρωπο. Με τα προϊόντα μας μεταφέρουμε το μήνυμα μιας συνολικά διαφορετικής ζωής, από τον τρόπο που δουλεύουμε, μέχρι τη σχέση μας με το περιβάλλον. Τα προϊόντα μας είναι από φυσικά υλικά, δεν αφήνουν οικολογικό αποτύπωμα, δεν επιβαρύνουν το περιβάλλον και την υγεία μας», μας είπε η χημικός εργαζόμενη στην επιχείρηση. *«Οι σχέσεις μας διακρίνονται για το συνεργατικό τους πνεύμα»,* κατέληξε.

Ο Παιδικός σταθμός, έχει δύο υπαλλήλους πλήρους απασχόλησης και τέσσερα από τα πέντε μέλη δηλώνονται με ημιαπασχόληση, με μισθό λίγο κατώτερο από το βασικό. Η Μαρία, μας είπε ότι *«η δυναμικότητα του σταθμού σε παιδιά είναι καλυμμένη, όμως στο πλαίσιο της κοινωνικής ευθύνης τα δίδακτρα είναι χαμηλά καθώς επίσης φιλοξενούμε, δωρεάν, παιδιά οικονομικά αδύναμων οικογενειών. Ως επιχείρηση θεωρεί ότι έχει δυναμική προοπτική αλλά υπάρχουν μεταξύ των εμπλεκόμενων μελών διαφωνίες σε θέματα τακτικής και οικονομικής διαχείρισης. «Το θέμα της χρηματοδότησης»,* επεσήμανε, *«είναι σημαντικό για να βελτιώσουν και να αναπτύξουμε την επιχείρηση. Σκοπός μας δεν είναι το κέρδος αλλά να καταφέρουμε να έχουμε έναν αξιοπρεπή μισθό όλα τα μέλη και να επιβιώνει η επιχείρηση. Όσον αφορά στην διανομή κερδών, έχουμε πάρει λίγα, ενώ προσπαθούμε το πλεόνασμα να το επανεπενδύουμε για την βελτίωση των χώρων και των υπηρεσιών μας»,* καταλήγει.

Τα πέντε μέλη της επιχείρησης με την ηλεκτρονική και έντυπη επικοινωνία δηλώνουν όλοι εργαζόμενοι στην επιχείρηση. Ωστόσο, δεν αναφέρθηκε το ύψος των μισθών τους. Οικονομικά η επιχείρηση βρίσκεται σε οριακή κατάσταση, καθώς έχει πολλά λειτουργικά έξοδα. *«Η επιχείρηση έχει ανοδική πορεία και είναι βιώσιμη»,* μας είπε. *Δυνητικά θα ήταν και κερδοφόρα αν υπήρχε μια διαφορετική αντιμετώπιση σε θέματα φορολόγησης και χρηματοδότησης. Ένα θέμα που φαίνεται να απασχολεί τα μέλη της εν λόγω κοινωνικής επιχείρησης είναι οι δημόσιες συμβάσεις, καθώς αφενός το δημόσιο καθυστερεί τις πληρωμές και αφετέρου οι απαιτούμενες εγγυήσεις είναι αποτρεπτικές για αυτούς. Είναι ένας δυνητικός πελάτης τον οποίο δεν μπορούν να προσεγγίσουν. «Είναι αδύνατον να παρέχουμε υπηρεσίες τις οποίες θα πληρωθούμε πολύ αργότερα, δεν έχουμε κεφάλαια για τέτοιες επενδύσεις»,* μας εξηγεί. *«Όσον αφορά στην χρηματοδότηση από τράπεζα»,* συνέχισε, *«παρότι μας έχει γίνει μια πρόταση, την έχουμε αρνηθεί γιατί δεν θέλουμε να πάρουμε τέτοιο ρίσκο. Όταν θα λειτουργήσει το Κοινωνικό ταμείο θα το σκεφτούμε, εξαρτάται πάντα από τους όρους». Αναφορικά με την κοινωνική ωφέλεια ανέφερε ότι «είναι οι χαμηλές τιμές μας και η εξιδείκευση των υπηρεσιών μας».*

Στις υπόλοιπες επιχειρήσεις δεν δηλώνεται κανένα μέλος ως εργαζόμενος. Τα οικονομικά των επιχειρήσεων ακόμα δεν επιτρέπουν την πρόσληψή τους ως εργαζομένους, υποστηρίζουν οι περισσότεροι. Από τα έσοδα των κοινωνικών επιχειρήσεων καλύπτονται μόνο τα λειτουργικά έξοδα, ενώ ο βασικός τους στόχος είναι η ανάπτυξη των επιχειρήσεων, επενδύοντας τα πλεονάσματα που θα προκύψουν.

Το παράδοξο βέβαια, είναι ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις που επικεντρώνονται στην παραγωγή βρίσκονται σε καλή κατάσταση και βιοπορίζονται ικανοποιητικά όλα τα μέλη τους. Ωστόσο απέφυγαν να πουν πώς αυτό επιτυγχάνεται, αν και δεν δηλώνονται ως εργαζόμενοι.

Οι δύο παραγωγοί συμφωνούν ότι το υπάρχον νομικό πλαίσιο δεν βοηθάει τις Κοιν.Σ.Επ. να αναπτυχθούν. *«Τις επιχειρήσεις μας τις χρηματοδοτούν μόνο τα ίδια τα προϊόντα. »* Θεωρούν ότι ως κοινωνικές επιχειρήσεις θα έπρεπε να είχαν διαφορετική αντιμετώπιση σε θέματα φορολογίας και χρηματοδότησης. *«Οι τράπεζες δεν μας δίνουν δάνεια γιατί δεν έχουμε τίποτα να εγγυηθούμε ως επιχειρήσεις. Η κρατική χρηματοδότηση δεν υπάρχει ακόμα, παρόλο που έχει προβλεφθεί θεσμικά από το 2011 η σύσταση του ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας. Είμαστε οι μόνες επιχειρήσεις, που στο καταστατικό εκ του νόμου προβλέπονται περιορισμοί στην διανομή των κερδών αλλά δεν υποστηρίζεται η ανάπτυξή τους για να έχουν κέρδη»,* ανέφεραν και συνέχισαν: *«Η φορολογία μας είναι ίδια με αυτή των συμβατικών επιχειρήσεων, χωρίς να αναγνωρίζεται η κοινωνική μας συνεισφορά και ωφέλεια στους ανθρώπους και το περιβάλλον.*

Με τις φυσικές και βιολογικές μας καλλιέργειες, σεβόμενοι το περιβάλλον, παράγουμε υψηλής διατροφικής αξίας προϊόντα στηρίζοντας στην αλληλέγγυα οικονομία. Συνεργαζόμαστε με άλλες Κοιν.Σ.Επ. για προμήθεια πρώτων υλών. Το κοινωνικό μας έργο αφορά στην προσφορά ειδών υψηλής διατροφικής αξίας μέσα σε ένα δίκτυο αλληλέγγυου τοπικού εμπορίου το οποίο μας στηρίζει και το στηρίζουμε . Ωστόσο δεν μας αποδίδεται η ανάλογη κρατική αναγνώριση».

Παρόλα αυτά, οι παραπάνω επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται περίπου πέντε χρόνια και προσπαθούν για την διατήρηση τους στην αγορά, κάνοντας σημαντικά βήματα για την εύρεση πρακτικών εξασφάλισης της βιωσιμότητά τους.

Σε μια άλλη επιχείρηση, η οποία προωθεί προϊόντα μικρών παραγωγών, κανένα από τα μέλη δεν δηλώνεται ως εργαζόμενος. *«Οικονομικά η επιχείρηση βρίσκεται σε οριακή κατάσταση»,* μας ανέφερε ένα από τα μέλη και συνέχισε: *«Στηρίζουμε την επιχείρηση με*

την άμισθη εργασία μας. Προσδοκούμε όμως ότι θα βιοποριστούμε από την επιχείρηση καθώς φαίνεται να έχει δυναμική και πιστεύουμε στο εγχείρημα. Τα έσοδα καλύπτουν την λειτουργία και ότι απομένει το επενδύουμε για την ανάπτυξη της επιχείρησης. Αναμένουμε την κρατική χρηματοδότηση ώστε να μπορέσουμε να εξασφαλίσουμε την βιωσιμότητα της επιχείρησης».

Από όσο είδαμε στους περισσότερους φορείς τα μέλη παρέχουν μη αμειβόμενες υπηρεσίες, χωρίς να έχουν συνάψει εργασιακή σχέση με αυτές. Αυτό συμβαίνει γιατί δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν όπως είπαν στις δαπάνες ασφαλιστικών εισφορών. Οι αμοιβές που έχουν οριστεί σε όσα από τα μέλη έχουν δηλώσει ότι εργάζονται, είναι στις περισσότερες περιπτώσεις χαμηλότεροι από τον ιδιωτικό τομέα.

Όσον αφορά στον εθελοντισμό προέκυψε, ότι από τις Κοιν.Σ.Επ της έρευνας δύο μόνο επιχειρήσεις έχουν λάβει βοήθεια από εθελοντές προερχόμενοι από το φιλικό και συγγενικό τους περιβάλλον. Η εθελοντική εργασία έγινε άτυπα καθώς η ομόφωνη θέση τους ήταν πως το νομοθετικό καθεστώς για τον εθελοντισμό είναι «πολύπλοκο» και «εξωπραγματικό» όπως μας είπαν και από τις δυο επιχειρήσεις. Προτιμούν να ζητάνε βοήθεια σε κάποιες περιόδους αιχμής από φίλους τους οποίους και αποζημιώνουν ελάχιστα ως ένδειξη ευχαρίστησης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιβίωση των Κοιν.Σ.Επ. όπως και όλων των επιχειρήσεων προέρχονται από το εσωτερικό και από το εξωτερικό τους περιβάλλον. Από τις συνεντεύξεις διαπιστώθηκαν μια σειρά προβλημάτων και ανεπαρκειών που βάζουν σε κίνδυνο την βιωσιμότητα την ανάπτυξη και τελικά τον λόγο ύπαρξης τους ως κοινωνικές επιχειρήσεις.

- Η άγνοια του επιχειρηματικού ρίσκου
- Η έλλειψη προσδιορισμένων επιχειρηματικών στόχων
- Η έλλειψη επιχειρηματικής εμπειρίας
- Η έλλειψη εμπειρίας στη διοίκηση και οργάνωση της επιχείρησης
- Η έλλειψη στην εκπαίδευση πριν ή κατά την διάρκεια λειτουργίας έχει ως αποτέλεσμα την ανεπάρκεια σε δεξιότητες.
- Η ελλιπής προβολή τους στην ευρεία αγορά, λόγω αδυναμιών δημιουργίας κλιμάκων οικονομίας

- Η έλλειψη ταμειακής ρευστότητας
- Η αδυναμία πρόσβασης σε χρηματοδοτήσεις
- Ανυπαρξία κρατικής οικονομικής υποστήριξης
- Οι αρνητικές συνθήκες τις αγοράς
- Αμφισβητούμενη καινοτομία των προϊόντων /υπηρεσιών
- Ο έντονος ανταγωνισμός των μεγάλων επιχειρήσεων

Όπως προέκυψε από την ανάλυση των ευρημάτων της έρευνας, τα μέλη των επιχειρήσεων στην συντριπτική τους πλειοψηφία δεν είχαν εμπειρία στην επιχειρηματικότητα, η οποία απαιτεί, επάρκεια γνώσεων και κεφαλαίων. **Η εμπλοκή τους στις κοινωνικές επιχειρήσεις έγινε με βασικό κίνητρο την αντιμετώπιση της ανεργίας τους.**

Από τις συνεντεύξεις με τους φορείς διαπιστώθηκε πως η προετοιμασία για την ανάληψη της πρωτοβουλίας του επιχειρηματικού ρίσκου **δεν στηρίχτηκε σε επαρκείς γνώσεις και προβλέψεις.**

Ο **επιχειρησιακός σχεδιασμός** που απαιτείται πραγματοποιήθηκε από λίγους, και αυτός όχι σε όλα τα επίπεδα προκειμένου να τεθούν οι επιχειρηματικοί στόχοι να αξιολογηθούν οι δυνατότητες και να οδηγηθούν στην κατάρτιση ενός επιχειρησιακού και οικονομικού πλάνου προβλέψεων, για την διατήρηση της επιχείρησης και τη αποφυγή της αποτυχίας. Το ανθρώπινο δυναμικό δεν επιλέχθηκε ανάλογα με τα επαγγελματικά και επιχειρηματικά του προσόντα κατι που μειώνει και τις διοικητικές ικανότητες της επιχείρησης. Το ζητούμενο δεν ήταν τα επιχειρηματικά προσόντα των μελών αλλά ο απαιτούμενος αριθμός σύνθεσης της επιχείρησης. Από τις συζητήσεις προέκυψε πως **δεν διερευνήθηκε επαρκώς η διασφάλιση της βιωσιμότητας αλλά στηρίχτηκε στις αναμενόμενες κρατικές χρηματοδοτήσεις.**

Οι οικονομικές αποδόσεις είναι οριακές και μόλις αρκούν στις περισσότερες των περιπτώσεων να διασφαλίσουν την επιβίωσή τους. **Η αυτοχρηματοδότηση τους, η οποία προέρχεται μόνο από τις εμπορικές δραστηριότητες** δεν τις καθιστά τόσο βιώσιμες όσο και κερδοφόρες. Κέρδη δεν δηλώνουν οι περισσότερες των επιχειρήσεων και τα όποια λίγα πλεονάσματα επιστρέφουν στην επιχείρηση χωρίς ποτέ να είναι αρκετά για την ανάπτυξή τους. Οι πιθανότητες **κερδοφορίας είναι ανύπαρκτες** προς το παρόν χωρίς όμως να αποκλείονται μακροπρόθεσμα. Αυτό είναι αποτέλεσμα **της έλλειψης κεφαλαίων** τα οποία και **δεν ήταν εξασφαλισμένα εξ αρχής.**

Ο στόχος τους για δημιουργία θέσεων ασφαλισμένης εργασίας, επιτυγχάνεται σε μικρό βαθμό, αφού μόνο στις τέσσερις από τις δέκα επιχειρήσεις τα μέλη εργάζονται σε αυτές. Σε μεγάλο ποσοστό των επιχειρήσεων της έρευνας τα μέλη δεν βιοπορίζονται από αυτές, καθώς είδαμε ότι αρκετοί έχουν και άλλες δουλειές

Τα προϊόντα και οι υπηρεσίες τους δεν διαφοροποιούνται σε επίπεδο χρήσης από αυτά του ιδιωτικού τομέα ούτε διακρίνονται ιδιαίτερα για την καινοτομία τους. Δεν ανταγωνίζονται τις συμβατικές επιχειρήσεις, παρόλο που η βιωσιμότητα τους είναι άμεσα συνδεδεμένη με την αγορά και επιμένουν στην παραγωγή επιχειρηματικής ποιότητας. Η προβολή, προώθηση και διανομή των προϊόντων τους/ υπηρεσιών τους είναι περιορισμένη και εκτός πρακτικών της αγοράς.

Από την συναισθηματική διάθεση των επιχειρηματιών κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων διακρινόταν μια δυσαρέσκεια σε ό,τι αφορά στην, οριακά, οικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων τους και άφηναν να εννοηθεί, ότι αυτό οφείλεται τόσο στην μη αναγνώριση της κοινωνικής αξίας τους έργου τους από την κοινωνία όσο και από την παραμέληση τους από το κράτος.

Η θέση των κοινωνικών επιχειρηματιών όπως προκύπτει από την ανάλυση των συνεντεύξεων είναι ότι **δεν μπορεί να υπάρξει κερδοφορία, με τα σημερινά δεδομένα και την ισχύουσα νομοθεσία. Βασίζουν την βιωσιμότητα και ανάπτυξή τους στην κρατική οικονομική στήριξη, χωρίς να θέλουν όμως και να διακινδυνεύσουν την αυτονομία τους.** Σε καμία στιγμή δεν έγινε αυτοκριτική για την δική τους ενδεχομένως επιχειρηματική αδυναμία να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις και απαιτήσεις της αγοράς.

Η έρευνα απέδειξε ότι οι Κοινωνικοί Επιχειρηματίες αναλαμβάνουν οικονομικό ρίσκο χωρίς να διαθέτουν σημαντική επιχειρηματική εμπειρία.

Φαίνεται να λειτουργούν παράλληλα της αγοράς και όχι μέσα σε αυτή. Οι προσπάθειες και οι πρακτικές επιβιώσής τους δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της σύγχρονης επιχειρηματικότητας. Η έλλειψη επιχειρησιακού σχεδιασμού σε συνδυασμό με την μειωμένη οικονομική τους απόδοση θέτει την βιωσιμότητα τους σε κίνδυνο.

Οι οικονομικές τους αποδόσεις με σκοπό τη βιωσιμότητά όσο και την δημιουργία κοινωνικού αντίκτυπου ικανοποιούνται μερικώς. Δεν προβλέπεται άμεσα η κερδοφορία τους καθώς εξαρτάται από την αγορά και χρηματοδοτήσεις από τις Τράπεζες ή από το Κοινωνικό ταμείο.

Οι στόχοι για ασφαλισμένη εργασία δεν ικανοποιούνται επαρκώς, βελτιώνεται όμως το επίπεδο απασχόλησης πολλών ανέργων στις περισσότερες των περιπτώσεων. Η συνθήκη αυτή, βέβαια, δεν σημαίνει ότι βιοπορίζονται αποκλειστικά και μόνο από την επιχείρηση

Οι Κοιν.Σ.Επ. υπάρχουν στην αγορά και αντιμετωπίζονται ως συμβατικές επιχειρήσεις χωρίς να αναγνωρίζεται η παραγωγή κοινωνικής τους αξίας. Υπάρχει ελλειπής ενημέρωση της κοινωνίας για την υποστήριξη αυτών των προσπαθειών. Οι Δήμοι όπως είδαμε από μια μόνο Κοιν.Σ.Επ., ότι μπορούν αν θέλουν να συμβάλλουν θετικά στην προώθηση τους. Υπάρχει επιτακτική ανάγκη διαφορετικής αντιμετώπισης όσον αφορά τις δημόσιες συμβάσεις, την υπερμεγέθη γραφειοκρατία, και την φορολογία τους

Επομένως η βιωσιμότητα και το μέλλον των Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα εξαρτάται τόσο από τις ικανότητες των Κοινωνικών Επιχειρηματιών όσο και από την ευρύτερη αναγνώριση και υποστήριξη τους από το κράτος και την κοινωνία. Το κράτος έχει την επιλογή να επιταχύνει τις διαδικασίες ανάπτυξης τους και να εμποδίσει την αποτυχία τους.

Παρόλα όμως αυτά επιβεβαιώνουν την θεωρία μας, ότι δεν αφήνουν την τύχη τους στο κράτος ή στους ιδιώτες, είναι τολμηροί και φιλόδοξοι τόσο που προχωρούν στην υλοποίηση της ιδέας τους για να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες αλλά και των γύρω τους, χωρίς να τους δεσμεύει η έλλειψη πόρων. Στηρίζοντας τις ελπίδες τους σε μεγάλο βαθμό στην κρατική οικονομική και συμβουλευτική υποστήριξη, ξεκίνησαν ένα εγχείρημα το οποίο απαιτούσε και άλλες προϋποθέσεις για να επιτύχει..

***«When you buy from a small business
an actual person does a LITTLE Happy dance».***

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Adam, S. (2008). Social exclusion and work integration: Social cooperatives for people with mentalhealth problems in Greece. Working paper CIRIEC N° 2014/08.
2. Borzaga, C., & Loss, M. (2002). Work Integration Social Enterprises in Italy.
3. C. Borzaga & J. Defourny. (2001). The Emergence of Social Enterprise. London, Routledge, C. Borzaga, A. S. (2003). "New Trends in the Non-profit Sector in Europe: The Emergence of Social Entrepreneurship" in The Non-profit Sector in a Changing Economy, Paris: OECD.
4. CECOP. (2009). Cooperatives and Social Enterprises. Governance and normative framework, CECOP Publications.
5. challenges. Academy of management journal.
6. CIRIEC. (2007). THE SOCIAL ECONOMY IN THE EUROPEAN UNION, Summary of the Report drawn up for the European Economic and Social Committee by the International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy (CIRIEC).

7. CIRIEC. (2012). Η Κοινωνική Οικονομία στην Ευρώπη. Schools of Practice and Thought", Research on Social Entrepreneurship, ARNOVA Occasional Paper Series, vol. 1, no. 3, pp. 39-66.
8. Defourny J. and Develtere, P. (1999). Social Economy: the Worldwide Making of a Third Sector»in
9. Defourny, J. &. (2008). "Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments". EMES
10. Defourny, J. D. (2009). The Worldwide Making of the Social Economy. Innovations and Changes.
11. Defourny, J., & (eds.), M. N. (2001). Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments.
12. Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). "Conceptions of Social Enterprise and Social Entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and Divergences", Journal of Social Entrepreneurship, vol. 1, no. 1, pp. 32-53.
13. Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). Social enterprise in Europe: At the crossroads of market, public policies and third sector.
14. Dunoyer, C. (1830). Nouveau traité d'économie sociale, . Paris: Sautel et Cie, Libraireséditeurs
15. Eisenhardt, K. M., & Graebner, M. E. (2007). Theory building from cases: Opportunities
16. Elkington, John (2008). Η δύναμη των παράλογων ανθρώπων . Βοστώνη: Harvard Business Press. σελ. 15-19. ISBN 978-1-4221-0406-4 .
17. Harding R. (2004), "Social enterprise. The new economic engine", London Business
18. Leuven & The Hague: Acco.School, United Kingdom Social Economy. North and South, Bruxelles. Working Paper series, no. 08/01, Liège.
19. Hedges, A. . Group Interviewing, in R. Walker (Ed.), Applied Qualitative Research, Gower. Aldershot. 1985
20. EQUAL. (2005). National Network of Social Economy, Actions in Social Economy Sector. Zappeio 20/9/2005, Athens, Greece.
21. European Commission. (2014). A map of social enterprises and their eco-systems in Europe, Country Report: Denmark.
22. Gide, C. (1924). "Le programme cooperatiste, Cours au college de France",.
23. Mason, J. (2003). Η διεξαγωγή της Ποιοτικής έρευνας. (Επιστημονική επιμέλεια Ν.Κυριαζή).
24. Laville et al, 2008 Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
25. Moulaert and Ailenei 2005 Social Economy, Third Sector and Solidarity Relations: A Conceptual Synthesis from History to Present Frank Moulaert and Oana Ailenei [Paper first received, June 2004; in final form, June 2005

26. Lijphart, A. (1971). Comparative politics and the comparative method. . American Political Science Review 65(3): 682–693.
27. Nasioulas, I. (2012). Social Cooperatives in Greece. Introducing New Forms of Social Economy and Entrepreneurship.: International Review of Social Research.
28. Miles, M. B., & Huberman., A. M. (1994). Qualitative data analysis. 2d ed. London: Sage.
29. Nyssens, M. (2006). Social Enterprise. At the crossroads of market, public policies and civil society. New York: Routledge.
30. Nyssens, M., Defourny, J., Gardin, L., & Laville, J.-L. (2012). Work integration social enterprises and public policy: an analysis of the European situation.
31. Nyssens, M., Defourny, J., Gardin, L., & Laville, J.-L. (2012). Work integration social enterprises and public policy: an analysis of the European situation an analysis of the European situation.
32. OECD LEED 10th Annual Meeting. (2014). Job Creation Just Ahead: Building Adaptable Local Labour Markets. Stockholm, Sweden.
33. Karl Polanyi, Ο Μεγάλος Μετασχηματισμός
34. Seelos & Mair: 2015 σελ. 241
35. Social Enterprises In An Enlarged Europe: Concept and Realities' J. Defourny, EMES European Research
36. Stephane Osborne_The Third Sector in Europe Conti(BookFi.org).σελ. introduction Social Security, Spain, 1989
37. Smallbone D., Evans M., Ekanem Ig., Butters S. (2001), "Researching social enterprise", Middl J. Stoffers et al, Stoffers, J., Gunawan, A. and Kleefstra, A. (2018) Social Entrepreneurship, An International Perspective. Open Journal of Social Sciences, 6, 342-356. <https://doi.org/10.4236/jss.2018.61000> Essex University, United Kingdom
38. Virjan, D. (2012). New Approaches to Social Economy, Theoretical and Applied Economics.
39. Fowler, A. (2000) NGDO's as a Moment in History: Beyond Aid to Social Entrepreneurship or Civic Innovation? Third World Quarterly, 21, 637-654. <https://doi.org/10.1080/713701063>
40. David Bornstein, " Πώς να αλλάξουμε τον κόσμο " (Νέα Υόρκη: Oxford University Press, 2007), 1, 92
41. Journal of Strategic Innovation and Sustainability vol. 7(1) 2011 101

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Αδαμ Σοφία, Αγγελος Κορηλάκης, Θεσσαλονίκη, 201

2. Αδάμ, Σ. (2012). Κοινωνική Οικονομία, Εργασιακή Ένταξη & Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η εμπειρία των Κοι.Σ.Π.Ε. στην Ελλάδα, Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Αλληλέγγυας Οικονομίας. Αθήνα: Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Έρευνα ΕΚΚΕ. Απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας. Αθήνα, 2002. Εκδόσεις, Αθήνα
3. Ζαννης <http://dx.doi.org/10.12681/sp.1059> Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Πολιτική: Ο Προσδιορισμός της Σχέσης, τα Διλήμματα στις Εφαρμογές
4. Ζαννης σ.14 <http://dx.doi.org/10.12681/sp.1059> Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Πολιτική: Ο Προσδιορισμός της Σχέσης, τα Διλήμματα στις Εφαρμογές
5. Ζιώμας, Δ. (2013, Νοέμβριος 16). Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικές Επιχειρήσεις: Βασικές
6. Ισσαρη Φ., Μαρίας Πουρκός Μ. Ποιοτική Μέθοδος, Θεσσαλονίκη, 2015 ISBN: 978-960-603-455-8
7. Κασσαβέτης Δ. (2013). «Κοινωνική Οικονομία, θεωρία, εμπειρία και προοπτικές» Εναλλακτικές
8. Κεσετζοπούλου, Μ. (2004). Εθνικό Θεματικό Δίκτυο «Δραστηριότητες στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας». Μελέτη για την ανάδειξη θεματικών προτεραιοτήτων και ομάδων έργων. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών - Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας.
9. Λιερός Γ. Υπαρκτός καινούργιος κόσμος, Εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα, 201
10. Μαζαράκη Μαρά : Διπλωματική Εργασία, Διερευνώντας Την Κοινωνική Οικονομία Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, Κορινθός 2015
11. Μητροσύλη, Μ. (2007). Μελέτη του θεσμικού και νομικού πλαισίου του τομέα της Κοινωνικής-
12. Νασιούλας, Ι. (2010). Η Κοινωνική Οικονομία της Ελλάδος και το κοινωνικό της κεφάλαιο.
13. Νικολόπουλος, Τ., & Καπογιάννης, Δ. (2012). Εισαγωγή στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία. Το μετέωρο βήμα μιας δυνατότητας. Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων.
14. Νόμος 4019/2011
15. Νόμος 4430/2016
16. Ντούλια Θ. (2015). «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», Οσελότος, Αθήνα.
17. Ο.Ο.Σ.Α. (1999), “Κοινωνικές επιχειρήσεις”, Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, Γαλλία συνολική, θεσμική και εθνικολογιστική αναγνώριση. Θεσσαλονίκη: Ορθός Λόγος.
18. Τσομπάνογλου, 2008: 286

19. ΤΕΙ ΣεργίωνΝ (Μο.Κ.Ε.) ΟΔΗΓΟΣ ΕΝΟΣ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ
20. Τσιλίκης Χρήστος, Διδακτορική Διατριβή ,Αθηνά 2016
21. Χρυσάκης Μ. & Ζιώμας Δ. & Καραμητοπούλου Ν. & Χατζαντώνης Δ. (2002).
Προοπτικές

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

www.fastcompany.com

<http://www.pbs.org>

<https://charlesleadbeater>

<https://www.ashoka.org>

<http://skoll.org/>

<https://ec.europa.eu/>

www.ashoka.org